Българска народна банка

ГОДИШЕН ОТЧЕТ • 2007

BANQUE NATIONALE DE BULGARIE

Българска народна банка

ГОДИШЕН ОТЧЕТ • 2007

Издание на Българската народна банка
1000 София, пл. „Княз Александър I“ № 1
Телефон: 9145/1271, 1906, 1033
Телекс: 24090, 24091
Факс: 980 2425, 980 6493
Печат: Полиграфична база на БНБ

© Българска народна банка, 2008

ISSN 1313-0633

Материалите и информацията, публикувани в Годишния отчет на БНБ за 2007 г., могат да се ползват без специално разрешение, единствено с изричното позоваване на източника.

Интернет страница: www.bnb.bg

Художественото оформление на корицата е разработено въз основа на банкнотата с номинал 5000 лв., емисия 1938 г., с гравюра на сградата на БНБ.

Уважаеми господин Председател на Народното събрание,
уважаеми госпожи и господа народни представители,

В съответствие с член 1, алинея 2 и член 51 от Закона за Българската народна банка ви представям Годишния отчет на Българската народна банка за 2007 година.

Иван Искров
Управител
на Българската народна банка

Управителен съвет на БНБ

Седнали, от ляво на дясно: Цветан Манчев, Иван Искров, Румен Симеонов, Димитър Костов.
Прави, от ляво на дясно: Николай Неновски, Стати Статев, Олег Недялков

Управителен съвет

Иван Искров
Управител

Цветан Манчев
Подуправител
управление „Емисионно“

Димитър Костов
Подуправител
управления „Банково“ и „Фискални услуги“

Румен Симеонов*
Подуправител
управление „Банков надзор“

Николай Неновски

Стати Статев

Олег Недялков

* Румен Симеонов е член на Управителния съвет на Българската народна банка и подуправител, ръководител на управление „Банков надзор“, от 15 юни 2007 г. До 14 юни 2007 г. член на Управителния съвет на Българската народна банка и подуправител, ръководител на управление „Банков надзор“, е Емилия Миланова.

Организационна структура на БНБ
(към 1 януари 2008 г.)

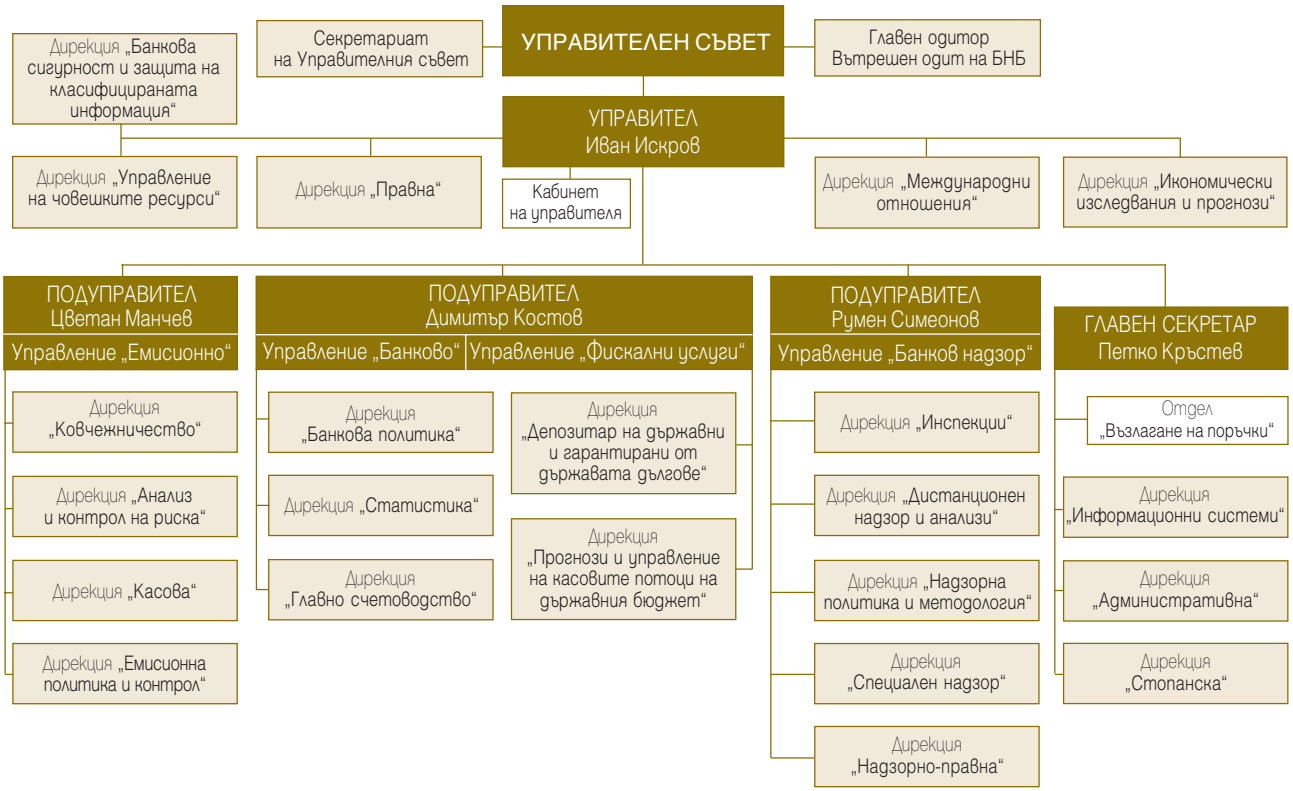

Съдържание

Резюме 9

I. Икономическо развитие през 2007 г. 12
1. Международна среда 12
2. Икономиката на България 14

II. Брутни международни валутни резерви 20
1. Размер и структура на брутните международни валутни резерви 20
2. Риск и доходност на брутните международни валутни резерви 23

III. Национална платежна система 28
1. Система за брутен сетълмент в реално време *RINGS* 29
2. Развитие на платежните системи 30

IV. Резерви на търговските банки в БНБ 32

V. Наличнопарично обращение 34

VI. Поддържане стабилността на банковата система 38
1. Оценка на състоянието на банковата система 38
2. Спазване на изискванията за разумна банкова дейност 42
3. Дейност на банковия надзор 42

VII. Централен кредитен регистър 48

VIII. Фискален агент и официален депозитар на държавата 49

IX. Международни отношения и участие в ЕСЦБ 53

X. Статистическа дейност 57

XI. Изследователска дейност 60

XII. Информационна инфраструктура 62

XIII. Управление на човешките ресурси 64

XIV. Управление на собствеността 67

XV. Вътрешен одит 68

XVI. Изпълнение на бюджета на БНБ 70
I. Разходи за издръжка на БНБ 70
2. Инвестиционна програма 71

XVII. Консолидиран финансов отчет на БНБ към 31 декември 2007 г. 73

По-важни решения на Управителния съвет на БНБ 103

Приложения (диск)

Абревиатури

АББ	Асоциация на банките в България
АД	акционерно дружество
АДСИЦ	акционерно дружество със специална инвестиционна цел
АДЦК	система за провеждане на аукциони за продажба и обратно изкупуване на ДЦК
АС РОУД	Автоматизирана система за регистриране и обслужване на външния дълг
АТБ	Асоциация на търговските банки
БВП	брутен вътрешен продукт
БДС	брутна добавена стойност
БИСЕРА	Банкова интегрирана система за електронни разплащания
БМР	Банка за международни разплащания, Базел, Швейцария
БНБ	Българска народна банка
БОРИКА	Банкова организация за разплащания с използване на карти
б.т.	базисна точка
БТК	Българска телекомуникационна компания
БФБ	Българска фондова борса
ДДС	данък върху добавената стойност
ДМА	дълготрайни материални активи
ДФИ	други финансови институции
ДЦК	държавни ценни книжа
ЕБВР	Европейска банка за възстановяване и развитие
ЕИБ	Европейска инвестиционна банка
ЕК	Европейска комисия
ЕКОФИН	Съвет на министрите по финансовите и икономическите въпроси на държавите – членки на ЕС
ЕС	Европейски съюз
ЕСРОТ	Електронна система за регистриране и обслужване на търговията с ДЦК
ЕСЦБ	Европейска система на централните банки
ЕЦБ	Европейска централна банка
ЗБНБ	Закон за БНБ
ЗДБРБ	Закон за държавния бюджет на Република България
ЗКИ	Закон за кредитните институции
ЗМР	задължителни минимални резерви
ЗППЕПИПС	Закон за паричните преводи, електронните платежни инструменти и платежните системи
ЗУНК	Закон за уреждане на необслужваните кредити, договорени до 31 декември 1990 г.
ИОБФР	Система за информационно обслужване на бюджета и фискалния резерв
ИТ	информационни технологии
КФН	Комисия за финансов надзор
ЛИБОР	лондонски междубанков лихвен процент
МБТР	Международна банка за търговия и развитие
МВФ	Международен валутен фонд
МОТ	Международна организация по труда
МСС	Международни счетоводни стандарти
МСФО	Международни стандарти за финансова отчетност
МФ	Министерство на финансите
МФИ	международни финансови институции
НСИ	Национален статистически институт
НТООД	нетърговски организации, обслужващи домакинствата
НФИ	небанкови финансови институции
НЦА	Национален център за анализ
ОЛП	основен лихвен процент
ПОС	устройство за търговия на дребно с кредитни карти (*point of sale, point of service*)
РОЗ	Регистър на особените залози
СБ	Световна банка
СДЦК	Електронна система от сметки за сетълмент на безналични ДЦК
СЕПА	Единна зона за плащания в евро
СОФ	социалноосигурителни фондове
СПТ	специални права на тираж
УС	Управителен съвет
ФРС	Федерална резервна система
ХИПЦ	хармонизиран индекс на потребителските цени
ЦД	Централен депозитар
ЦКР	Централен кредитен регистър
ЦРБ	централен републикански бюджет
щ.д.	щатски долар
щ.д./б	щатски долари за барел
CIF	*Cost, Insurance, Freight*
EUR	евро
FLIRBs	облигации с първоначално намалени лихви (*Front-Loaded Interest Reduction Bonds*)
FOB	*Free on Board*
GBP	британска лира
IABs	облигации за неплатени лихви (*Interest Arrears Bonds*)
JPY	японска йена
USD	щатски долар

Резюме

На 1 януари 2007 г. България стана член на Европейския съюз – успешен завършек на над десетгодишен процес на преговори, в хода на който у нас бяха извършени значителни законодателни промени и се постигна преструктуриране на икономиката в степен, при която тя да бъде в състояние да устои на конкурентния натиск и действието на пазарните сили в ЕС. Българската народна банка има значим принос за успеха в преговорите за членство. От една страна, тя участва активно в реализирането на необходимите промени в законодателната и нормативна уредба на банковия сектор. В началото на 2007 г. регулаторната рамка на банковата система бе цялостно променена. От друга страна, политиката на централната банка, насочена изцяло към поддържане на доверието в икономиката и в националната валута, гарантира макроикономическата стабилност в страната – важно предварително условие за присъединяване към ЕС.

Стабилността на националната парична единица е гарантирана от въведения със Закона за БНБ (ЗБНБ) на 1 юли 1997 г. паричен съвет. Позицията на БНБ (споделяна от правителството, парламента и широката общественост) е, че България следва да поддържа системата на паричен съвет до членството на страната в еврозоната при запазване на съществуващото съотношение от 1.95583 лева за евро и, както и досега, да провежда последователна политика за присъединяване към Валутен механизъм II (*ERM II*) независимо от промените в глобалната икономическа и политическа среда, резките колебания на международните финансови пазари от втората половина на 2007 г. и нарасналата в началото на 2008 г. неопределеност за перспективите пред световната икономика. БНБ ще продължи да провежда последователна и предвидима политика, създаваща условия за устойчиво изпълнение на Маастрихтските критерии и влизане на страната в еврозоната, като неотклонно отстоява правото на еднакво третиране при преговорите за присъединяване към Валутен механизъм II и след това при оценката за изпълнение на критериите за присъединяване към еврозоната.

През изминалата година БНБ продължи успешно да изпълнява непосредствените си цели по отношение стабилността на националната валута и на банковата система. Централната банка изпълнява точно изискванията на ЗБНБ да поддържа 100-процентно покритие с международни валутни резерви на паричните си задължения по фиксирания в закона валутен курс. ЗБНБ задължава централната банка при поискване да купува/продава резервна валута (евро) срещу левове по валутен курс, който може да се отклонява с не повече от 0.5% от фиксирания в закона валутен курс на лева. (През 2004 г. БНБ отмени тази такса за безналичните операции с резервна валута с търговските банки.) Според тези принципи парична емисия е възможна само тогава, когато е обезпечена с резервна валута (евро) – характеристика, специфична за режима на паричен съвет, която напълно гарантира стабилността на националната валута. Международните валутни резерви на страната в края на 2007 г. достигат 11 936.6 млн. евро, или 41% от БВП. Те осигуряват покритие със 164% на резервните пари и с 202.1% на краткосрочния дълг на страната. Международните валутни резерви се управляват в съответствие с изискванията и ограниченията, залегнали в ЗБНБ, както и в зависимост от динамиката на международните финансови пазари.

Изминалата година показа, че членството в ЕС дава нови гаранции за устойчивото развитие на българската икономика. Един от най-важните показатели за успех е притокът на преки чуждестранни инвестиции, които представляват важен източник на финансови ресурси за задълбочаване на процеса на прес-

труктуриране и модернизация на икономиката. През 2007 г. нетните преки чуждестранни инвестиции достигат 20.5% от БВП и покриват над 100% дефицита общо по текущата и по капиталовата сметка, който в голяма степен е следствие от значителния внос на капиталови стоки (27.6% от общия внос). Динамичното развитие на икономиката на страната е свързано с нарастващ внос на основни суровини и енергоресурси (55.9% от общия внос), а увеличението на разполагаемия доход на домакинствата подкрепя вноса на потребителски стоки (16.4% от общия внос). Притокът на преки чуждестранни инвестиции у нас остава висок и през втората половина на 2007 г., когато кризата на пазара на високорискови ипотечни кредити в САЩ от лятото на същата година, довела до нарастване на несигурността и свиване на ликвидността на международните финансови пазари, започва да влияе върху глобалната икономическа активност.

Устойчивостта на икономиката се потвърждава и от показателя за реален икономически растеж, който през 2007 г. запазва относително високото си ниво от 6.2% (6.3% за 2006 г.) въпреки спада на добавената стойност в селското стопанство с 29.8% за годината поради изключително неблагоприятните климатични условия. Въпреки че не доведе до забавяне на растежа на БВП, сривът в производството на растениевъдна продукция, който съвпада с повишението на международните цени на земеделските култури (главно зърнени и маслодайни), оказва влияние върху вътрешните цени на храните (увеличение с 21.1% за годината). За натрупаната в края на годината 11.6% инфлация най-голям е приносът на поскъпването на храните (5.1 пр.п.) и свързаното с тях повишение на цените в общественото хранене (2 пр.п.). Средногодишната инфлация през 2007 г. се повишава до 7.6%.

Поддържането на стабилността на банковата система – ключов компонент на макроикономическата стабилност, се осигурява посредством регулаторните функции на БНБ. Анализът на данните показва, че качеството на активите на банките се запазва добро. След отпадането на административните ограничения върху банковото кредитиране от началото на годината вземанията на банките от неправителствения сектор започват бързо да нарастват. Към средата на годината увеличението на кредита към частния сектор се ускорява до 47.7% на годишна база при 24.6% в края на 2006 г. С цел да ограничи кредитния риск УС на БНБ приема през юли решение, с което от 1 септември 2007 г. нормата на задължителните минимални резерви на търговските банки в БНБ се увеличава от 8% на 12% от депозитната база. В резултат през третото тримесечие централната банка изтегля от банковата система значителна ликвидност (само за септември резервите на търговските банки в БНБ се увеличават с 2 млрд. лв.), но до края на годината банковите кредити продължават да ускоряват прираста си (62.5% на годишна база). Засилването на кредитната дейност е особено ясно изразено при нефинансовите предприятия, докато ускоряването на кредита за домакинствата е относително по-слабо.

В края на 2007 г. общата сума на активите на банковата система достига 59.1 млрд. лв., 16.9 млрд. лв. над нивото от 2006 г. (40% годишен растеж). Основни източници на ресурси за финансиране на увеличението на активите са прирастът на привлечените средства (главно депозити) и по-големият собствен капитал. В края на 2007 г. показателят за възвръщаемост на активите на банковата система (*ROA*) е 2.37%, възвръщаемостта от основна дейност (*core ROA*) – 2.26%, а постигнатата възвръщаемост на капитала (*ROE*) е 23.89%.

С присъединяването на България към Европейския съюз БНБ стана пълноправен член на Европейската система на централните банки (ЕСЦБ). На 2 януари 2007 г. БНБ внесе дължимата сума в капитала на ЕЦБ. Управителят на БНБ стана пълноправен член на Генералния съвет на Европейската централна банка (ЕЦБ). Представители на БНБ активно участват в обсъжданията и приемането на решения в 12-те комитета на ЕСЦБ и 29-те работни групи към тях. Сътрудничеството между БНБ и централните банки от ЕС се разширява, израз на което е реализирането на дейностите по туининг-проекта с централните банки на

Франция, Италия и Нидерландия и сътрудничеството с централната банка на Германия в областите *парична политика и операции, платежни системи, емисионно-касова дейност, статистика, изследователска дейност и макроикономическо прогнозиране, банков надзор, управление на риска, вътрешен одит, комуникации и комуникационни стратегии*. Натрупаният в хода на преговорите по присъединяване към ЕС опит спомага за установяване на сътрудничество между БНБ и централните банки от региона.

БНБ изпълнява функциите и задачите си, включително новите отговорности, произтичащи от членството в ЕСЦБ, провеждайки политика на повишаване ефективността и подобряване организацията на работата. Централната банка отделя необходимите средства за модернизиране на технологичната инфраструктура и комуникациите, за да отговарят те на изискванията за защита и сигурност на информационните потоци и за оптимизиране на дейностите. Средствата, отделени за обучение и повишаване квалификацията на служителите, позволяват на БНБ да изпълнява нарастващите си отговорности с по-малък брой служители.

I. Икономическо развитие през 2007 г.

1. Международна среда

Глобалните тенденции в развитието на икономиките претърпяха коренна промяна през 2007 г. Първата половина на годината се характеризираше с нарастващ оптимизъм, докато бързо разпространяващият се песимизъм определяше обръщането на тенденциите през втората половина. До средата на 2007 г. водещите икономики отчетоха сравнително високи темпове на растеж на БВП. Конюнктурните индикатори на глобалната икономическа активност повишаваха стойностите си и достигнаха високите нива от първото полугодие на 2006 г. Съществено подобрение на бизнес климата бе отбелязано както в промишлеността, така и в услугите. Причина за обръщането на тенденциите в средата на годината беше избухналата през лятото на 2007 г. криза на пазара на високорискови ипотечни кредити в САЩ.

Нарастването на недоверието и несигурността на международните финансови пазари, свързано с развитието на кризата на пазара на високорискови ипотечни кредити в САЩ, започна да влияе върху глобалната икономическа активност през втората половина на 2007 г. и особено през четвъртото тримесечие, когато прирастът на световната търговия се забави до 5.1% на годишна база при средно 7.2% за периода януари – септември и влошаването на глобалните конюнктурни индикатори за икономическата активност се ускори.

Основни макроикономически показатели (средногодишен темп на изменение)

(%)

	Растеж			Инфлация			Безработица		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007
ЕС (27)	1.9	3.0	2.9	2.3	2.3	2.4	8.9	8.1	7.1
Еврозона (13)	1.6	2.8	2.6	2.2	2.2	2.1	8.8	8.2	7.4
Новоприсъединили се страни (11)	4.8	6.4	6.1	3.4	3.2	4.3	12.0	10.0	7.7
САЩ	3.1	2.9	2.2	3.4	3.2	2.9	5.1	4.6	4.6
Япония	1.9	2.4	2.1	-0.4	0.3	0.1	4.4	4.1	3.8
Китай	10.4	11.1	11.4	1.8	1.5	4.8	4.2	4.1	4.0

Забележка: Инфлацията в новоприсъединилите се страни е изчислена чрез претеглянето на хармонизираните индекси на потребителските цени (ХИПЦ) за отделните страни, като са ползвани теглата на страните в ХИПЦ на ЕС-27.

Източници: Евростат, *Bureau of Labor Statistics*, *Bureau of Economic Analysis*, Статистическа служба на Япония, Национална статистическа служба на Китай, изчисления на БНБ.

В еврозоната икономическият растеж се забави от 0.8% до 0.4% на тримесечна база през четвъртото тримесечие в резултат както от отслабване на външното търсене, така и от понижение на инвестициите и потреблението, но в рамките на годината забавянето на растежа не беше значително (от 3.0% за 2006 г. до 2.9% за 2007 г.).

Забавянето на растежа в САЩ през 2007 г. беше с 0.8 пр.п. спрямо 2006 г. – 2.2% при средногодишен темп на растеж на БВП от 3% в периода 2003–2006 г. Основните фактори за това бяха продължаващото свиване на инвестициите в жилищно строителство, по-слабото частно потребление и негативният принос на запасите. Потребителското доверие спадна поради повишаващото се равнище на безработица и ускоряващата се инфлация. Затягането на стандартите за кредитиране, от друга страна, създаде предпоставки за забавяне на инвестиционното търсене.

Динамиката на международните цени на основни суровини също беше различна през първата и втората половина на 2007 г. За първите шест месеца инфлацията в глобален мащаб се запази на нива, близки до тези от предходната година. Вследствие на неблагоприятните климатични условия в основните страни-производителки цените на храните започнаха да се увеличават още през първата половина на годината (с 11% спрямо съответното полугодие на предходната година), като тази тенденция се ускори през втората половина на годината и до края на 2007 г. нарастването на цените при зърнените култури достигна 70% в сравнение с 2006 г., в т.ч. пшеницата поскъпна с 91%, а най-високо беше повишението в цените на растителните масла от слънчоглед – със 104% (индексите се отнасят за цени в доларово изражение). През четвъртото тримесечие на 2007 г. средномесечната цена на суровия петрол тип „Брент" се повиши с 18.5% спрямо предходното тримесечие и достигна 89 щ.д./б.

Под влияние на международните цени на основните суровини и селскостопански продукти хармонизираната инфлация в еврозоната се повиши до 3.1% в края на годината, след като през първите три тримесечия се задържа стабилна в рамките на 2%. В САЩ инфлацията, измерена чрез дефлатора на личните потребителски разходи, нарасна през декември 2007 г. до 3.5% на годишна база.

В началото на 2007 г. ЕЦБ продължи да следва политика на повишаване на основните лихвени проценти. Лихвеният процент при основните операции по рефинансиране бе повишен на два пъти с по 25 базисни точки (б.т.) и към юни възлезе на 4.00%. Промените в лихвените проценти бяха обосновани с наличието на по-висок риск за инфлацията в еврозоната в средносрочен план. Федералният резерв не предприе действия по промяна на лихвата по федералните фондове през първата половина на годината с оглед относително балансираните рискове за инфлацията. През втората половина в условията на нарастващ инфлационен натиск, влошаващи се показатели за икономическата активност, глобална финансова нестабилност и свиване на ликвидността Федералният резерв възприе стратегия на понижение на лихвите, която беше мотивирана главно от очакванията за забавяне на икономическия растеж. След като на 18 септември понижи референтния лихвен процент с 50 б.т., Федералният комитет по операции на открития пазар (*FOMC*) предприе две последователни понижения на лихвата по федералните фондове с по 25 б.т. през октомври и декември до ниво от 4.25%.[1] С цел да компенсира негативното влияние на финансовата несигурност върху ликвидността на пазарите Управителният съвет на ЕЦБ през ноември и декември взе решение да не променя лихвата при основните операции по рефинансиране и тя остана 4.0%. В допълнение към редовните едноседмични рефинансиращи операции ЕЦБ започна да провежда и извънредни операции за предоставяне на ликвидност срещу обезпечение със срок от 3 месеца.[2]

През 2007 г. фондовите пазари продължиха да се характеризират с висока амплитуда на колебанията. Значителни турбуленции се наблюдаваха през февруари – март, юли – август и ноември. Факторите за това бяха свързани с кризата на пазара на високорискови ипотечни кредити в САЩ и с преоценката на рисковете в глобален мащаб. В Европа индексите *Dow Jones EURO STOXX 50* и *Dow Jones STOXX EU* разширен 15 се увеличиха съответно със 7.7% и 19%, а в САЩ *NASDAQ съставен* и *Dow Jones Industrial* – съответно с 9.5% и 8.4%.

---

[1] В началото на 2008 г. Федералният резерв на три пъти намали лихвата по федералните фондове и от 4.25% в края на 2007 г. тя спадна на 2.25% в края на март 2008 г.

[2] За повече подробности относно процесите на международните финансови пазари виж раздел II, точка 2, *Пазарна среда.*

Основни борсови индекси

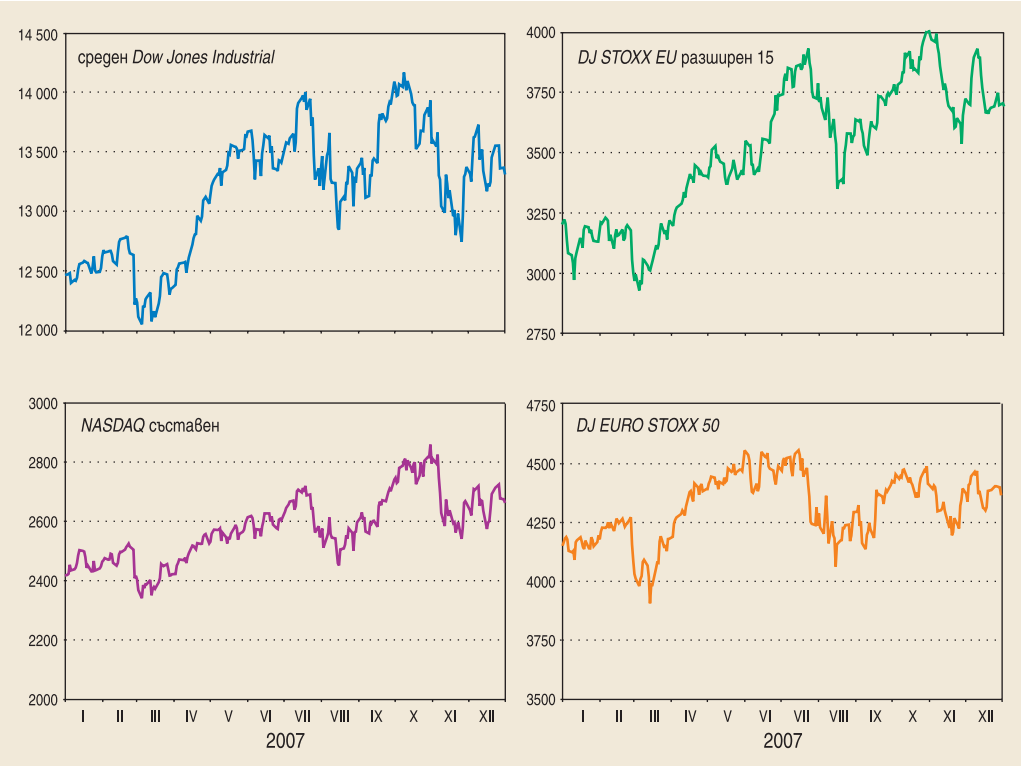

Източници: *Dow Jones, STOXX, NASDAQ.*

По-ниската склонност към поемане на риск в глобален мащаб вследствие на сътресенията на кредитните пазари в САЩ беше в основата на нарастването на рисковите премии по държавния дълг на страните с развиващи се пазари. В края на 2007 г. спредът по държавния дълг на България достигна 69 б.т. въпреки консервативната фискална политика, провеждана от правителството, и постигнатия значителен излишък по консолидирания държавен бюджет. Освен върху динамиката на спредовете по държавния дълг, които се влияят преди всичко от пазарните нагласи и не отчитат в достатъчна степен фундаменталните икономически фактори, отдръпването на инвеститорите от по-рисковите активи преустанови тенденцията към нарастване на борсовите индекси в редица развиващи се икономики, като този процес засегна и фондовата борса в България. До края на 2007 г. не се проявиха други признаци за влияние на сътресенията на международните финансови пазари върху развитието на българската икономика.

2. Икономиката на България

Растежът на реалния БВП за 2007 г. се запази относително висок – 6.2%, въпреки спада на добавената стойност в селското стопанство с 29.8% за годината. През първото шестмесечие на годината растежът беше 6.5% поради благоприятната динамика на развитие на промишлеността и услугите. През третото тримесечие поради изключително неблагоприятните климатични условия у нас беше отчетен спад с 44.1% в реално изражение на аграрния сектор, което имаше отрицателен принос за растежа на БВП за тримесечието. Високите темпове на прираст в промишлеността и услугите не успяха напълно да компенсират отрицателния принос на аграрния сектор и през третото тримесечие реалният растеж се забави до 4.9%. За второто полугодие на 2007 г. реалният БВП нарасна с 5.9% спрямо съответния период на предходната година поради реализирането на висок растеж от 6.9% през четвъртото тримесечие. Прино-

ът на селското стопанство остана отрицателен, но се подобри в сравнение с третото тримесечие, а темповете на прираст на промишлеността и услугите запазиха благоприятната си динамика на развитие.

Реален растеж на брутната добавена стойност

(%)

	2006		2007	
	прираст	принос	прираст	принос
Прираст на БДС	**6.6**		**6.3**	
Селско и горско стопанство	-1.0	-0.1	-29.7	-2.5
Промишленост	7.8	2.3	14.0	4.3
Услуги	7.1	4.4	7.5	4.5

Източник: НСИ.

От страната на търсенето брутното образуване на основен капитал беше компонентът с най-голям принос (6.8 пр.п.) за икономическия растеж през 2007 г. Важен фактор за високото равнище на инвестициите беше приемането на България в ЕС и стремежът на местните фирми да изпълнят стандартите на Общия пазар и да подобрят качеството на произвежданата продукция с цел осигуряване на по-добри конкурентни позиции. Общо за 2007 г. разходите за придобиване на дълготрайни материални активи нараснаха с 42% спрямо 2006 г. Структурата на разходите за придобиване на ДМА през 2007 г. се запазва относително постоянна. С най-голям дял са преработващата промишленост, следвана от търговията и транспорта. През 2007 г. се наблюдава нарастване дела на групата „Операции с имоти и бизнес услуги“. Това се дължи както на продължаващата възходяща тенденция в търсенето на имоти в България, така и на по-интензивното развитие на бизнес услугите през последните години.

Растеж на реалния БВП по компоненти на разходите

(%)

	2006		2007	
	растеж	принос	растеж	принос
БВП	**6.3**		**6.2**	
Крайно потребление	7.3	6.4	4.9	4.2
Потребление на домакинствата	9.5	6.7	5.3	3.7
КПР на правителството	0.1	0.0	2.7	0.2
Колективно потребление	-2.5	-0.2	3.4	0.3
Брутно образуване на основен капитал	14.7	3.6	21.7	5.6
Физическо изменение на запасите	47.5	1.8	20.4	1.2
Салдо (износ – внос)	33.7	-5.4	26.1	-4.9

Източник: НСИ.

Потреблението на домакинствата започна да се забавя от второто тримесечие на годината, което беше отчетено в данните от домакинските бюджети и нагласите на потребителите. Реалният прираст на правителственото потребление беше близък до нула през първите три тримесечия на годината, в резултат на което допринасяше за забавяне растежа на крайното потребление. В края на 2007 г. обаче значителното преизпълнение на приходната част на бюджета през годината позволи на правителството извършването на извънредни разходи, в резултат на което общият размер на разходите за годината надхвърли с 1 млрд. лв. заложените в бюджета. Това оказа влияние върху растежа на реалния БВП през четвъртото тримесечие, когато приносът на правителственото потребление за растежа на БВП възлезе на 2.2 пр.п.

Динамиката на потреблението на домакинствата се определя от нарастването на доходите и инфлацията. През годината продължи положителната тенденция към нарастване на заетостта и заплатите в икономиката. Средно за годината броят на наетите се увеличи с 2.9%, а равнището на безработица

спадна до 6.9.% (9.0% през 2006 г.). Разкриването на нови работни места допринесе за подобряване условията на пазара на труда, създавайки все повече възможности за труд и мотивирайки обезкураженитe (желаещи да работят, но не търсещи активно работа), да се включат в работната сила – важен ресурс за повишаване на заетостта. През четвъртото тримесечие на 2007 г. коефициентът на икономическа активност на населението във възрастовата група 15–64 години достигна 67.1% при 65.3% за същия период на 2006 г.

След няколко години на умерено нарастване от началото на 2007 г. работната заплата започна да се повишава с по-бързи темпове и за годината нарасна с 20.5% (12% в реално изражение) в сравнение със средната заплата за 2006 г. Основните фактори за повишението на заплатите са, от една страна, нарастването на производителността на труда в резултат от значителните инвестиции в основен капитал, и от друга, рязко намаляващите безработица и трудности при набирането на работници с необходимата квалификация в определени отрасли, като например в строителството, добивната промишленост и транспорта. Поради сравнително ниския дял на разходите за труд в добавената стойност, нарастването на производителността на труда и доброто финансово състояние на фирмите последните имат възможност да повишат заплатите и в същото време да запазят печалбите си високи. Влияние върху отчетената динамика на заплатите през миналата година оказаха и промените в нормативната база, свързана с пазара на труда – повишението на минималната работна заплата с 12.5%, както и ефекти от понижението на вноските за социално осигуряване с 6 пр.п. през 2006 г.

Средногодишната инфлация за 2007 г. възлезе на 7.6%. В края на годината натрупаната инфлация достигна 11.6%, като най-висок беше приносът на поскъпването на храните (5.1 пр.п.) и общественото хранене (2 пр.п.). Цените на храните отбелязаха най-висок средногодишен темп на нарастване от 21.1%. Спадът в растениевъдството у нас съвпадна с повишението на международните цени на земеделските култури (главно зърнени и маслодайни), породено от слабата реколта в основни страни-производителки и от силното търсене в глобален мащаб. С присъединяването на страната към ЕС от 2007 г. бе отчетено засилване на външното търсене на български хранителни стоки поради по-ниските ценови равнища от съседните на България държави – членки на ЕС, както и поради лошата реколта в Румъния. Годишният темп на нарастване на цените на тези стоки и услуги съществено се ускори през второто полугодие на изминалата година и повлия за забавяне прираста на реалното потребление на домакинствата.[3]

Натрупана инфлация по ХИПЦ от началото на годината и принос за нея (класификация на Евростат)

	януари – декември	
	2006	2007
Инфлация (%)	**6.1**	**11.6**
Принос (пр.п.)		
Храни	**1.38**	**5.06**
Преработени храни	1.27	4.11
Непреработени храни	0.11	0.94
Услуги	**1.41**	**3.36**
Обществено хранене	0.61	1.96
Енергийни продукти	**-0.12**	**1.23**
Транспортни горива	-0.18	1.17
Промишлени стоки	**0.50**	**1.12**
Стоки с административно определяни цени	**0.66**	**1.06**
Тютюневи изделия	**2.25**	**-0.26**

Източници: НСИ, БНБ.

[3] Подробен анализ на инфлационния процес в България през 2007 г. е представен в тримесечната публикация на БНБ *Икономически преглед*.

Приносът на външнотърговския баланс за растежа на БВП през 2007 г. остана отрицателен, но в рамките на годината беше отчетено подобрение, като от -10.3% през първото тримесечие той се повиши до -1.5% през четвъртото тримесечие. По предварителни данни за годината износът на стоки в номинално изражение се увеличи с 12.2% спрямо 2006 г. при нарастване на вноса (*FOB*) с 18.5%. Стоковите групи с най-голям принос за нарастването на износа бяха машини, транспортни средства и апарати (4.0 пр.п.), химически продукти, пластмаси и каучук (2.5 пр.п.) и неблагородни метали и изделия от тях (1.3 пр.п.). Определящи за динамиката на вноса бяха суровините и материалите с принос от 6.6 пр.п. и капиталовите стоки с 6.5 пр.п.

Задълбочаването на дефицита по търговския баланс, който достигна 7.4 млрд. евро през 2007 г. (нарастване с 1.8 млрд. евро спрямо 2006 г.), беше основната причина за увеличението до 5.9 млрд. евро на дефицита общо по текущата и по капиталовата сметка на платежния баланс. Този дефицит обаче беше напълно покрит с приток на преки чуждестранни инвестиции, които по предварителни данни възлязоха на 6.1 млрд. евро. Преките чуждестранни инвестиции заедно с нарастването на външните задължения на частния небанков сектор с 2.7 млрд. евро и с увеличението на депозитите на нерезиденти в местни банки с 2 млрд. евро формираха излишък по финансовата сметка на платежния баланс в размер на 10.1 млрд. евро и в резултат брутните международни валутни резерви на БНБ нараснаха с 2.9 млрд. евро (без да се включват изменения, дължащи се на курсови разлики).

По-силните колебания и несигурност на международните финансови пазари не засегнаха притока на капитали у нас. Делът на външните потоци със спекулативен характер, насочени към България, е малък, като портфейлните инвестиции съставляват 5% от общите пасиви на страната по международната инвестиционна позиция към септември 2007 г. Като цяло входящите капиталови потоци са с дългосрочен характер, което показва положителните оценки на чуждестранните инвеститори за развитието на страната. Българските фирми и банки продължават да заемат значителни ресурси от чужбина, което рефлектира в нарастването на брутния външен дълг до 27 млрд. евро към края на 2007 г., с 6.9 млрд. евро повече спрямо нивото му през декември 2006 г. През 2007 г. публичният и публичногарантиран външен дълг намаля с 455.6 млн. евро до 15% от общия дълг в резултат от изплащания на задължения към МВФ и Световната банка. Частният негарантиран външен дълг нарасна със 7.4 млрд. евро за периода.

За високото доверие на инвеститорите в българската икономика значително допринася провежданата от правителството фискална политика. През 2007 г. излишъкът по консолидираната фискална програма възлезе на 2121.4 млн. лв. (3.75% от прогнозния БВП), след като през последното тримесечие на годината общите разходи (без вноската в бюджета на ЕС) бяха с 32% по-високи от същия период на предходната година, а общият им размер за годината надвиши с 1 млрд. лв. заложеното в бюджета за 2007 г. ниво[4]. По-голямата част от извънредните разходи бяха свързани с доизграждането и поддръжката на различни инфраструктурни проекти, като около 174.5 млн. лв. бяха изразходвани за попълване на държавния резерв от горива. Съответно капиталовите разходи на правителството през последното тримесечие нараснаха с близо 60% спрямо същия период на предходната година. Извършването на подобни извънредни разходи, одобрени от парламента, стана възможно поради значителното преизпълнение на приходната част на бюджета през годината. Общо приходите в консолидирания държавен бюджет през миналата година бяха с 20% по-високи в сравнение с 2006 г., като при приходите от преки данъци беше отчетено значително увеличение. Въпреки намаляването на ставката с 5 пр.п. приходите от корпоративния данък върху печалбата отбелязаха прираст от почти 39%.

[4] В Доклада по Закона за държавния бюджет за 2007 г. общото ниво на заложените разходи (с вноската в бюджета на ЕС) е 20 941 млн. лв.

Притокът на значителни по обем външни капитали и засилената икономическа активност в страната обусловиха високите темпове на прираст на паричните и кредитните агрегати през годината. След отпадането на административните ограничения върху банковото кредитиране от началото на годината вземанията от неправителствения сектор рязко се увеличиха[5]. Към средата на годината кредитът към частния сектор се ускори до 47.7% на годишна база при 24.6% в края на 2006 г. С цел да ограничи кредитния риск в резултат от прекалено бързото задлъжняване в икономиката през юли УС на БНБ прие решение, с което от 1 септември 2007 г. нормата на задължителните минимални резерви беше увеличена от 8% на 12% от депозитната база. В резултат през третото тримесечие централната банка изтегли значителна ликвидност от банковата система. Само през септември банковите резерви се увеличиха с почти 2 млрд. лв. Значителното нарастване на депозитите на банките в БНБ беше определящо за динамиката на резервните пари, които в края на годината бяха с 35% по-високи в сравнение с декември 2006 г. При широките пари отчетеният годишен темп на прираст през 2007 г. беше 31% при 27% през 2006 г. Вземанията на банките от неправителствения сектор за същия период се увеличиха с 62.5%. Засилването на кредитната дейност беше особено ясно изразено при нефинансовите предприятия, докато ускоряването на кредита за домакинствата беше относително по-слабо. Жилищните кредити продължават да бъдат най-бързо нарастващият сегмент сред вземанията от домакинствата, въпреки че в края на годината темпът им на прираст се понижи.

Бързото разширяване на кредитната дейност се прояви в продължаване на тенденцията към задълбочаване на финансовото посредничество. Съотношението *вземания от неправителствения сектор/БВП* достигна 67.5% към декември 2007 г., като отбеляза увеличение с 20.1 пр.п. спрямо края на предходната година.

Високата кредитна активност на банките обуслови необходимостта от привличане на допълнителни финансови ресурси. Наред с депозитите на домакинствата и нефинансовите предприятия банките използваха като средство за финансиране на кредитната си дейност и привличането на средства от нерезиденти. В рамките на годината депозитите на домакинствата и нефинансовите предприятия нараснаха с 8.0 млрд. лв., а нетните чуждестранни активи на банките отбелязаха спад с 5.9 млрд. лв. в резултат от значителното увеличение на чуждестранните пасиви (с 5.5 млрд. лв.). Нуждата на банките от допълнителни привлечени средства в съчетание с паричната политика на ЕЦБ предопределиха в значителна степен динамиката на лихвените проценти в страната. През декември средният лихвен процент по срочните левови депозити беше 4.54% при 4.17% през януари. Подобна възходяща динамика беше регистрирана и при лихвите по срочните депозити в евро, като при тях нарастването беше даже по-голямо – 80 б.т. за същия период.

Засиленото търсене на левов ресурс от страна на някои банки през последното тримесечие на 2007 г. беше фактор за наблюдаваното повишение на лихвените равнища на междубанковия паричен пазар. Индексът ЛЕОНИА се повиши от 4.24% през септември до 4.68% през декември, което беше съпроводено и от разширяване на спреда спрямо лихвения процент по овърнайт-депозитите на междубанковия паричен пазар в еврозоната. Въпреки по-високата цена на ресурса през 2007 г. лихвените проценти по кредитите не претърпяха съществени промени. По-голямо колебание имаше при лихвените проценти по кредитите за домакинствата. Лихвените проценти по потребителските кредити отбелязаха известен спад през третото тримесечие и след това се върнаха до нивата от началото на годината, а при жилищните кредити беше регистрирано понижение на лихвените нива и през четвъртото тримесечие.

---

[5] Административната мярка за ограничаване растежа на банковия кредит представляваха въведените през второто тримесечие на 2005 г. допълнителни задължителни минимални резерви, които търговските банки депозираха в БНБ при определени условия. За повече подробности виж раздел IV.

Повишението на лихвените проценти на междубанковия паричен пазар беше съпътствано с нарастване на обемите на търговия. Спрямо 2006 г. за всички видове сделки увеличението е от 5.4 млрд. лв., или 8.1%. При депозитните сделки увеличението е от 5.2%, а репо-операциите се увеличават почти три пъти и половина.

През 2007 г. общият оборот на валутния пазар достигна 256 млрд. евро, като спрямо предходната 2006 г. нарасна повече от три пъти. При сделките на търговските банки с крайните им клиенти, подобно на предходната година, купената валута, приравнена към евро, превиши продадената. През 2007 г. особено голям растеж беше отчетен при валутната търговия между БНБ и търговските банки – над 4 пъти. На междубанковия пазар БНБ е нетен купувач на валута. От друга страна, имаше значителен спад на чистия междубанков валутен пазар (без БНБ), където оборотът се понижи с 39.9% спрямо предходната 2006 г.

През 2007 г. матуритетната структура на деноминираните в български левове емисии на Министерството на финансите включи 3-месечни сконтови съкровищни бонове и 3-, 5- и 10-годишни съкровищни облигации с фиксиран лихвен процент. Пласментът на 3-годишни ДЦК се увеличи със 17.5% до 150.0 млн. лв. по номинал, на 5-годишните – с 16.1% до 180 млн. лв. по номинал, а на 10-годишните – с 38.9% до 250 млн. лв. по номинал. При всяка срочност имаше повишение на средната годишна доходност.

На вторичния пазар общата сума на сключените между търговските банки (включително утвърдените за първични дилъри инвестиционни посредници) окончателни сделки с емитирани в страната ДЦК възлезе на 1.4 млрд. лв. по пазарна стойност – с 11.3% по-малко, отколкото през 2006 г. Намалението се дължеше на търговията с левови облигации, докато при деноминираните в евро облигации имаше почти трикратно увеличение на оборота. Наблюдаваше се тенденция към увеличаване на доходността по българската крива на доходност и тази на еврозоната. Кривите се движеха успоредно и бяха на близки нива.

През март 2007 г. международната рейтингова агенция *Moody's* промени перспективата за рейтинга *Baa3* на дългосрочните облигации в чуждестранна и местна валута на правителството на България от стабилна на положителна.

Въпреки значителния спад през четвъртото тримесечие за годината като цяло борсовите индекси *SOFIX* и *BG40* нараснаха съответно с 42.1% и 158.2%. Възходящата тенденция беше особено силна през третото и в началото на четвъртото тримесечие, когато и *SOFIX,* и *BG40* достигнаха своите рекордни стойности от съответно 1952.40 и 619.99 пункта (през октомври). Общото поскъпване на акциите и приемането на нови дружества за търговия на борсата доведе почти до удвояване на пазарната капитализация, която в края на годината достигна 28.987 млрд. лв., или 51.8% от очаквания БВП.

II. Брутни международни валутни резерви

Управлението на брутните международни валутни резерви се извършва в съответствие с изискванията и ограниченията на Закона за Българската народна банка (ЗБНБ) и с възможностите, които предлагат международните финансови пазари[6]. Брутни международни валутни резерви на БНБ са активите в баланса на управление „Емисионно" и тяхната роля е да осигуряват пълно покритие на общата сума на паричните задължения на банката при фиксирания в закона валутен курс[7]. Превишението на брутните международни валутни резерви над паричните задължения формира позицията *депозит на управление „Банково"*, или „нетната" стойност от баланса на управление „Емисионно"[8].

От началото на 2007 г. управлението на международните валутни резерви се осъществява на база новата информационна система, въведена в края на 2006 г. Системата интегрира действието на всички звена, които участват в процеса на управление на международните валутни резерви, като на тази основа постига повишаване ефективността на цялостната дейност и значително намалява ръчната обработка на трансакциите. Тя предоставя възможности за наблюдение в реално време на рисковите експозиции и за навременен контрол по спазването на инвестиционните лимити, което увеличава сигурността на операциите с валутните резерви.

1. Размер и структура на брутните международни валутни резерви

Пазарната стойност на брутните международни валутни резерви към края на 2007 г. достигна 11 936.65 млн. евро, което спрямо края на 2006 г. представлява нарастване с 3010.22 млн. евро, или 33.72%. Увеличението на международните валутни резерви през годината се дължи на 2545.48 млн. евро нетни входящи парични потоци, 368.62 млн. евро доход от инвестиции на активите, съставляващи международните резерви, и доход от валутна преоценка на активите на стойност 100.96 млн. евро.

---

[6] През отчетния период няма промяна в ЗБНБ, отнасяща се до нормативната регулативна рамка по управление на брутните международни валутни резерви.

[7] Паричните задължения на БНБ съгласно чл. 28(2) от ЗБНБ включват всички банкноти и монети в обращение, емитирани от БНБ, както и салдата по сметки, притежавани от други лица в БНБ, с изключение на сметките на МВФ.

Чл. 28(3) от ЗБНБ определя изчерпателно активите, които се включват в брутните международни валутни резерви. Това са: притежаваното монетарно злато; СПТ; банкноти и монети в свободно конвертируема чуждестранна валута; средства в свободно конвертируема валута, притежавани от БНБ по сметки в чуждестранни централни банки или в други чуждестранни финансови институции или международни финансови организации, чиито задължения са оценени с една от двете най-високи оценки на две международно признати агенции за кредитен рейтинг; ценни книжа, емитирани от чужди държави, централни банки, други чуждестранни финансови институции или международни финансови организации, чиито задължения са оценени с една от двете най-високи оценки на две международно признати агенции за кредитен рейтинг; салдо по вземания и задължения по форуърдни сделки или сделки с уговорка за обратно изкупуване, сключени със или гарантирани от чуждестранни централни банки, публични международни финансови институции, чиито задължения са оценени с една от двете най-високи оценки на две международно признати агенции за кредитен рейтинг, както и фючърси и опции на БНБ, задължени по които са чуждестранни лица и плащането е в свободно конвертируема чуждестранна валута. В съответствие със закона тези активи се оценяват по пазарна стойност.

[8] В съответствие с чл. 28(1) от ЗБНБ „общата сума на паричните задължения на БНБ не може да превишава левовия еквивалент на брутния международен валутен резерв", като левовият еквивалент се изчислява по фиксирания валутен курс.

Брутни международни валутни резерви и депозит на управление „Банково“

(млн. евро)

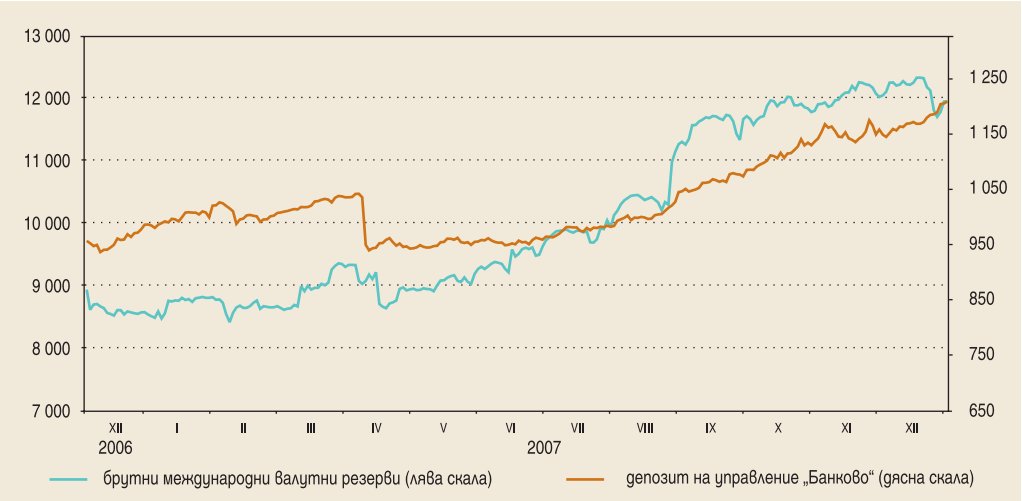

Източник: БНБ.

По-значими нетни парични потоци

(млн. евро)

Външни потоци	2006	2007
Общо за периода	**1 360**	**2 545**
Покупко-продажби на евро	**1 720**	**2 410**
На каса	-26	-60
С банки, в т.ч.	1 746	2 458
покупки от банки	12 962	54 467
продажби на банки	11 216	52 008
Движения по сметки на банки, Министерството на финансите и др.	**-361**	**135**
Задължителни минимални резерви	524	827
Правителство и други	-884	-691

Източник: БНБ.

Входящият паричен поток, който има най-голям принос за нарастването на международните валутни резерви, беше свързан със значителното търсене на национална валута, което по правилото на паричния съвет се удовлетворява само срещу насрещна продажба на резервна валута (евро). В резултат от действието на този паричен механизъм нетните покупки от страна на БНБ на резервна валута от търговските банки достигнаха 2410 млн. евро. Друг фактор за повишение на резервите на БНБ беше нарастването на средствата в евро по сметки на търговските банки при БНБ във връзка с повишаването на задължителните минимални резерви (ЗМР) от началото на септември 2007 г.

В структурата на паричните задължения на БНБ делът на тези, които са деноминирани в български левове (*BGN*) и евро (*EUR*), средно за годината надхвърля 99.5% от всички задължения на БНБ.

Валутната структура на международните резерви на БНБ през 2007 г. се промени в посока към нарастване дела на активите в евро за сметка на намаляване относителния дял на активите в останалите валути. Въпреки покачването през 2007 г. на цената на златото в евро на международните пазари относителният му дял в международните резерви спадна поради значителното увеличение на активите в евро, които представляват основната част на валутните резерви.

Валутна структура на международните резерви

(%)

Валута	Активи от баланса на управление „Емисионно“	
	2006	2007
Евро	90.94	92.77
Щатски долари	0.54	0.27
Злато	7.96	6.56
СПТ	0.53	0.39
Швейцарски франкове	0.02	0.01

Забележка: Данните са средни за периода.

Източник: БНБ.

В структурата на активите по финансови инструменти също настъпиха известни промени. Относителният дял на инвестициите в ценни книжа се увеличи над 73% средно за периода, а делът на инвестициите в инструменти на паричния пазар, които в основната си част са краткосрочни депозити при чуждестранни банки, съответно спадна. Промяната е резултат от провежданата политика по управление на международните валутни резерви и намалението от средата на годината на лимита за банкова експозиция от 40% на 30% от валутните резерви. Във връзка с негативното влияние на кризата на пазара на високорискови ипотечни кредити в САЩ върху международните финансови пазари експозицията на БНБ към чуждестранни банки – контрагенти на БНБ, беше ограничена допълнително както по срочност, така и по размери.

Структура на международните резерви по финансови инструменти

(%)

Инструменти	2006	2007
Налични средства*	16.07	11.18
Депозити**	14.60	12.87
Ценни книжа**	66.14	73.32
Злато в трезора	3.19	2.63

* Финансови инструменти с падеж до 3 дни, в т.ч. са включени всички овърнайт-депозити.
** Включени са инструментите във валута и злато.

Забележка: Данните са средни за периода.

Източник: БНБ.

В структурата на международните валутни резерви по остатъчен срок до падежа също настъпиха промени спрямо средните стойности за 2006 г., като делът на краткосрочните инвестиции (със срок до падежа до 1 г.) нарасна, а се сви делът на инвестициите в останалите матуритетни сектори в резултат на действащото още от началото на второто тримесечие на 2006 г. ограничение за лихвения риск при максимална дюрация на активите в евро до 0.5 г.

Структура по остатъчен срок до падежа на международните резерви

(%)

Падежни сектори	2006	2007
до 1 година	80.80	88.82
1–3 години	10.01	9.08
3–5 години	3.77	1.51
5–10 години	5.18	0.59
10–30 години	0.24	0.00

Забележка: Данните са средни за периода.

Източник: БНБ.

2. Риск и доходност на брутните международни валутни резерви

Пазарна среда[9]

Доходността на европейските бенчмаркови ДЦК се променяше през 2007 г., като могат да се обособят два периода, характеризиращи се с различна посока на измененията. През първото полугодие доходността се повишаваше устойчиво във всички матуритетни сектори в резултат на ускоряващата се икономическа активност в еврозоната, антиинфлационната реторика и двукратното повишение на референтната лихва на ЕЦБ с общо 50 б.т.

През второто полугодие, когато кризата на пазара на високорискови ипотечни кредити в САЩ започна да оказва значително негативно влияние върху международните финансови пазари и интересът към европейските бенчмаркови ДЦК се повиши поради общо намаление на склонността към риск на инвеститорите, доходността им започна да спада. Втори фактор за понижение на доходността бе преустановяването на политиката на повишаване на краткосрочния лихвен процент, провеждана от страна на ЕЦБ, и последвалата промяна в очакванията за паричната ѝ политика през 2008 г.

Нарастващата несигурност на международните финансови пазари се отрази и на други сегменти на пазара на ДЦК. Съществено нарастване бе наблюдавано през второто полугодие при премиите за риск върху ДЦК в някои страни от еврозоната. В сравнение с германските ДЦК книжата на Испания, Италия, Белгия и Ирландия поскъпнаха по-малко, тъй като сред пазарните участници надделяха опасенията, че при съществуващия размер на държавния им дълг и състоянието на публичните им финанси икономиките на съответните страни ще бъдат по-силно засегнати от кризисните събития.

Динамика на кривата на доходност на ДЦК в евро

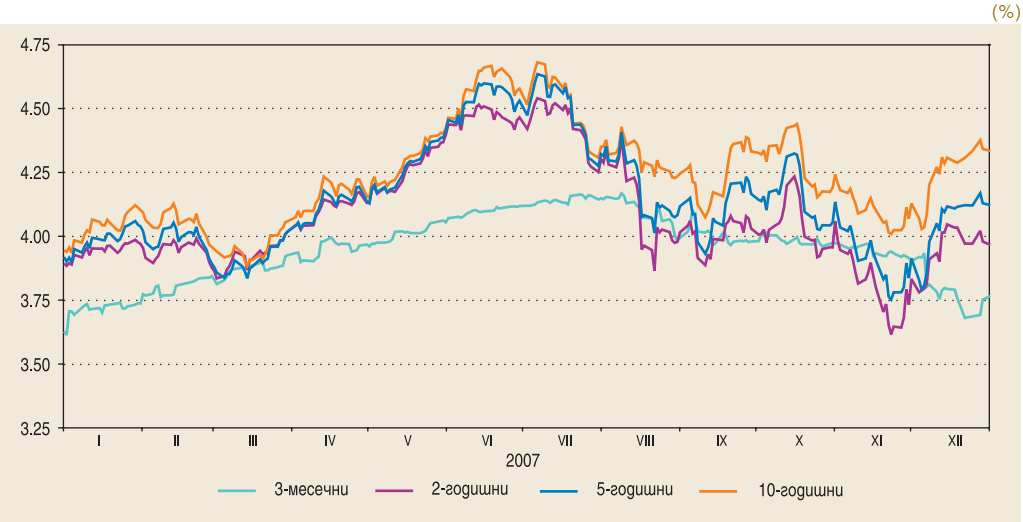

Източник: БНБ.

През втората половина на 2007 г. съществено се разшириха премиите за кредитен риск при банковите задължения отново под влияние на финансовите трусове. Възходящата тенденция при премиите бе предизвикана изцяло от нарастване на несигурността относно експозициите на различните финансови институции към американския пазар на ценни книжа, свързани с ипотеки, и от влиянието на евентуалните пазарни преоценки върху рентабилността и платежоспособността им. Недоверието между банките и съмненията, че отделни европейски банкови групи със системно пазарно значение може би ще отчетат

[9] Виж също раздел I, точка 1, *Международна среда.*

значителни загуби, нараснаха след публикуването през ноември м.г. на неблагоприятни финансови резултати за третото тримесечие. Процесът на общо нарастване на рисковите премии в този сегмент продължи и през първото тримесечие на 2008 г. при публикуването на годишните финансови резултати.

Злато и валутен курс

Цената на златото се повишаваше през цялата 2007 г., като общо поскъпването възлезе на 31% (за цената в щатски долари) и съответно 18.5% (за цената в евро). В по-голяма степен това нарастване бе реализирано през втората половина на годината, когато цената и колебанията ѝ се повишиха съществено вследствие негативните тенденции в развитието на финансовите пазари и процеса на „бягство към качество". Други определящи фактори за повишаването на цените бяха продължаващото обезценяване на долара спрямо еврото (общо с 9.5% за годината) и по-високите цени на петрола и суровините, които насочиха пазарния интерес към златото като алтернативна инвестиция в ролята му на защита срещу инфлацията.

През втората половина на 2007 г. се засили влиянието върху цената на златото на фондовите и кредитните пазари, които действаха разнопосочно върху търсенето в зависимост от промените в склонността към риск. В този период традиционната висока корелация с цената на петрола силно намаля. През декември бе наблюдавана промяна в курса *EUR/USD* в полза на долара, което временно оказа натиск за понижаване на цената на златото.

В края на ноември ЕЦБ обяви продажбата на 42 тона злато съгласно Споразумението за продажба на злато, подписано между европейските централни банки (*CBGA II*). За третата година от споразумението, която обхваща периода от септември 2006 г. до септември 2007 г., продажбите на злато възлизат на 475.75 тона, което е в рамките на ограничението за годишни продажби общо до 500 тона. Най-големи продавачи на ценния метал бяха Испания, Франция и Швейцария. През календарната 2007 г. продължи стабилното нарастване на инвестиционното търсене, което възлезе на 656 тона, от които 251 тона от страна на търгуваните на борсите фондове (*ETF*), инвестиращи в злато.

Цена на щатския долар в евро

(евро)

Източник: БНБ.

Цена на тройунция злато в щатски долари

(щ. д.)

Източник: БНБ.

Цена на тройунция злато в евро

(евро)

Източник: БНБ.

Основни видове риск

В началото на 2007 г. Управителният съвет на БНБ потвърди становището си управлението и измерването на границите на риска за международните резерви за 2007 г. да се извършва на база определянето на максимално допустимия риск за нетната стойност на активите, зададен чрез *VaR* = 0%, при интервал на доверителност 95%.[10] През отчетния период БНБ не е надвишавала така зададените граници на риск.

Лихвеният риск за международните резерви, измерен за цялата 2007 г. чрез тяхната средна *модифицирана дюрация*, се равнява на 0.44. Той е по-нисък от същия показател средно за 2006 г. (0.78) поради ограничението за лихвен риск – максимална дюрация на активите в евро от 0.5 г., – въведено в началото на второто тримесечие на 2006 г.[11]

[10] Рискът за нетната стойност, измерен чрез *VaR* = -*X*% (*X*>0), при интервал на доверителност 95% и допускане за нормално разпределена доходност на международните резерви, означава, че максималната загуба на нетната стойност в 95% от времето няма да надвишава *X*%.

[11] Средната стойност за 2006 г. е по-висока, тъй като през първото тримесечие на 2006 г. средната дюрация беше 1.78.

Валутният риск за международните валутни резерви е ограничен от изискванията на закона – сумата от абсолютните стойности на откритите валутни позиции[12] в различни от евро, СПТ и монетарно злато валути да не надвишава 2% от пазарната стойност на задълженията в тези валути. През 2007 г. бяха поддържани минимални открити позиции във валути, различни от евро, като в случаите на превишение на лимита от 2% своевременно са предприемани действия за валутна регулация – съответно покупки или продажби на чуждестранна валута срещу резервната валута (евро). Основният валутен риск за БНБ се поражда от откритата валутна позиция в притежаваното от БНБ монетарно злато.

През втората половина на 2007 г. в БНБ бяха предприети редица допълнителни мерки за ограничаване на **кредитния риск** при управлението на международните резерви на фона на колебанията и съкращаването на ликвидността на международните финансови пазари. Бяха наложени някои ограничения по отношение експозицията към чуждестранни банки – контрагенти на БНБ, като общият лимит към този клас активи беше намален от 40% на 30% от размера на валутните резерви. Беше ограничен максималният срок до падежа на предоставяните краткосрочни депозити при контрагентите на БНБ, а някои от индивидуалните банкови лимити бяха намалени допълнително. Така средно за 2007 г. експозицията към чуждестранни банки спадна до 23.9% от общата сума на активите, като за сравнение през 2006 г. тя бе 30.3%. В края на декември 2007 г. експозицията към чуждестранни банки – контрагенти на БНБ, достигна близо 18%. Средно за годината около 52% от средствата са били инвестирани в активи с най-високия кредитен рейтинг *AAA*, около 16% – в *AA+*, 23% – в *AA*, и 9% в активи с *AA-*. Съгласно инвестиционните ограничения най-ниският възможен рейтинг за финансовите инструменти, в които банката инвестира, или за контрагентите, при които краткосрочно се предоставят средства, е *AA-* по *Standard & Poor's* и *Fitch Ratings* или *Aa3 по Moody's*. Всички финансови инструменти или контрагенти трябва да имат една от посочените по-горе рейтингови оценки от най-малко две международно признати агенции за кредитен рейтинг.

Операционният риск беше управляван посредством точното спазване и контрол по отношение на съответните бизнес процедури за управление на международните резерви. В началото на 2007 г. беше извършена актуализация на някои от бизнес процедурите главно поради въвеждане на новата информационна система и свързаните с нея функционални и технически особености при обработката на трансакциите.

Доходност и ефективност

В условията на нестабилност на международните финансови пазари и на база текущ анализ на пазарната среда и пазарните очаквания през 2007 г. БНБ запази наложеното в края на първото тримесечие на 2006 г. ограничение на лихвения риск за международните резерви. Така максималната дюрация на активите в евро остана ограничена до 0.5 г.

Доходът от инвестиции на международните резерви на БНБ през 2007 г. е в размер на 368.62 млн. евро, което представлява годишна доходност от 3.71%. Общо за годината доходът от валутни диспропорции[13] е в размер на 100.96 млн. евро. Това се дължи главно на откритата позиция в злато и е следствие от значителното покачване цената на златото на международните пазари. Разходът за платени лихви по пасива на баланса на управление „Емисионно" е в размер на 98.30 млн. евро. Като резултат от тези три компонента нетният доход от управлението на международните валутни резерви през отчетния период е 371.28 млн. евро, което представлява 3.63% нетна доходност за периода.

---

[12] Открита валутна позиция е разликата между стойността на активите и задълженията във всяка валута, различна от евро.

[13] Доходът от валутни диспропорции представлява сумата от последиците от промяната на валутните курсове върху откритите валутни позиции на активите и съответно пасивите.

Доходност на валутните резерви през 2007 г.

(млн. евро)

Тримесечие	Нетен доход (1)+(2)+(3)	Доход от инвестиции (1)	Доход от валутна преоценка на активи и пасиви (2)	Разход (лихви) по пасивите (3)
I	73.86	71.14	19.47	-16.75
II	28.37	71.07	-22.09	-20.62
III	131.60	112.38	48.86	-29.63
IV	137.45	114.03	54.72	-31.30
Общо доход	**371.28**	**368.62**	**100.96**	**-98.30**
Общо доходност,%	**3.63**	**3.71**	**0.89**	**-0.97**

Източник: БНБ.

Промяната в нетната стойност, съответстваща на позицията *Депозит на управление „Банково“* в баланса на управление „Емисионно“, се дължи на два основни фактора. От една страна, нетният доход от международните резерви допринася за нейното увеличение с 371.28 млн. евро, или годишна доходност на нетната стойност от 42.32%. От друга страна, вноската в държавния бюджет за финансовата 2006 г. в размер на 87.24 млн. евро води до нейното намаление.

За целите на оперативното управление международните валутни резерви са обособени в отделни портфейли в зависимост от валутата и преследваните инвестиционни цели, всеки от които има зададен бенчмарк, инвестиционни цели и лимити. В таблицата по-долу са представени портфейлите и резултатите от тяхното управление.

Доходност и риск за портфейлите

Портфейл	Базова валута на портфейла	Доходност		Риск (колебливост)		Информационен коефициент***
		Абсолютна (%)	Относителна (б.т.)*	Абсолютен (%)	Относителен (б.т.)**	
Инвестиционен 1	евро	4.01	1	20	16	0.07
Инвестиционен 2	евро	4.05	6	9	5	1.11
Ликвиден	евро	4.01	2	14	10	0.29
Злато	злато	0.09	-6	1	1	-6.66
Външен мениджър А	евро	3.80	-1	95	8	-0.10
Външен мениджър В	евро	3.97	30	126	22	1.32

* Положителната относителна доходност за даден портфейл представлява постигнатата печалба спрямо доходността на съответния бенчмарк. Ако относителната доходност е със знак минус, тя се интерпретира като пропусната полза при управлението на портфейла спрямо съответния бенчмарк.

** Относителният риск спрямо бенчмарка е показател за степента на отклонение на рисковите характеристики на портфейла от тези на бенчмарка в резултат от активното управление на портфейлите.

*** Показателят „информационен коефициент“ (*information ratio*) е отношението на очакваната относителна доходност на портфейла към относителния му риск.

Източник: БНБ.

През 2007 г. продължи наложената преди няколко години концепция част от международните резерви (5.63% към края на отчетния период) да се управлява от външни мениджъри. Освен постигането на допълнителна диверсификация ползването на външни мениджъри допринася за обмена на знания и опит в областта на управлението на инвестициите на международните пазари. Ликвидните портфейли са формирани за посрещане на непосредствените нужди за извършване на плащания. С цел диверсификация на стиловете на управление и ограничаване на операционния риск беше запазено статуквото основна част от активите в евро да бъдат обособени в два инвестиционни портфейла с еднакъв бенчмарк и инвестиционни ограничения, управлявани от различни екипи.

III. Национална платежна система

Съгласно ЗБНБ централната банка отговаря за организирането, поддържането и развитието на платежните системи в страната, като съдейства за създаването и функционирането на ефективни платежни механизми и осъществява надзор върху тях. Главните цели са намаляване на системния риск и създаване на условия за интегриране на платежните системи в страната с платежната инфраструктура на еврозоната.

Националната платежна система включва системата за брутен сетълмент в реално време (*RINGS*), чийто оператор е БНБ, и две спомагателни системи – БИСЕРА (система за обслужване на клиентски плащания, предназначени за изпълнение в определен момент, оперирана от „Банксервиз“ АД) и БОРИКА (система за обслужване на плащания по операции с банкови карти на територията на страната, оперирана от „БОРИКА“ АД). „БОРИКА“ АД е също обслужваща организация (*member service provider – MSP*) на *MasterCard Europe* и обработваща организация (*processor company*) на *Visa International*. Системите за сетълмент на ценни книжа в страната включват организираната от БНБ система за регистрация и обслужване на търговията с безналични държавни ценни книжа и организираната от Централния депозитар система за регистрация и обслужване на сделки с безналични ценни книжа.

Разпределение на плащанията в страната по отделни платежни системи

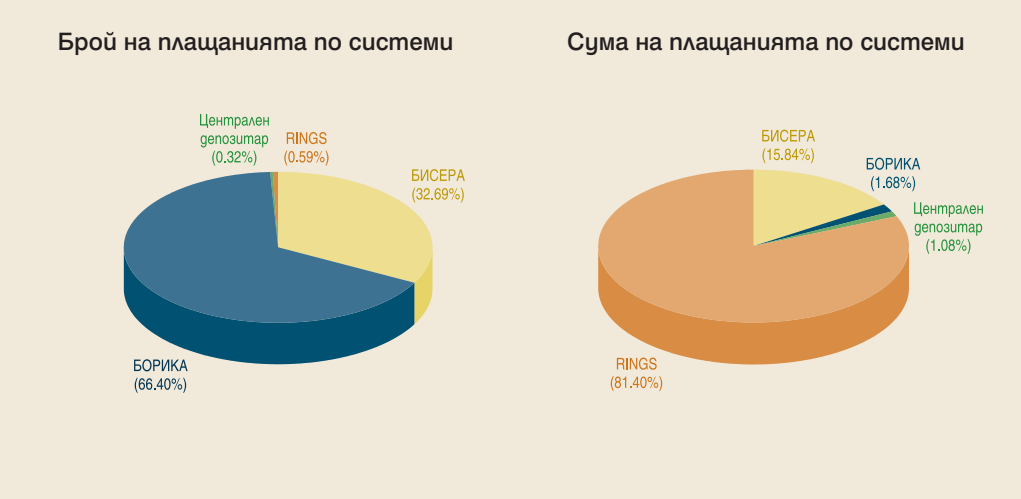

Източник: БНБ.

През системата *RINGS* са обработени над 81% от стойността на извършените през 2007 г. плащания.[14] Продължилото нарастване на дела на *RINGS* в стойността на обработените плащания води до значително намаляване на риска в платежния процес. От общия брой на безналичните плащания, подадени към системите в страната, делът на *RINGS* е 0.59%. Незначителното намаление на броя плащания, обработени от *RINGS* през 2007 г., се дължи най-вече на процеса на консолидация на банковия сектор в страната.

Броят на обработените от БОРИКА плащания нараства спрямо 2006 г. с 13.52%, а стойността им се повишава с 21.80%. Потребителите на платежни

[14] Стойност на този показател от около 80% се приема като оптимален за работата на системите за брутен сетълмент в реално време.

услуги все повече използват банковите карти като удобен инструмент за отдалечен достъп до банковата сметка, предлагащ лесен начин за извършване на плащане или теглене на пари. Значително нарастват в сравнение с 2006 г. трансакциите, извършени през ПОС терминални устройства, съответно с 38.87% се увеличава броят, а с 38.81% стойността.

В системата БИСЕРА стойността на обработените трансакции нараства с 12.18%, докато броят спада с 1.39% в сравнение с 2006 г. Незначителният спад в броя на обработените от БИСЕРА плащания се дължи на уедряването на банковия сектор през 2007 г. и на отпадането на изискването за използване на ДДС-сметки.

Значително увеличение отбелязват трансакциите, подадени към Централния депозитар. Броят им нараства с 85.76%, а стойността с 117.62% в сравнение с 2006 г., което е резултат от бързото развитие на търговията на капиталовия пазар.

Надзорът върху платежните системи изпълнява своята основна задача да ограничава системния риск и да съдейства за повишаване надеждността и ефективността на националната платежна система посредством наблюдаване изпълнението на стандартите и препоръките, формулирани от Банката за международни разплащания, Международната организация на комисиите по ценни книжа, ЕЦБ и ЕСЦБ. През октомври 2007 г. беше извършена надзорна проверка на „Първа инвестиционна банка“ АД във връзка с ползването на обработващата организация „Интернационален Картичен Систем“ АД, Скопие, свързана с картовия център на банката. БНБ отправи препоръки, целящи по-нататъшно подобряване на работата на картовия център на банката.

1. Система за брутен сетълмент в реално време *RINGS*

Обработването на по-голяма част от стойността на плащанията в страната от системата за брутен сетълмент в реално време *RINGS* води до намаляване на рисковете в платежната система, което е и една от основните цели на централната банка в областта на платежните системи. През 2007 г. през *RINGS* са извършени 917 537 плащания на обща стойност 435 128 млн. лв. Спрямо 2006 г. среднодневният брой на плащанията през системата отбелязва незначителен спад от 6.69%, докато среднодневната стойност се е повишила с 89.18% в резултат от значителното нарастване на средната стойност на едно плащане както при междубанковите, така и при клиентските плащания. Броят на клиентските плащания намалява със 7.72% – причината за това е обединяването на няколко банки с голям дял в платежния процес и значителен брой плащания между техни клиенти, което превръща тези трансакции във вътрешнобанкови.[15]

През годината 37.45% от стойността на плащанията се обработват до 12:00 часа, а до 14:30 часа се обработват 70.32%. Наблюдава се слаба тенденция към увеличаване стойността на плащанията в по-късните часове на системния ден. От гледна точка на системната натовареност до 14:30 часа се обработват 92.20% от броя на плащанията през системата, като изменението при този показател не е съществено спрямо 2006 г.

В резултат на доброто управление на ликвидността от страна на банките през годината нямаше отхвърлени в края на системния ден на *RINGS* плащания поради недостиг на средства по сметката на участник. И през 2007 г. не е използван Резервният обезпечителен фонд, създаден като взаимен осигурителен механизъм между търговските банки за гарантиране на сетълмента на заявките на системните оператори.

[15] През 2007 г. броят на търговските банки, участващи в *RINGS*, спадна на 29 след създаването на УниКредит Булбанк АД и на Юробанк И Еф Джи България АД.

За 2007 г. коефициентът на наличност[16] на *RINGS* е 99.93%. Неговата стойност отбелязва прираст спрямо 2006 г. За разрешаване на възникнали проблеми са прилагани мерки в съответствие с нормативната уредба за действие при извънредни ситуации.

2. Развитие на платежните системи

Законът за кредитните институции (ЗКИ), който влезе в сила от 1 януари 2007 г., отмени действащия дотогава Закон за банките. ЗКИ урежда дейността на нова категория кредитни институции – дружествата за електронни пари, подлежащи на лицензионен и надзорен режим от страна на БНБ. Дружествата за електронни пари могат да предоставят финансови и нефинансови услуги, пряко свързани с издаването на електронни пари, и услуги по съхраняване на информация върху електронни устройства. Също от 1 януари 2007 г. влезе в сила и Законът за предоставяне на финансови услуги от разстояние, чиято цел е да осигури защита на потребителите при получаване на този вид услуги.

На 16 ноември 2007 г. на основание на Закона за паричните преводи, електронните платежни инструменти и платежните системи управителят на БНБ издаде лиценз за извършване на дейност на територията на Република България като системен оператор на платежна система на дружеството „Система за електронни плащания (СЕП България)“ АД, София. Лицензът на дружеството „Система за електронни плащания (СЕП България)“ АД се отнася до извършване на дейност на територията на Република България като системен оператор на платежна система, работеща с електронен платежен инструмент за отдалечен достъп „мобилно разплащане“. Мобилни разплащания между банкови сметки в търговските банки, участващи в системата на дружеството „Система за електронни плащания (СЕП България)“ АД, ще се осъществяват посредством мобилни телефони, които ще се използват като терминални устройства за инициране на плащанията. Предвижда се високо ниво на сигурност при инициране на плащанията, основаващо се на многостепенна система на разпознаване, използваща ПИН и *CLIP*-кодове, и криптографска защита на комуникационния канал в *GSM*-мрежата. Дружеството ще извършва разпознаване на потребителите, многостранно нетиране на задълженията и отправяне на заявка за сетълмент към Системата за брутен сетълмент в реално време на БНБ.

Мобилните плащания са нова форма на безналичен превод в страната, които ще допълнят традиционните форми и ще позволят на банките да разширят кръга на предлаганите от тях платежни услуги за крайните потребители. Развитието на технологиите и разпространението на мобилните комуникации обуславя съществуването на нови форми на безналични преводи и нарежда България сред страните, които непрестанно развиват и усъвършенстват услугите в сферата на плащанията.

Развитието на платежните системи в България е подчинено на целта за осигуряване интегрирането на БНБ и банковата общност към европейските платежни механизми и реализацията на проектите СЕПА и ТАРГЕТ2. В тази връзка през 2007 г. бяха проведени две заседания на Националния съвет по платежни системи (НСПС). На проведеното в началото на годината заседание бяха създадени 7 консултативни групи, чиято цел бе изготвянето на анализи по ключовите компоненти от изпълнението на проектите и улесняване прехода на националната банкова общност към европейските платежни механизми.

През декември 2007 г. беше проведено второто заседание на Националния съвет по платежни системи, на което бяха представени докладите на консултативните групи. Взети бяха решения за определяне на приоритетните зада-

[16] Коефициент на наличност = брой часове, през които системата реално е работила/брой часове, през които тя е трябвало да работи според графика.

чи за развитието на нормативната уредба, платежните инструменти и платежните системи в България:

- По отношение на системата за малки левови плащания – БИСЕРА, бяха предвидени промени, изразяващи се във въвеждането на формàта *ISO 20022 (UNIFI) XML* и на кредитния СЕПА-превод, а на по-късен етап и на директния СЕПА-дебит. Целта на промените е прилагането на СЕПА-схемите в българската платежна практика, което ще подобри ефективността на платежния процес чрез автоматизация, възможност за предлагане на допълнителни услуги, стимулиращи електронизацията в областта на плащанията, усъвършенстване и модернизиране на платежните процедури и създаване на удобни електронни механизми за плащане.
- В областта на картовите плащания действията са свързани главно с въвеждането на *EMV*-стандарта при инфраструктурата, обработваща картовите плащания, и банковите платежни карти. Към края на 2007 г. общият брой на издадените в страната банкови карти е 7 007 363, от които 6 056 189 дебитни и 951 174 кредитни. Преминалите към *EMV*-стандарта дебитни карти са 1.9% от общия брой на дебитните карти, издадени в страната. Процентът на преминаване при кредитните карти е 4.52%. Бавният темп на въвеждането на *EMV*-стандарта при банковите карти повишава риска от злоупотреби и измами при извършване на картови плащания. При инфраструктурата за обработване и обслужване на плащания по операции с банкови карти на територията на страната процентът на преминаване към *EMV*-стандарта е значително по-висок. Преминалите АТМ-терминали към края на 2007 г. са 93.13%, а ПОС-терминалите – 42.68%. Към 31 декември 2007 г. общият брой на АТМ-устройствата на територията на страната е 3987, а на ПОС-устройствата – 40 143. Във връзка със зачестилите случаи на злоупотреби и измами с банкови карти НСПС препоръча на банковата общност и системния оператор БОРИКА АД да ускорят процеса на преминаване към *EMV*-стандарта по отношение на банковите карти.

Предвид предстоящите мащабни промени, свързани с проектите ТАРГЕТ2, СЕПА и *EMV*-стандарта, пред които е изправена цялата българска банкова общност в процеса на интеграция към платежната инфраструктура на еврозоната, ще бъде изготвен „Национален план за развитие на платежните системи и инфраструктура, 2008–2009 г.“. Планът ще бъде изготвен съвместно от Асоциацията на банките в България и БНБ в качеството ѝ на институция, отговорна за реализирането на проекта ТАРГЕТ2, координатор по проекта СЕПА и нормативен регулатор.

Поддържането на тясна координация и сътрудничество с националните и международните институции, ангажирани в платежния процес, е важен елемент от подготовката на националната платежна система за интегриране към платежната система на еврозоната и се осъществява чрез участие на експерти на БНБ в работата на Комитета по платежни и сетълмент системи към ЕСЦБ и работните групи към него.

БНБ започна изготвянето на проект за нов закон, който ще приложи в българското законодателство новата Директива 2007/64/ЕО за платежните услуги във вътрешния пазар, с което ще се постигне пълна хармонизация на платежните услуги в Европейската общност.

IV. Резерви на търговските банки в БНБ

През годината бяха направени две важни промени в Наредба № 21 за задължителните минимални резерви, които банките поддържат при БНБ.

От началото на 2007 г. влезе в сила изменение на наредбата, с което беше отменено прилагането на допълнителните задължителни минимални резерви (ЗМР), обвързани с темпа на растеж на кредитните портфейли. Тази мярка бе въведена от второто тримесечие на 2005 г. като административен инструмент за ограничаване на кредитния растеж. Още при въвеждането ѝ беше изрично подчертано, че тя е временна и може да бъде ефективна само за ограничен период от време. Към края на 2006 г. въздействието на този инструмент до голяма степен се изчерпа, като бе постигнато както ограничаване на кредитния растеж, така и прехвърляне на кредитен риск извън банковите портфейли. В същото време членството на страната в ЕС от 1 януари 2007 г. и задълбочаването на интеграцията на финансовите пазари в Общността изискват търговските банки, регулирани от БНБ, да бъдат поставени при еднакви условия с тези, регулирани от надзорните власти в другите страни от Общността. По тези причини от 1 януари 2007 г. БНБ отмени напълно административната мярка за ограничаване растежа на банковия кредит, като запази строгите надзорни изисквания и разширената депозитна база.[17]

БНБ внимателно анализира процесите в банковата система и следи динамиката на кредитната ѝ активност. Към средата на 2007 г. ясно се очерта тенденция към възстановяване на високите темпове на нарастване на кредитния портфейл. От края на първото тримесечие на 2007 г. нивото на задлъжнялост на частния сектор в страната започна да се увеличава с бързи темпове. През юни 2007 г. темповете на растеж на банковия кредит достигнаха 47.4% при 24.6 % в края на 2006 г. За периода януари – юни 2007 г. кредитът за частния сектор нарасна с 6.5 млрд. лв., като само 3.6 млн. лв. представляваха нетно върнати кредити в балансите на търговските банки (разликата между продадени и обратно изкупени кредити). Този бърз растеж доведе до увеличаване задлъжнялостта на частния сектор към банковата система от 47.4% от БВП в края на 2006 г. до 57.5 % в средата на 2007 г.

При отмяната на административните мерки БНБ подчерта, че си запазва правото при необходимост да приеме допълнителни мерки за гарантиране на умерен растеж на банковия кредит и стабилността на системата. Независимо че през 2007 г. кредитният растеж бе финансиран с по-голямата депозитна база и собствения капитал и при запазване доброто качество на портфейлите, бързият темп на нарастването му води до натрупване на по-висок кредитен риск в банковата система в период на засилваща се нестабилност на международните финансови пазари и повишаване на лихвените равнища.[18] По тези причини и с цел да повлияе за постигане на по-умерен растеж на банковите кредити – политика, която БНБ провежда през последните години, от 1 септември влезе в сила нова промяна в Наредба № 21, с която нормата на задължителните минимални резерви бе повишена от 8% на 12%. Увеличеният размер на задължителните минимални резерви принуди банките да задържат относително повече ликвидни активи и засили тенденцията към плавно повишаване на лихвените равнища на междубанковия пазар, очертала се през последното тримесечие на 2007 г. БНБ ще продължи да наблюдава динамиката на кредитната активност на

[17] През периода от 3 февруари до 4 май 2007 г. седем банки, надвишили ограниченията за кредитен растеж през четвъртото тримесечие на 2006 г., трябваше да поддържат допълнителни резерви в размер на 966 млн. лв.

[18] Виж раздел I, точка1, *Международна конюнктура* и раздел II, точка 2, *Пазарна среда*.

банковата система и при нужда ще предприема необходимите мерки за постигане на по-умерен и балансиран растеж.[19]

През 2007 г. пасивите на банките, които формират депозитната база за определяне на задължителните минимални резерви, отбелязаха чувствително увеличение съответно с 33.91% на привлечените средства в левове и с 31.61% на левовата равностойност на привлечените средства в чуждестранна валута. В резултат от увеличението на привлечените средства в банките и вследствие по-високия норматив за задължителните резерви, които те трябва да поддържат в БНБ, средният размер на поддържаните резерви на търговските банки в БНБ нарасна през 2007 г. с 34.55% спрямо 2006 г. Средногодишният размер на свръхрезервите спадна на ниво от 94.51% спрямо предходната година (под 1% от общите резерви). Резервите в левове отбелязаха увеличение с 16.25%, като абсолютната им сума двукратно надвишаваше необходимите средства за осигуряване на разплащанията. Резервите във валута нараснаха с 47.78%, а относителният им дял в общо поддържаните резерви през различните месеци варираше между 57.05% и 72.55%.

[19] Виж раздел I, точка 2, *Икономиката на България*.

V. Наличнопарично обращение

БНБ има изключителното право да пуска в обращение банкноти и монети[20]. Банкнотите и монетите, издадени от банката, са законно платежно средство и задължително се приемат за плащане в пълната им номинална стойност без ограничения. БНБ осигурява печатането на банкноти и сеченето на монети, както и опазването и унищожаването на изтеглени от обращение банкноти и монети. Изискванията на нормативната уредба, формираща политиката за сортиране за годност на банкнотите и монетите, разкриването на неистински и преправени банкноти и монети, както и воденият конструктивен диалог с банковата общност бяха основните фактори за подобряване организацията на наличнопаричното обращение и повишаване качеството и чистотата на използваните парични разплащателни средства.

От началото на 2007 г. влезе в сила разпоредбата на Наредба № 18 за контрол върху качеството на банкнотите и монетите в наличнопаричното обращение, според която банкнотите, зареждани от търговските банки в терминални АТМ-устройства, трябва предварително да бъдат категоризирани като истински и годни посредством машини за сортиране. БНБ извърши необходимите процедури за провеждане на тестове на машини за сортиране по заявление от страна на производители или техни представители в страната, а информация със списъка на машините, преминали успешно тестовата процедура, е публикувана на интернет страницата на БНБ.

Съвместно с трите най-големи търговски банки в страната беше учредено Дружество за касови услуги с оглед осигуряването на нова, пазарноориентирана организация за обработка на банкноти и монети за последваща употреба, свързана с оптимизиране на разходите за банковия сектор и поддържането на високо ниво на качеството на банкнотите и монетите в страната.

През годината беше завършен етапът на проектиране и избор на главен изпълнител на строителството, свързан с реализацията на друг важен проект по изграждането на нов модерен касов център на БНБ в София.

Банкноти и монети в обращение (извън касите на БНБ)

Парите в обращение[21] достигнаха в номинално изражение 8410.8 млн. лв. в края на 2007 г., като нараснаха с 1522.3 млн. лв., или с 22.10% спрямо края на 2006 г.

В края на 2007 г. броят на банкнотите в обращение е 343.8 милиона на стойност 8284.8 млн. лв. В сравнение с края на 2006 г. броят им е нараснал с 51.7 млн. бр., или със 17.71%, а стойността им с 1503.3 млн. лв., или с 22.17%. Делът на банкнотите в общата стойност на банкнотите и монетите извън касите на БНБ към 31 декември 2007 г. е 98.50%. Средната стойност на банкнота в обращение в края на 2007 г. е 24.10 лв. – с 0.88 лв., или с 3.79% по-висока в сравнение с 2006 г., което е резултат на по-бързия темп, с който в паричното обращение нараства броят на купюрите от 100 лева.

[20] Чл. 25 от Закона за БНБ.

[21] Банкноти, разменни и възпоменателни монети, емисии след 5 юли 1999 г. С Решение на УС на БНБ № 110 от 6 октомври 2005 г. банкнотите и разменните монети с неизтекъл срок на обмяна, които не са върнати в касите на БНБ, бяха приспаднати от парите в обращение. С цел съпоставимост на данните левовата им стойност е изключена от размера на парите в обращение и за предходни периоди.

Банкноти и монети в обращение

(млн. лв.)

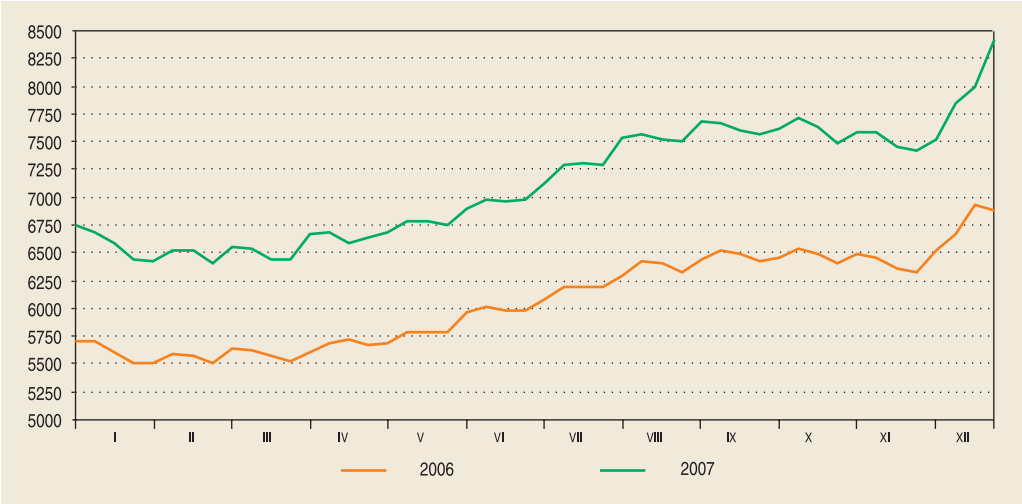

Източник: БНБ.

Броят на разменните монети в обращение в края на 2007 г. е 886.4 милиона на стойност 122.1 млн. лв. Спрямо края на 2006 г. техният брой е нараснал със 125.6 млн. бр., или с 16.51%, а стойността им съответно с 18.4 млн. лв., или със 17.71%. Към 31 декември 2007 г. стойността на разменните монети е 1.45% от общата стойност на банкнотите и монетите извън касите на БНБ. Сравнително голямото увеличение на броя на монетите се дължи главно на продължилото през годината засилено търсене на монети с нисък номинал. Средната стойност на монета в обращение в края на 2007 г. остана на нивото от предходната година и е 0.14 лв. Възпоменателните монети са с дял от 0.05% от стойностния размер на парите в обращение.

Купюрен строеж на банкнотите в обращение

(дял от общата стойност,%)

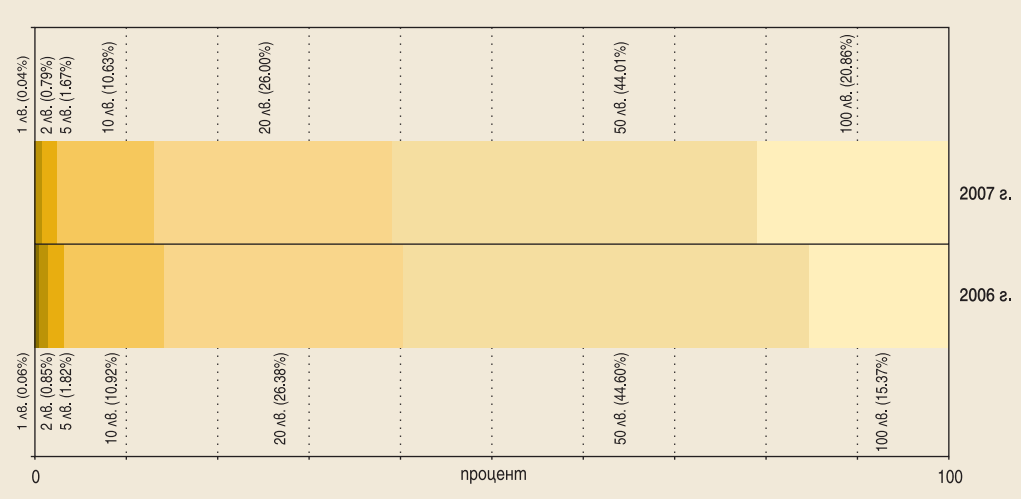

Източник: БНБ.

Структура по номинална стойност на разменните монети в обращение

(дял от общата стойност, %)

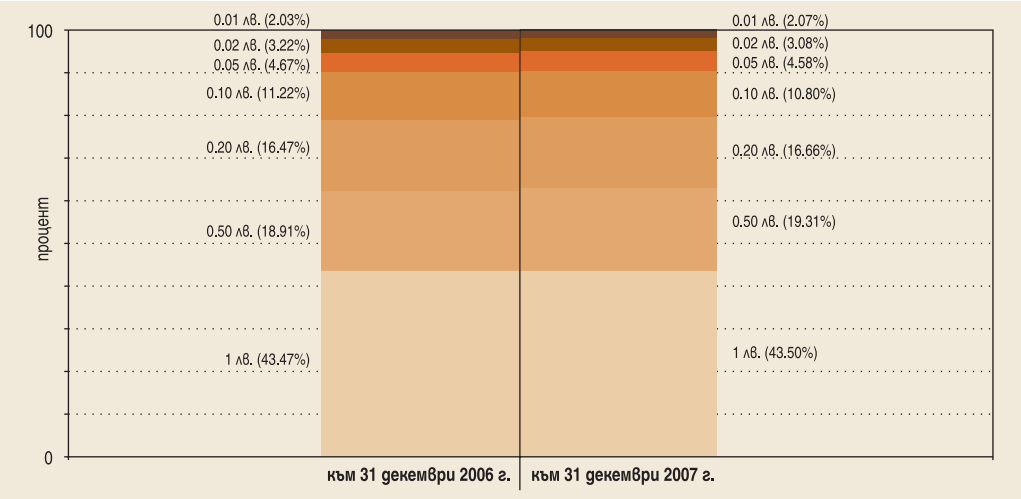

Източник: БНБ.

Неистински банкноти и разменни монети

В изпълнение на изискванията на чл. 27 от ЗБНБ през 2007 г. в Националния център за анализ (НЦА) на БНБ се осъществиха проверки за истинност на 34 357 броя български и чуждестранни банкноти и 2151 броя монети, които пораждат съмнения, че са неистински или преправени, задържани от финансовите институции, МВР и органите на досъдебното производство. Общият брой неистински български банкноти, регистрирани в БНБ през годината, е 8118. От тях 1542 са задържани, преди да бъдат ползвани в паричното обращение, а броят на тези, които са циркулирали в паричното обращение, е 6576. В сравнение с 2006 г. броят на регистрираните неистински банкноти е нараснал с 3542, или със 77.40%. От регистрираните и задържани неистински банкноти с най-голям дял са купюрите от 20 лева (63.29%), следвани от купюрите от 10 лева (32.16%) и от 50 лева (3.92%). Регистрираните неистински банкноти с купюри 2, 5 и 100 лева са общо 51 бр. (0.63%). От предадените през годината за проверка в НЦА монети броят на неистинските е 2118, като 2105 от тях са монети от 50 стотинки, а останалите 13 – от 1 лев.

Относителният дял на неистинските български банкноти и монети към общия брой на банкнотите и монетите в обращение към края на 2007 г. е съответно 0.002361% и 0.000239%, като рискът от потенциални финансови щети относително е много нисък.

БНБ редовно предоставя информация на търговските банки, обменните бюра и финансовите къщи с описание на неистинските банкноти и методите за тяхното разпознаване с цел да противодейства на разпространението им. Като продължение на последователните действия през последните няколко години за осигуряване на по-ефикасна защита на българските банкноти срещу фалшифициране, през четвъртото тримесечие на годината БНБ пусна в обращение банкнота с номинална стойност 20 лева, емисия 2007 г., с усъвършенствани защитни елементи.

В изпълнение на функциите за тясно сътрудничество с Европейската комисия, ЕЦБ и други заинтересовани институции през 2007 г. в НЦА на БНБ беше извършена експертна оценка на чуждестранни банкноти и монети, задържани на територията на България, както следва: 6835 бр. евро, 5170 бр. щатски долари и 536 бр. банкноти от други чуждестранни валути.

Емисионно-касова дейност на БНБ

Дейностите на БНБ по отношение на касовите услуги са свързани с извършване на операции по: приемане, съхранение и предаване на ценни пратки с банкноти и монети; съхраняване на непуснатите в обращение годни и негодни банкноти и монети; сортиране, изброяване и унищожаване на банкноти; изброяване

на монети, контрол за истинността и физическите качества на постъпващите в БНБ банкноти и монети. С решение на УС на БНБ, считано от началото на септември 2007 г., бяха преустановени всички операции на гише с небанкови институции и граждани в регионалните касови служби (РКС) в Пловдив, Варна и Плевен, като дейности по обслужване на клиенти на дребно в левове и евро, на първостепенните разпоредители с бюджетни средства и продажба на каса на възпоменателни монети останаха да се извършват само в РКС – София.

През 2007 г. по договори с производители бяха доставени 143.05 млн. бр. новопроизведени банкноти и 100.3 млн. бр. новопроизведени разменни монети със съвкупна номинална стойност 2126.0 млн. лв. В изпълнение на монетната си програма през 2007 г. БНБ пусна в обращение седем нови емисии възпоменателни монети[22].

Влизането в сила от началото на годината на изискването в Наредба № 18 на БНБ за контрол върху качеството на банкнотите и монетите в наличнопаричното обращение, съгласно което банките и доставчиците на услуги изплащат посредством терминални АТМ-устройства и машини за самообслужване български банкноти и/или монети, категоризирани като истински и годни посредством машини за сортиране, допринесе за нарастването обема на внесените в БНБ, респективно обработените банкноти, и обращаемостта на банкнотите през БНБ нарасна в сравнение с предходната година при всички купюри, особено при банкнотите с купюри 10 и 20 лева.

Общата стойност на внесените и изтеглените чрез регионалните касови служби от страна на търговските банки банкноти и монети през 2007 г. е в размер на 16 838.6 млн. лв. Търговските банки са внесли в БНБ 521.0 млн. бр. български банкноти и 26.6 млн. бр. разменни монети на обща стойност 7656.1 млн. лв., което е с 2044.1 млн. лв., или с 36.42% повече в сравнение с 2006 г. През годината търговските банки са изтеглили от БНБ 571.7 млн. бр. български банкноти и 168.1 млн. бр. разменни монети на обща стойност 9182.5 млн. лв. Спрямо 2006 г. стойността на изтеглените банкноти и монети се увеличава с 2619.8 млн. лв., или с 39.92%.

Всички внесени в БНБ български банкноти са проверени за истинност и годност посредством използване на банкнотообработващи машини с цел поддържане качеството на банкнотите в наличнопаричното обращение. През 2007 г. БНБ е обработила 529 млн. бр. банкноти и 100.4 млн. бр. разменни монети на обща стойност 7912.9 млн. лв. В сравнение с 2006 г. броят на обработените през годината банкноти е по-голям със 129.1 млн. бр. (32.29%), а на разменните монети е по-малък с 11.1 млн. бр. (9.95%). В структурата по номинална стойност на обработените от БНБ банкноти и монети с най-висок дял при банкнотите са купюрите от 10 и 20 лева, а при монетите – от 10 и 20 стотинки.

За отчетния период БНБ отдели като негодни за паричното обращение общо 123.9 млн. бр. банкноти, които са с 24.3 млн. бр. (24.42%) повече от отделените през 2006 г. От общо обработените разменни монети като негодни за паричното обращение са отделени 0.4 млн. бр., които са с 63.9% повече в сравнение с отделените през предходната година. С най-голям дял от всички негодни банкноти и разменни монети са съответно банкнотите от 20 лева и монетите от 10 стотинки.

През 2007 г. чрез регионалните си касови служби БНБ е закупила на каса евро на обща стойност 1.9 млн., в т.ч. 1.3 млн. евро от граждани и 0.6 млн. евро от бюджетни организации. Продажбата на евро на каса е в размер на 62.6 млн. евро, в т.ч. 54.5 млн. евро, продадени на граждани, и 8.1 млн. евро, продадени на бюджетни организации.

[22] Информация за пуснатите в обращение нови емисии банкноти, разменни и възпоменателни монети се публикува на интернет страницата на БНБ.

VI. Поддържане стабилността на банковата система

1. Оценка на състоянието на банковата система

Кредитните институции разшириха дейността си при запазване на стабилността на финансовата си база независимо от неблагоприятното развитие на международните финансови пазари през годината. В края на 2007 г. *общата сума на активите* на банковата система достига 59.1 млрд. лв., с 16.9 млрд. лв. над нивото от 2006 г., като годишният растеж е 40%, с близо 12 пр.п. над средния за периода 2005–2006 г. Основни източници на ресурси за финансиране на увеличението на активите бяха прирастът на привлечените средства (главно депозитите от институции и от граждани и домакинства) и увеличеният собствен капитал.

Тенденцията към уедряване на банките у нас продължи с появата на две нови кредитни институции през 2007 г. – „УниКредит Булбанк“ и „Юробанк И Еф Джи България“. С тяхното създаване концентрацията в банковия сектор се засилва и за една година пазарният дял на *петте най-големи кредитни институции* в активите на банковата система се увеличава с 6 пр.п. до 56.6%. Динамиката в развитието на петте най-големи банки е определяща за процесите в банковата система като цяло. С нарастването на броя на дъщерните банки от ЕС техният пазарен дял достига 75.3%. Същевременно групата на *местните кредитни институции* намалява на осем банки с дял 17.7%. Клоновете на чуждестранни кредитни институции през 2007 г. засилват пазарното си присъствие до 4.9% от балансовото число на системата.

С ускоряването на растежа на кредитите делът на позицията *кредити и вземания* (*включително финансов лизинг*) достигна в края на 2007 г. 76% от активите на банковия сектор. Брутните *кредити и аванси* нарастват с 14.2 млрд. лв. (44.9%), като най-висок е растежът през четвъртото тримесечие на годината. В рамките на годината растеж отбелязват всички сегменти на позицията с изключение на *вземанията от кредитни институции* (пласменти и репо-операции), които спрямо 2006 г. намаляват. В края на 2007 г. брутните *кредити и аванси* възлизат на 45.9 млрд. лв., от тях 24.3 млрд. лв. са предоставени на корпоративни клиенти, а 13 млрд. лв. представляват експозиции на дребно. Върху динамиката им повлия и политиката на БНБ – в началото на годината отпаднаха административните ограничения за растежа на кредитирането, а от 1 септември 2007 г. процентът на задължителните минимални резерви, които банките трябва да държат в БНБ, беше увеличен от 8% на 12%. Вземанията от кредитни институции (7.9 млрд. лв.) са третият по значимост обем в портфейла, следвани от некредитни институции (0.5 млрд. лв.) и централни правителства (0.2 млрд. лв.). През анализирания период брутните кредити и аванси на предприятия и експозициите на дребно отбелязват най-съществено увеличение – с 14.5 млрд. лв. (63.7%), като над половината от прираста се дължи на петте най-големи банки. В същото време през 2007 г. от банковите баланси са извършени нетни продажби на кредити за 1048 млн. лв.[23]

За разлика от предходната година през 2007 г. експозициите на дребно отбелязват по-нисък темп на нарастване (58.8%) спрямо отчетения при корпоративните кредити. В банковите баланси кредитите за населението нарастват с 4.8 млрд. лв., като сумата се разпределя поравно между двата продукта – жилищни ипотечни и потребителски кредити. В сравнение с потребителския кре-

[23] Нетните продажби на кредити представляват разликата между продадени и обратно изкупени кредити, които през периода януари – декември 2007 г. са съответно 2179 млн. лв. за извършени продажби на кредитни портфейли и 1131. млн. лв. за изкупени кредити.

дит годишният темп на нарастване на жилищните заеми продължава да бъде по-висок. За една година делът на нетните кредити на предприятия и експозициите на дребно в активите на банковата система се увеличава с 9 пр.п. и в края на декември представлява 61.4%. В края на годината близо две трети от корпоративните кредити са предоставени в евро, докато при експозициите на дребно преобладава левовият компонент (80%). Валутният разрез на брутните *кредити и аванси* показва нарастване на дела на експозициите в евро (до 51.5%) и свиване на тези в левове (до 43.7%) и в други валути (до 4.8%).

Във валутната структура на привлечените средства в банковата система (*финансовите пасиви, отчитани по амортизирана стойност*) делът на тези в евро нараства до 51.9% в края на 2007 г., а делът в левове и в други валути намалява съответно до 41.2% и 6.9%. За годината привлечените средства нарастват с темп, близък до този на активите, и се увеличават с 15 млрд. лв. главно чрез осигурения допълнителен ресурс от институции и граждани. В края на годината в общата сума на привлечените средства най-голям е приносът на привлечените средства от *институции, различни от кредитни* (38.6%). Втори по значимост, с дял от 36.4%, са депозитите от *граждани и домакинства*. Ресурсът от кредитни институции представлява 22%. Структурата на общите привлечени средства според принципа на резидентност показва, че финансирането на банковия бизнес се извършва предимно от вътрешни източници – делът на резидентите е 76.5%, а на нерезидентите – 23.5%.

Балансовият агрегат *общо капитал* нараства с 1830 млн. лв. (41.7%) през годината. Отчетеният с 1.7 пр.п. по-висок растеж от този на активите е резултат както от засилването на емитирания капитал и резервите, така и от повишаването на печалбата на банковата система. Влияние върху растежа на собствения капитал оказва и борсовата продажба на емисии акции на три кредитни институции и увеличението на техния премиен резерв с 213 млн. лв.

От началото на 2007 г. в сила влязоха новата Обща рамка за надзорна отчетност (*COREP*), както и Общата рамка за финансова отчетност (*FINREP*). С тези документи се въведоха допълнителни капиталови изисквания, които в условията на силна конкуренция за пазарни позиции се превърнаха в сериозно предизвикателство за банките при планирането на капитала и управлението на основните видове риск (кредитен, операционен, позиционен, стоков и валутен).

Въведената през 2007 г. нова рамка за измерването на капитала и капиталовите изисквания (Базел II) наложи на банките по-прецизен модел за изчисляване на необходимия капитал за покриване на рисковете за банките. Кредитните институции трябваше да осигурят допълнително и адекватно капиталово покритие във връзка с кредитния, позиционния, валутния и стоковия риск, както и за отчитането на още един риск – операционния. Като цяло банковата система се справи успешно с новите капиталови изисквания и осигури необходимия допълнителен ресурс. В резултат на това за една година собствените средства на системата нарастват с 52% (1981 млн. лв.), което се дължи главно на капитала от първи ред. През разглеждания период капиталът на банковия сектор и на повечето банки беше достатъчен, за да покрие рисковете над регулаторния минимум. В края на 2007 г. съотношението на *обща капиталова адекватност* на системата е 13.86% (съответно 14.51% година по-рано). Почти всички институции отчитат добри показатели, с изключение на няколко банки, при които нивата са близки до регулаторния минимум (главно поради недостатъчно добро планиране и управление на капитала). Наличният капиталов излишък от 775 млн. лв. в сектора е разпределен неравномерно, като се има предвид, че значителна част от него е съсредоточена в 5-те най-големи банки.

Повечето банки продължават да разчитат главно на увеличение на акционерния си капитал. В рамките на годината капиталът от първи ред нараства с 46%. През годината малко на брой кредитни институции покриват нарасналия риск от дейността си посредством инструментите, признавани за капитал от

втори ред, и неговият потенциал остава голям. Средствата под формата на подчинен срочен дълг и дългово-капиталови (хибридни) инструменти са привлечени най-вече от банки с висок темп на кредитиране и с достъп до ресурс от компанията-майка.

Кредитният риск продължава да бъде доминиращ в банковата система, като капиталовите изисквания за неговото покритие са в размер на 4486 млн. лв. Това представлява 89.5% от общата сума на капиталовите изисквания за покритие на всички рискове в системата. През годината тежестта му нараства за сметка на дела на останалите рискове – пазарен и операционен.

Използваният подход за отчитане на *операционния риск* (метод на базисния показател, основаващ се на годишните одитирани отчети) обяснява запазването през годината на размера на капиталовите изисквания – 405 млн. лв., или 8% от общия размер на капиталовите изисквания.

Поради избягването на инвестиции в сложни инструменти, заемане на спекулативни позиции и вложения във валути, различни от евро, банките отчитат ниска степен на чувствителност към пазарния (*стоков, валутен и позиционен*) риск. За неговото покритие са заделени едва 124 млн. лв., или 2.5% от общия размер на капиталовите изисквания в системата.

Анализът на показателите показва *добро качество на активите* на повечето банки с водещи пазарни позиции. Спрямо декември 2006 г. обезценените кредити нарастват при повечето кредитни институции, като преобладаващата част е концентрирана в петте най-големи кредитни институции. На ниво система класифицираните експозиции през 2007 г. се увеличават с 18.5%, като отчитат значително по-нисък темп на нарастване спрямо годишния растеж на активите на сектора[24]. В същото време обаче необслужваните кредити нарастват с 53.3%, а провизиите – с 44.6%. Класифицираните кредити на предприятия представляват 62% от общия размер на класифицираните кредити и аванси, като делът им кореспондира със структурата на кредитния портфейл на системата. Делът на класифицираните корпоративни кредити в края на 2007 г. е 4.4% в общия размер на заемите за предприятия. Спрямо 2006 г. е налице намаление на този дял, дължащо се на изпреварващия растеж на заемите за корпоративни клиенти. Класифицираните кредити за населението нарастват със значително по-бързи темпове, което е сигнал за необходимостта от по-сериозни анализи от страна на банките за кредитоспособността на потенциалните клиенти. Класифицираните потребителски заеми в края на 2007 г. представляват 5.8% от общия размер на потребителските кредити. В резултат от бързото нарастване на жилищните ипотечни кредити през последните години през 2007 г. се проявиха макар и слаби признаци за влошаване на този сегмент. Въпреки че класифицираната им част представлява 3.7% от общия размер на ипотечните кредити в системата, при този вид кредити е отчетено най-високото процентно нарастване на класифицираните експозиции през годината – 54.6%. Очерталите се тенденции и в трите сегмента на кредитния портфейл са характерни както за банките с най-голям принос за нарастването на кредитите в системата, така и за по-малките кредитни институции.

В резултат от засилената конкуренция между кредитните институции и нарастването на задължнялостта в системата се увеличава и броят на кредитополучателите с кредити в повече от една банка. Независимо че големите експозиции не са източник на значим риск за системата (като вид на пласмента и качество на контрагента), някои от банките с по-голяма проблематичност на активите отчитат и по-висока концентрация. Освен това в банковите баланси съществува и риск по линия на свързаността, който невинаги се отчита и оценява коректно. Въпреки това банковата система остава стабилна, което се потвърждава както от дистанционното наблюдение върху кредитните институции, така и от извършените надзорни инспекции на място.

[24] В направените изчисления не е включена групата на клоновете на чуждестранни банки, които, считано от края на 2007 г., не отчитат на индивидуална база класифицираните експозиции.

Тестването на възможни негативни шокове посредством стрес теста за прехвърляне на кредитите в друга категория според рисковата им експозиция показва, че съществува капацитет за абсорбиране на негативни въздействия при по-ниска степен на влошаване на портфейлите. Независимо че капиталът на банковата система и на повечето банки съответства на основните рискове, съществува времеви лаг от момента на идентификацията им до преобразуването им в балансите на банките. Поради наличието на такъв лаг ръководството на банките трябва да фокусира усилията си върху проактивното управление на кредитния риск, особено от гледна точка на нарасналата колебливост на международните финансови пазари и ограничаването на възможностите за набавяне на ликвидност и капитал в случай на нужда.

Изминалата година се характеризира с нарастване на лихвените проценти в еврозоната и с повишаване цената на привлечения ресурс, по-ясно изразени през втората половина на 2007 г. Постепенното стесняване на лихвения марж в банковата система става на фона на задържане на лихвените проценти по кредитите. Въпреки това формираната в края на годината печалба от банковия сектор е най-висока за последните 10 години. За периода 2006–2007 г. тя нараства с 365 млн. лв., като прирастът е 46.4% (с 6.4 пр.п. по-висок от този на активите). Доходността на банките съответства на структурата на баланса на системата – водещи са ролята на лихвоносните активи и делът на нетния доход от лихви. ***Нивата на основните показатели за възвръщаемост на активите и възвръщаемост на капитала също свидетелстват за устойчив стабилен тренд при стойности над средните за страните от ЕС***. В края на 2007 г. показателят за възвръщаемост на активите на банковата система (*ROA*) е 2.37%, възвръщаемостта от основна дейност (*core ROA*) – 2.26%, а постигнатата възвръщаемост на капитала (*ROE*) е 23.89%. Прегледът на стойностите по банки показва, че дъщерните банки от ЕС, които заемат много по-сериозни пазарни позиции, имат и по-благоприятни показатели за доходност от тези на местните банки. В същото време нивата и структурата на доходите са признак, че положителната тенденция ще продължи и през 2008 г. при запазване на качеството на активите.

Структурата на баланса и поддържаните относително непроменени ценови стратегии (въпреки нововъведенията при някои от продуктите) обуславят запазване на съотношението между лихвените и нелихвените приходи в структурата на доходите от основна дейност. Спрямо 2006 г. лихвените разходи отчитат изпреварващ темп на нарастване с 8 пр.п. спрямо този на лихвените приходи. За същия период прирастът на нелихвените разходи също изпреварва увеличението на нелихвените приходи. В случай на промяна в обема на приходите от лихви банковата система би могла да остане с твърде ограничени възможности за компенсиране на спада във входящите парични потоци.

Банковият сектор като цяло и повечето банки успяха да прилагат по-консервативен модел за управление на разходите за дейността. В края на 2007 г. стойността на съотношението за ефективност възлиза на 51.56%, като спрямо 2006 г. е отчетено подобрение с 8.7 пр.п. Все още банките разполагат с потенциал да постигнат оптималното ниво на показателя, като се има предвид, че той отчита извършените инвестиции за разширяване на клоновата мрежа и за подобрения в тяхната дейност.

През 2007 г. ***ликвидността на банковата ни система остава добра***. Тя е подкрепена от стабилното нарастване на привлечените средства. За по-високите стойности на ликвидността през годината допринася и консервативната политика на БНБ. Регулаторните изисквания за поддържане на допълнителни задължителни минимални резерви от определени банки на практика задържаха ликвиден ресурс до май 2007 г., когато беше последният период на поддържане на средствата в БНБ. След този период освободените парични средства бяха преобразувани в други доходоносни активи, в т.ч. депозити в кредитни институ-

ции. С повишаването на ЗМР от септември 2007 г. и последвалото увеличение на паричните средства ликвидните активи в системата отново нараснаха значително. В случаите на необходимост недостигът на ресурс се компенсира чрез допълнителни средства от чуждестранните банки-майки. Доверието на клиентите и инвеститорите се запазва както на ниво система, така и към отделните банки. Институциите с по-ниски стойности на основните показатели не изпитват затруднения в способността си да обслужват операциите на клиентите. На ниво система в рамките на 2007 г. стойността на *показателя за ликвидни активи* се движи в устойчивите граници 28–33%.

2. Спазване на изискванията за разумна банкова дейност

През годината при извършените надзорни инспекции и посредством методите на дистанционния надзор бяха регистрирани отделни случаи на отклонения от надзорните регулации. По отношение на съответните кредитни институции бяха предприети своевременни надзорни действия – последно предупреждение, санкции и надзорни мерки.

Адекватност на капитала: бяха докладвани отделни случаи на временен спад под регулаторния минимум по Наредба № 8 на БНБ. Нарушенията, свързани със спада на капиталовата адекватност, се дължат на незадоволителното текущо планиране и управление на капитала, както и на агресивната политика в областта на кредитирането. Всеки конкретен случай е анализиран внимателно и са предприети съответните надзорни мерки.

Големи екпозиции: през годината банките се придържаха към изискванията на Наредба № 7 на БНБ. Бяха констатирани отделни случаи на нарушения на регулациите за единични големи експозиции и за кредитиране на отделни икономически свързани лица. За целта бяха приложени необходимите надзорни мерки, в това число и съкратени срокове на отчетност към БНБ.

Вътрешни кредити: установените нарушения не са много и не са съществени предвид изискванията на ЗКИ и на Наредба № 7 на БНБ. Към съответните кредитни институции бяха предприети коригиращи мерки.

Вложения в ДМА: лимитите, регламентирани в ЗКИ и в Наредба № 17 на БНБ, бяха спазени от всички банки.

3. Дейност на банковия надзор

Надзорна политика

През 2007 г. продължи въвеждането на регулаторната рамка, отчитаща новите европейски директиви, с които се въвеждат изискванията на Международното споразумение за уеднаквяване измерването на капитала и капиталовите изисквания „Базел II“. Законът за кредитните институции влезе в сила от първи януари 2007 г. при приемането на Република България за член на ЕС. С него се цели постигане на пълно съответствие на българското законодателство с европейските директиви, регламентиращи дейността на кредитните институции.

Приета беше и нова Наредба № 8 за капиталовата адекватност на кредитните институции. Тя въвежда по-детайлни изисквания към системите за управление на риска в банките. От началото на годината беше проведен интензивен диалог с банките за различни аспекти от приложението на Наредба № 8 и новите свързани с нея отчетни форми. Инициран беше проект за обобщаване на възникналите казуси и техните решения, като той ще бъде достъпен на интернет страницата на БНБ.

От началото на 2007 г. влязоха в сила новата Наредба № 7 за големите експозиции на банките и новата Наредба № 11 за управлението и надзора върху ликвидността на банките. Изменени бяха Наредба № 9 за оценка и класификация

на рисковите експозиции на банките и за формиране на провизии за загуби от обезценка и Наредба № 17 за установяване размера на вложенията на банките по чл. 47 от ЗКИ. В края на годината бе приета и нова Наредба № 12 за надзор на консолидирана основа.

В края на март влязоха в сила и разработените нови отчетни форми за прилагането на Наредба № 8 за капиталовата адекватност, съобразени със стандартната рамка за отчитане на платежоспособността *COREP*, изготвена от Комитета на европейските банкови надзорни органи (*CEBS*). През февруари завърши и анализът на резултатите от проведените тестове на формите, като за улеснение на банките бяха въведени и формули за автоматизиране на основните изчисления и логически проверки. Тези стандарти целят унифициране и хармонизиране на отчетността на банките и обмена на информация между надзорните органи в ЕС. Въведени бяха нови форми за *баланс* и *отчет за доходите*, които са базирани на пакета *FINREP* за консолидирано финансово отчитане, който също е разработен от Комитета на европейските банкови надзорни органи. Актуализирани бяха указанията и отчетните форми и към останалите наредби, които претърпяха промени.

В контекста на процедурата за взаимно признаване на агенции за външна кредитна оценка в рамките на ЕС и на изискванията на чл. 27 и чл. 49 от Наредба № 8 за капиталовата адекватност на кредитните институции БНБ призна оценъчните скали на три рейтингови агенции – *Standard & Poor's, Moody's Investor Services* и *Fitch Ratings*, чиито оценки могат да бъдат използвани при определянето на рисковите тегла на експозициите на банка при прилагането на стандартизиран подход за кредитен риск.

През април на интернет страницата на БНБ беше отворена нова рубрика „Надзорно оповестяване" в съответствие с изискванията на чл. 102 от ЗКИ, според който БНБ публикува информация, свързана с приетите на национално равнище закони и подзаконови актове, начините, по които се упражнява правото на избор и национална дискреция, а също и основни статистически данни, свързани с прилагането на Директиви 2006/48/ЕО и 2006/49/ЕО. За целта се използва разработеният от Комитета на европейските банкови надзорни органи модел на надзорно оповестяване. През годината публикуваната информация беше своевременно обновявана, като бяха добавени и таблици с обобщено и подробно оповестяване на националните версии на пакетите *FINREP* и *COREP*.

В ход е и изграждането на електронна система за обмен на информация между банките и надзорните институции, базирана на платформата *XBRL* (отворен програмен език за бизнес отчетност). Целта е да се постигне комуникационна съвместимост между отделните надзорници и финансови институции в ЕС.

През втората половина на 2007 г. започна работата по адаптирането на указанията на Комитета на европейските банкови надзорни органи (*CEBS*) към местната регулаторна рамка. Тези указания третират специфични области от Директиви 2006/48/ЕО и 2006/49/ЕО, за които не са посочени изчерпателни изисквания или е необходимо допълнително доуточняване. Такива са указанията по Втори стълб от „Базел II" относно процеса на надзорен преглед и оценка, вътрешния анализ на адекватността на капитала, стрес тестовете, управлението на лихвения риск в банковия портфейл и др.

Представители на банковия надзор на БНБ участваха в основните европейски комитети, които имат връзка с развитието на банковата система и надзора в ЕС. Такива са: Комитетът на европейските банкови надзорни органи (*CEBS*) и неговите работни групи, Европейският банков комитет (*EBC*), Комитетът за финансовите конгломерати (*IWCFC*), Комитетът за банков надзор към ЕЦБ (*BSC*), Регионалната група на банковите надзорни органи от Централна и Източна Европа (*BSCEE*) и др.

Експерти на банковия надзор оказаха методическа подкрепа по Проекта за рисковопретеглени вноски на Фонда за гарантиране на влоговете в банките.

Надзорна администрация, лицензи и разрешения

Упражняваният лицензионно-разрешителен режим и прилагането от БНБ на административни (надзорни) мерки имат пряко отношение към поддържане стабилността на банковата система. Във връзка с това от съществено значение е приетият през юли 2007 г. документ „Основни принципи на лицензионната политика на БНБ“, в който са изложени основните съображения за провеждане на предпазлива и консервативна лицензионна политика по отношение навлизането на нови банки.

Провежданата от БНБ политика по издаването на отделни разрешения също се характеризира със своята консервативност и предпазливост. След обстойно проучване и анализи бяха разрешени консолидации в банковия сектор. Контролираните пряко от „Банк Аустрия Кредитанщалт“ и представляващи отделни части от групата „УниКредит“ местни банки „Ейч Ви Би Банк Биохим“ АД и „Хеброс банк“ АД се вляха в „Булбанк“ и формираха „УниКредит Булбанк“ АД – дъщерна институция на италианската финансова група. След успешно придобиване от гръцката „И Еф Джи Ергасиас“ на мажоритарен пакет от акциите на „ДЗИ банк“ АД последната след разрешение на БНБ се вля в „Българска пощенска банка“ АД, формирайки по този начин „Юробанк И Еф Джи България“ АД – косвено контролирано дъщерно дружество на гръцката банкова група.

Продължи навлизането на големи финансови групи от Европейския съюз на българския банков пазар. През 2007 г. беше издадено разрешение и осъществена сделката по придобиване от страна на белгийския финансов конгломерат КБС на „Стопанска и инвестиционна банка“ АД. От друга страна, желанието на добре развиващите се местни банки за разширяване дейността им на Балканите намери израз в разрешените от БНБ придобивания на мажоритарни пакети от страна на „Централна кооперативна банка“ АД в базираните в Република Македония „Пощенска банка“ АД, Скопие, и „Силекс банка“ АД, Скопие. Приключи процесът по преструктуриране на местната банка „БНП Париба (България)“АД в клон на едноименната френска банкова група, като след извършеното прехвърляне на предприятието на дъщерното дружество към лицензирания преди това клон беше издадено разрешение за ликвидация на местното дружество.

Доброто управление на рисковете от ръководствата на системно значимите кредитни институции не налага предприемане на значителни коригиращи надзорни мерки. Установените в хода на надзорния процес отклонения от нормативните изисквания бяха своевременно отстранявани, поради което формални разпореждания чрез заповед за отстраняване на нарушения бяха наложени само на три банки. Същевременно новата правна рамка на капиталовите изисквания, съчетана с високия растеж на банковото кредитиране, наложи по-бързи и гъвкави решения на управителните органи на банките и на акционерите във връзка с планирането и управлението на капитала. Отделните случаи на забавяне, довели до незначителни и вече преодолени капиталови нарушения, дадоха повод за отправяне на три предупреждения. При една банка натрупването на висока концентрация от експозиции към бизнес група с ясно очертани белези на единно ръководство наложи въвеждането на кредитни ограничения (лимитирани размери за нови експозиции и за експозиции към определени лица), както и засилена надзорна отчетност.

Надзор на място (инспекции)

Оценките на проверяваните институции се основават на прецизен количествен и качествен анализ на цялостната дейност и рисковия профил на банките, тяхното финансово състояние и адекватността на действащите вътрешноконтролни и управленски механизми, както и спазването на регулаторните изисквания. Оценяват се вътрешните системи и процедури за идентифициране, измерване, наблюдение и контрол върху поеманите рискове, както и прилагането им в ежедневната банкова практика. С цел оптимизиране на дейността бяха създадени екипи с постоянен състав, отговарящи за постоянна група банки, като е заложен двегодишен ротационен принцип. Това дава възможност надзорният преглед да бъде структуриран по начин, позволяващ надграждане и

последователен подход при инспекциите на място в зависимост от рисковия профил, спецификата на управление и стратегиите за развитие на проверяваните институции.

През 2007 г. в изпълнение на годишната програма за надзор на място беше увеличен интензитетът на осъществените пълни и тематични надзорни инспекции, включително инспекции, проследяващи управлението на конкретни рискове и изпълнението на мерки и препоръки, инициирани от предходни пълни инспекции. Във всички банки бяха извършени тематични надзорни инспекции, посветени на управлението на операционния риск. Крайният извод след тези инспекции е, че банковата система е с висока чувствителност към операционен риск и с адекватно ниво на неговото управление.

В резултат на проведените пълни инспекции три банки подобриха комплексните си рейтингови оценки, девет банки запазиха съществуващите, а една влоши общия си рейтинг. На всички банки бе поставена базисна компонентна оценка за операционен риск, основаваща се на чувствителността към операционен риск и адекватността и качеството на неговото управление.

В процеса на проведените надзорни инспекции бяха констатирани 57 формални нарушения на банковото законодателство и на надзорните регулации. Преобладаващата част от тези нарушения бяха свързани с неспазване на надзорните изисквания за оценка и класификация на рисковите експозиции; с неспазване на изискванията за оповестяване на големи експозиции, като се отчитат и неформалните връзки между кредитополучателите; с липса на адекватен контрол за целевото усвояване на средствата от кредитите; с липса на правила и процедури за цялостно управление на търговския портфейл.

Към ръководствата на проверяваните институции бяха отправени 125 препоръки, насочени предимно към подобряване на системите за оценка и адекватно управление на кредитния риск; спазване на надзорната отчетност по отношение правилното класифициране и провизиране на експозициите; подобряване на системите за идентифициране и контрол на кредитни концентрации, особено в случаите, когато съществуват признаци и съмнения за неформална свързаност между група кредитополучатели и/или при наличие на косвена свързаност между кредитополучатели и акционери на банката. Бяха направени и препоръки за подобряване и актуализиране на вътрешнобанковата нормативна уредба на банките, за приемане на дългосрочни стратегии за развитие на институциите, акцентиращи върху подобряване на системите за оценка и контрол на риска, актуализиране и стриктно спазване на вътрешните правила и процедури, а така също и изискванията, заложени в общата регулаторна рамка.

Основната цел на проверките за последващ контрол бе насочена към проследяване изпълнението на препоръките от проведените инспекции, както и оценка на текущото състояние на определени рискови области.

Дистанционен банков надзор

Дейността на дистанционния банков надзор беше фокусирана върху ранната диагностика на зоните на повишен риск и обхващането на динамиката на рисковете в дейността на банковата система поради нейното определящо значение за цялостната финансова стабилност в страната. В същото време отпадането на административните мерки за ограничаване растежа на банковия кредит засили необходимостта от постоянен мониторинг и анализ на динамиката на кредитния риск в системата и по отделни банки. Предвид неблагоприятните промени на международните пазари с особено внимание се следеше информацията за финансовата стабилност на компаниите-майки на дъщерни банки в България от гледна точка на възможностите на чуждестранните институции при необходимост да подкрепят своевременно своите местни дружества.

Важен акцент в дейността бе актуализирането и оптимизирането на методиката *CAEL* за следене състоянието на кредитните институции и на системата като цяло (Единния отчет за дейността на банките). Анализът на рис-

ковете в дейността на банките породи необходимостта от промени в Системата за ранно предупреждение, отразяващи както променената регулаторна рамка, така и новите моменти в дейността на кредитните институции.

Агрегираните, верифицирани и обработени данни по банки са база за изготвянето на множество аналитични материали за банковия сектор в страната. Сред периодичните разработки на дистанционния надзор са тримесечните „Доклади за състоянието на банковата система", информационния бюлетин „Търговските банки в България", както и редовните месечни прессъобщения за състоянието на банковия сектор.

В два от докладите на ЕЦБ българската банкова система беше представена за първи път през 2007 г. чрез индикатори, изготвени по сравнима методология и базирани на годишните данни за 2006 г.

С пълноправното членство на страната в ЕС бяха засилени ангажиментите в областта на обмена на информация и участията в анализи и експертни разработки по линия на Комитета по банков надзор към ЕЦБ. Значителни усилия бяха вложени в разработването на позиции и експертни становища по различни въпроси на отделни надзорни институции или работни групи на ЕЦБ, като: управление при банкови кризи; управление на ликвиден риск в контекста на европейската банкова система; практики и политики в областта на стрес тестовете; риск при кредитиране в чуждестранна валута; риск за банковите системи при кредитиране на сектор *домакинства*; канали на дистрибуция и др. Активно се поддържаха контакти и се извършваше обмен на информация с различни международни институции (МВФ, ЕБВР и др.), с чуждестранни организации, както и с международни рейтингови агенции. В тази връзка бяха подготвяни допълнителни анализи и по убедителен за партньорите начин бяха формирани експертни становища за динамиката и процесите в банковата система. Предоставяната информация и анализи по линия на дистанционния надзор се вземат под внимание от международни институции и рейтингови агенции при изготвяне на техните оценки за състоянието на банковия сектор. От своя страна изследователската дейност и обменът на данни оказаха благоприятно въздействие върху качеството на текущите анализи.

През изминалата година стартира втората част на проекта „Единно хранилище на данни – отчети за банков надзор". Работата по реализирането на проекта беше насочена в две направления: новите отчетни форми в сила от 1 януари 2007 г. и данните от тях и прехвърлянето на данните от входните отчети за периода до годишното приключване за 1998 г. Експерти от дистанционния надзор се включиха активно в стартиралия през 2007 г. проект за развитие и усъвършенстване на Централния кредитен регистър (ЦКР). Той има за цел да замени използвания до момента кредитен портфейл, получаван от банките, с оптимизирана и допълнена информация от ЦКР за осъществяване дейността на банковия надзор.

Специален надзор

Основните насоки в дейността през 2007 г. бяха свързани с осигуряване на прозрачност и оценка на финансовото състояние на акционерите на банките. За целта бяха осъществени текущо наблюдение, преглед и актуализация на акционерното участие в капитала на търговските банки, установена бе икономическата свързаност на акционерите, анализирани бяха финансовото им състояние и източниците на средства. Надзорните усилия в тази насока обезпечиха: поясна структура на участниците (преки и косвени) в капитала на търговските банки; задълбочена преценка на финансовото им състояние; точна оценка на възможностите на отделните акционери при необходимост да подкрепят капитала.

Следвайки основните принципи за ефективен банков надзор, бяха осъществени и систематични действия за предпазване на банковата система от използването ѝ с незаконна цел. Надзорните усилия бяха насочени към определяне нивото на риск в търговските банки по отношение мерките срещу изпирането на пари и финансирането на тероризма. От изключителна важност е банките

последователно да прилагат ясни правила и процедури по отношение комплексните проверки на нови и на съществуващи клиенти – като средство за избягване на репутационен, операционен и правен риск. Оказана беше методологическа помощ на търговските банки за диагностика на предпазния режим и привеждане на вътрешните им правила в съответствие със законовите изисквания и прилагане на рисковобазирания подход.

Банките поддържат система от адекватни, действащи контроли и процедури за опознаване на клиентите, с които работят.

Запази се интензивното сътрудничество с институциите, отговорни за предотвратяването на незаконно поведение във финансовия сектор. Въз основа на подписаните меморандуми за разбирателство с главния прокурор на Република България, Агенцията за финансово разузнаване и Комисията за финансов надзор се извършват съвместни действия и се координират усилията на институциите за превенция на финансовия сектор.

Съгласно установената добра практика за съдействие между институциите, ангажирани с борбата срещу финансовите измами и прането на пари, бе оказана експертна помощ на правоохранителните органи.

Активна бе и работата на съвместната българо-американска група по финансовите измами, в която участват служители на дирекцията, както и на постоянната работна група за оценка и прилагане на мерките срещу изпиране на пари във финансовата система.

Съвместно с Комисията за финансов надзор бяха осъществени инспекции в банки в качеството им на банки-попечители. В изпълнение на Наредба № 36 на БНБ бяха оценени организацията и процедурите, които банките прилагат при попечителската си дейност. Във връзка с установените несъответствия с нормативните изисквания са направени съответни препоръки към ръководствата на търговските банки по отношение на контролните функции на банката-попечител и за спазване на законовите ограничения при инвестиране на активите на дружествата. Въз основа на извършените инспекции бяха предложени и съответни законодателни промени.

Във връзка с прокурорски постановления, искания на чуждестранни регулаторни институции, както и по искане на правоохранителните органи бяха извършени инспекции в търговски банки, за да се установи дали са нарушени разпоредби на Закона за кредитните институции, Валутния закон, Закона за мерките срещу изпирането на пари. Проверени бяха и дружества за наличие на обстоятелства по извършване на банкова дейност без разрешение. Установените факти и обстоятелства във връзка с осъществените парични операции и трансакции, както и с произхода на средствата, бяха предоставени на следствието и прокуратурата.

VII. Централен кредитен регистър

Основната цел на системата на Централния кредитен регистър, изградена и поддържана от БНБ, е да предоставя информация на търговските банки за кредитната задлъжнялост на клиентите им към цялата банкова система. Дейността на ЦКР се регламентира с Наредба № 22 на БНБ за Централен кредитен регистър на банките. В системата на регистъра се подават всички вземания на търговските банки независимо от техния размер, с изключение на овърдрафти по дебитни карти до 1000 лв. (при условие че са категория „редовни"), кредити на правителството и кредити на БНБ. Не подлежат на отчет и междубанковите кредити. Системата осигурява надеждно подаване и съхранение на данните. Финанансовите институции, участници в ЦКР, обменят данни с регистъра чрез онлайн връзка. Достъп до системата имат само специално упълномощени служители посредством цифрови сертификати. Таксата за проверка на клиент в ЦКР е 0.50 лв.

През 2007 г. бяха приети нормативни изменения в Наредба № 22. В съответствие с чл. 56 от ЗКИ се разшири обхватът на кредитния регистър, като към подлежащите на отчет кредити, отпуснати от банки, се включиха и кредитите на дъщерни на банки финансови институции. Чрез банките-майки дъщерните финансови институции ще могат да ползват съдържащата се в кредитния регистър информация при оценка на кредитния риск. Предвидените в Наредба № 22 отговорности по отношение на подаваната информация, както и редът за проверка и корекции в информацията се разпростират и върху дъщерните на банките финансови институции. Разширяването на обхвата на ЦКР създава по-добри условия за управление и контрол на кредитния риск в банковата система и във финансовия сектор.

Броят на отчетените в регистъра кредити в края на декември 2007 г. достигна 2 698 093 (при 2 009 006 в края на 2006 г.), а балансовата им експозиция нарасна на 37 434 млн. лв. (22 603 млн. лв. към 31 декември 2006 г.). Броят на кредитополучателите съответно е 1 622 797, като кредитополучатели физически лица са 1 540 666, кредитополучатели местни юридически лица са 79 438 и чуждестранни лица – 2693.

През 2007 г. банките са направили 3937.5 хиляди проверки в системата на ЦКР, което е с близо милион повече от тези през 2006 г. (2979.6 хиляди). Средномесечният брой на издадените удостоверения през 2007 г. е 328 хиляди, или над 16 хиляди за един работен ден. Проверените клиенти физически лица са 3 176 652, а местни юридически лица – 760 810. Нарасналият брой на издадените удостоверения от ЦКР е показателен за надеждността на информацията и все по-голямото ѝ значение при управлението на кредитните портфейли на банките.

VIII. Фискален агент и официален депозитар на държавата

БНБ е фискален агент на правителството и официален депозитар на държавата. Въз основа на сключени договори с МФ и при пазарни условия и цени на услугите БНБ събира и предоставя на МФ периодична информация за сметките на бюджетните предприятия в банки в страната и действа като агент по държавни дългове.

В изпълнение на поетите ангажименти по Споразумението[25] за дефиниране на дългосрочните задачи на централната банка като агент на правителството БНБ продължи да оперира и управлява следните системи: Електронна система за информационно обслужване на бюджета и фискалния резерв (ИОБФР), Автоматизирана система за регистриране и обслужване на външния дълг (АС РОУД), Система за провеждане на аукциони и подписки за продажба на ДЦК (АДЦК), Електронна система за регистриране и обслужване на търговията с ДЦК (ЕСРОТ), Система за сетълмент на ДЦК (СДЦК), Регистър на особените залози (РОЗ). Развитието на системите отговаря на изискванията на МФ за разширяване на тяхната функционалност и съответства на международните стандарти в областта на финансовите пазари, насочени към изграждане на сигурна инфраструктура, интегрирана в европейския пазар на ценни книжа.

За дейностите, осъществявани от БНБ като фискален агент и депозитар на държавата, през 2007 г. бяха събрани такси и комисиони в размер на 1338.0 хил. лв. (увеличение със 129.3 хил. лв. в сравнение с 2006 г.), от които 759.0 хил. лв. от МФ (увеличение със 77.4 хил. лв. спрямо 2006 г.), а останалата част – от участниците на пазара на ДЦК (увеличение с 51.9 хил. лв. в сравнение с 2006 г.).

Информационно обслужване

Централната банка в изпълнение на чл. 43 от ЗБНБ и действащите съвместни указания на министъра на финансите и управителя на БНБ събира чрез системата ИОБФР и предоставя на МФ ежедневна и друга периодична информация за операциите и наличностите по всички сметки (бюджетни, извънбюджетни, депозитни, сметки за чужди средства и акредитивни сметки) в левове и валута на бюджетните предприятия в банките. В края на годината общият брой на изготвените отчетни форми възлезе на 429, или с 42 повече в сравнение с този през 2006 г. Промяната се дължи на увеличената честота на събиране на статистическата информация за видовете плащания по сметките на администраторите на публични вземания (от двуседмично на ежеседмично). В допълнение в рамките на определени периоди от годината беше ежедневно събирана извънредна информация за салдата по сметките на общините, необходима на МФ за целите на управлението и контрола на постъпленията и плащанията по консолидираната фискална програма.

През 2007 г. се наблюдава нарастване от 6430.6 млн. лв. в края на 2006 г. на 8762.8 млн. лв. в края на 2007 г. (увеличение с 36%) на общия размер на наличностите по сметките на бюджетните предприятия, включително общините, в обслужващите банки, в т.ч. наличностите по сметките в БНБ от 4930 млн. лв. в края на 2006 г. достигнаха 6414.4 млн. лв. в края на 2007 г. Подобна е тенденцията на изменение на наличностите по паричните сметки, които се включват в обхвата на фискалния резерв – в края на 2007 г. техният размер възлиза на 7150.3 млн. лв.[26] (при 5435.0 млн. лв. в края на 2006 г.), от които 6136.5 млн. лв. по сметки в БНБ (4671.8 млн. лв. в края на 2006 г.).

---

[25] Сключено между МФ и БНБ съгласно постигнатите договорености, залегнали в Споразумението между Министерския съвет на Р България и БНБ за въвеждане на еврото в Р България, както и предвид целите и задачите, определени със Стратегията за развитие на БНБ в периода 2004–2009 г.

[26] Наличностите по валутните сметки са преизчислени в левове по официалния курс на БНБ за съответната валута, валиден за 31 декември 2007 г.

В Автоматизираната система за регистриране и обслужване на външния дълг (АС РОУД) се водеше информация за определените от МФ външни финансови задължения на правителството на България, по които БНБ е агент по изчисленията и плащанията, с общ размер 2733.0 млн. евро[27]. По тях бяха извършени 49 броя плащания с общ размер 577.6 млн. евро, в т.ч. 382.7 млн. евро погашения и 194.9 млн. евро лихви.

Обслужване на търговията с държавни ценни книжа

В съответствие с обявения от МФ календарен график през 2007 г. чрез Системата за провеждане на аукциони и подписки за продажба на ДЦК (АДЦК) бяха проведени аукциони за продажба на 3-месечни, 3-, 5- и 10-годишни емисии ДЦК със съвкупна номинална стойност 640 млн. лв., със 122.3 млн. лв. повече в сравнение с предходната година. Търсенето на ДЦК значително превишаваше предлагането, като средният коефициент на покритие беше 2.77 при 2.25 за същия период на миналата година. Средният брой на заявените от първичните дилъри поръчки за участие в един аукцион беше 99, а на одобрените поръчки – 40.

В Електронната система за регистриране и обслужване на търговията с ДЦК (ЕСРОТ) през 2007 г. бяха регистрирани плащания на главници и лихви по ДЦК с настъпил падеж за 523.6 млн. лв.[28] Общият размер на операциите с ДЦК при първоначално придобиване, изплащане на главници и лихви по ДЦК с настъпил падеж и обратно изкупуване на ДЦК пряко от физически лица възлезе на 1163.8 млн. лв., което е с 10.9% повече в сравнение с 2006 г. Това се дължи главно на по-големия размер новоемитирани ДЦК. На вторичния пазар на ДЦК бяха регистрирани 6919 броя сделки, което е с 8.9% повече спрямо 2006 г., с обща номинална стойност 19 825.6 млн. лв.[29], или нарастване с 61.0%. Най-голям дял в общия обем имаха сделките по блокиране и деблокиране на ДЦК (50.5%), следвани от репосделките (30.4%), сделките със и между клиенти (10.2%) и окончателните покупко-продажби (8.9%).

Относително високият дял на сделките по блокиране и деблокиране на ДЦК бе следствие от високите равнища на бюджетните средства в банките, които в изпълнение на § 25 от Преходните и заключителни разпоредби на ЗДБРБ за 2007 г. и действащите указания на министъра на финансите и управителя на БНБ трябва да обезпечават наличностите по сметките на бюджетните организации чрез блокиране в полза на МФ на притежавани от тях ДЦК по вътрешния и външния дълг на правителството. В края на годината размерът на бюджетните средства в банките беше 2348.4 млн. лв., при 1500.6 млн. лв. в края на 2006 г. (увеличение с 56%). В изпълнение на сключения с МФ договор БНБ ежедневно следи размера на наличностите на бюджетните предприятия в банките и данните за обезпечението с ДЦК. През 2007 г. среднодневният размер на тези наличности беше 1831.2 млн. лв. (1322.7 млн. лв. за 2006 г.), а среднодневният размер по номинална стойност на блокираните за тяхното обезпечение ДЦК по вътрешния дълг възлизаше на 1119.4 млн. лв., 135.0 млн. евро и 48.3 млн. щ.д., а на ДЦК по външния дълг, в т.ч. емисии на Европейската инвестиционна банка, съответно на 178.9 млн. лв., 119.0 млн. евро и 126.2 млн. щ.д.

През 2007 г. в Регистъра на особените залози (РОЗ), създаден в БНБ в съответствие със Закона за особените залози, бяха извършени вписвания на обстоятелства относно учредяване и заличаване на залози върху ДЦК общо в размер на 94.9 млн. лв.[30], което представлява увеличение спрямо 2006 г. със 137.2%.

В системата за сетълмент на ДЦК (СДЦК) в края на 2007 г. се водеха общо 1886 броя сметки, от които 52 сметки за ДЦК на емитента (МФ), 746 сметки,

---

[27] Общият размер на дълга е преизчислен в евро по официалния курс на БНБ за съответната валута, валиден за 31 декември 2007 г.

[28] Левовата равностойност на емисиите ДЦК, деноминирани във валута, е изчислена по официалния курс на БНБ за съответната валута, валиден за деня на плащането.

[29] Левовата равностойност на сделките с ДЦК, деноминирани във валута, е изчислена по официалния курс на БНБ за съответната валута, валиден за деня на сделката.

[30] Левовата равностойност на извършените вписвания в РОЗ за ДЦК, деноминирани във валута, е изчислена по официалния курс на БНБ за съответната валута, валиден за деня на вписването.

отчитащи собствения портфейл от ДЦК на участниците, 656 сметки за ДЦК – собственост общо на клиенти на участниците, и 432 сметки за ДЦК с наложена тежест. Общият размер по номинална стойност на ДЦК, регистрирани по тези сметки, е 3199.9 млн. лв., което е с 8.3% повече спрямо края на 2006 г.

Развитие на системите

Развитието на системите през 2007 г. се осъществяваше в съответствие с европейските инициативи, свързани с усъвършенстване на инфраструктурата на финансовите пазари: препоръките и стандартите на *CPSS-IOSCO/ESCB-CESR* към системите за сетълмент на ценни книжа и използването им в кредитните операции на Евросистемата (1998 г., 2001 г.); т.нар. *бариери Джованини* пред трансграничния клиринг и сетълмент (*Giovannini barriers* – 2001 г.); Европейския кодекс на поведението при клиринг и сетълмент (*Code of Conduct* – 2006 г.); проекта на ЕЦБ ТАРГЕТ2 – ценни книжа (2006 г.) и др., както и в съответствие със Стратегията за развитие на БНБ в периода 2004–2009 г. и Стратегията на МФ за управление на държавния дълг за периода 2006–2008 г.

Важен момент в развитието на капиталовия пазар и интегрирането му с европейските финансови пазари е приемането на Закона за пазарите на финансови инструменти (ЗПФИ), който въвежда в българското законодателство една от най-значимите в тази област европейски директиви – Директива 2004/39/ЕО за пазарите на финансови инструменти (*MiFID*). С този закон бяха направени съответни изменения и допълнения в Закона за държавния дълг и в ЗБНБ, както и в подзаконовата нормативна уредба, регламентираща пазара на ДЦК. В тази връзка БНБ прие следните нови наредби: Наредба № 5 на МФ и БНБ за реда и условията за придобиване, регистриране, изплащане и търговия с държавни ценни книжа (Наредба № 5), Наредба № 15 на МФ и БНБ за контрол върху сделките с държавни ценни книжа (Наредба № 15), Наредба № 31 на БНБ за сетълмент на държавни ценни книжа (Наредба № 31) и Тарифа за таксите и комисионите за обработка на сделки с ДЦК, които влязоха в сила от началото на ноември 2007 г., едновременно със ЗПФИ.

С тези законодателни и нормативни промени се транспонира концепцията за „единен паспорт“ в сферата на инвестиционното посредничество с ДЦК. Обхватът на участниците в Депозитара на ДЦК в БНБ се разшири и включи банки, инвестиционни посредници и централни депозитари на ценни книжа от държави – членки на ЕС. Предстоящата от българска страна нотификация на ЕК за списъка на определените български системи във връзка с чл. 10 на Директива 98/26/ЕО на Европейския парламент и Съвета за окончателност на сетълмента в платежните системи и системите за сетълмент на ценни книжа ще даде възможност за своевременно получаване на информация от държава – членка на ЕС, в случай на несъстоятелност на участник в тези системи.

Директива 2004/39/ЕО на Европейския парламент и Съвета за пазарите на финансови инструменти поставя акцент върху съхранението на активите на клиентите по начин, който да гарантира техните права на собственост. В тази връзка в новото законодателство се засилва контролът върху поддепозитарите на ДЦК – нова категория участници на пазара на ДЦК, които не е задължително да съвместяват функциите на първични дилъри. Поддепозитари могат да бъдат само банки, чийто лиценз включва дейностите по чл. 2, ал. 2, т. 4 от ЗКИ.

В съответствие с практиката в повечето държави – членки на ЕС, е предвидено изборът на първични дилъри на ДЦК да се осъществява от комисия, определена от министъра на финансите, въз основа на утвърдени от него критерии. В тази връзка централната банка се ангажира чрез АДЦК и ЕСРОТ да осигурява на емитента ежедневна информация за отчитане на критериите, отнасящи се до участието в първичния и вторичния пазар на ДЦК. Тъй като допускането до участие в системите се базира на определени организационни, оперативни и технологични изисквания, осигуряващи безпрепятствено и надеждно осъществяване на сетълмента на пари и на ДЦК по сметките на участниците, бяха извършени и съответните промени в системите АДЦК и ЕСРОТ.

Промените в нормативната база и системите бяха своевременно отразени в ежегодно актуализираните въпросници на специализираните международни институции – Асоциацията на глобалните попечители (*Association of Global Custodians*), „Томас Мъри“ (*Thomas Murray*), Комитета по платежни и сетълмент системи, Международната организация на комисиите по ценни книжа (*CPSS-IOSCO – Disclosure Framework*) и др.

През отчетния период приключи работата на консултативните групи към Националния съвет по платежни системи (НСПС), в които бяха включени представители на операторите на системите ЕСРОТ и ИОБФР. В рамките на мандата на Консултативната група по участие на българските системи за сетълмент на сделки с ценни книжа в европейските структури за сетълмент на ценни книжа беше направен и представен на НСПС задълбочен анализ на изискванията на бизнеса и на влиянието на европейските стандарти върху технологичните и операционните параметри на българските системи за сетълмент на ценни книжа. В тази връзка и предвид ключовото значение на проекта ТАРГЕТ2 – ценни книжа, Съветът взе решение за сформиране на две работни групи по корпоративни и по държавни ценни книжа, които в съответствие със спецификата на своята дейност да участват в публичните консултации на ЕЦБ и да следят отделните фази и етапи на проекта до окончателното му въвеждане през 2013 г. По подобие на повечето държави – членки на ЕС, които са създали национални групи на потребителите по проекта, дейността на сформираните две групи се осъществява в тясно сътрудничество и координация с пазарните участници, надзорните органи, Министерството на финансите и определените за целта представители на ЕЦБ за България.

Във връзка с дейността на Консултативната група по бюджетни плащания и направените от нея изводи и препоръки в изготвения и представен на НСПС доклад беше извършен задълбочен анализ на функционалността на ИОБФР в контекста на предлаганите варианти за осигуряване на информацията в зависимост от подхода, който ще бъде избран за въвеждане на СЕПА-схемите и технологичните стандарти за прилагане на новите платежни инструменти в бюджетната сфера. С цел определяне насоките на развитие и усъвършенстване на ИОБФР в съответствие с практиката в други държави – членки на ЕС, през 2007 г. съвместно с МФ беше проучен опитът на централната банка на Италия, която по договореност с италианското Министерство на икономиката и финансите ежедневно събира от обслужващите бюджета банки детайлна информация за касовите потоци на бюджета. Тази информация подпомага банката при вземането на решения за управление на ликвидността.

IX. Международни отношения и участие в ЕСЦБ

От 1 януари 2007 г. БНБ стана пълноправен член на Европейската система на централните банки (ЕСЦБ). Централната банка изпълнява успешно новите функции и задачи, произтичащи от участието в ЕСЦБ, благодарение на добрата подготовка, извършена през предходните години, опита, натрупан от средата на 2005 г. като наблюдател в комитетите и работните групи на ЕСЦБ, и създадената вътрешна организация за подготовка на участието в заседанията.

Представители на БНБ участват в междуинституционални работни групи, формулиращи позицията на Република България в областта на Икономическия и паричен съюз, финансовите и банковите услуги, статистиката, защитата на потребителите на финансови услуги, разширяването на Европейския съюз. БНБ участва в консултации по формиране на националната политика във финансовата област, които се разглеждат в институциите и органите на ЕС.

Участие в Европейската система на централните банки

ЕСЦБ се състои от ЕЦБ и националните централни банки на държавите – членки на ЕС. Съгласно чл. 28 от Устава на ЕСЦБ и ЕЦБ националните централни банки записват и държат капитала на ЕЦБ. На основата на Решение ЕЦБ/2004/10, определящо необходимите стъпки за изплащането на капитала на ЕЦБ от националните централни банки, които не са част от Евросистемата, на 2 януари 2007 г. БНБ заплати 3 561 868.99 евро (6 966 410.22 лв.), представляващи 7% от вноската на БНБ в капитала на ЕЦБ. Останалите 93% от размера на вноската на БНБ в капитала на ЕЦБ следва да се заплатят при присъединяването на България към еврозоната. Пълният размер на вноската на БНБ в ЕЦБ възлиза на 50 883 842.67 евро, които представляват 0.8833% от капитала на ЕЦБ.

Управителят на БНБ е член на Генералния съвет на ЕЦБ, включващ управителите на централните банки на всички държави – членки на ЕС, президента и вицепрезидента на ЕЦБ. Генералният съвет на ЕЦБ одобрява конвергентните доклади на държавите – членки на ЕС извън еврозоната, обсъжда въпроси, свързани с участието на страните във Валутен механизъм II, с финансово-икономическото развитие и развитието на публичните финанси, спазването от страна на националните централни банки на разпоредбите, предвидени в чл.101 и 102 от Договора на Общността, с изпълнението на статистическите функции на ЕЦБ и др., приема становища при изпълнение на консултативната функция на ЕЦБ (европейските законодателни институции и националните органи имат задължение да провеждат консултации с ЕЦБ по всеки проект на нормативен акт в областите на компетентност на ЕЦБ). През 2007 г. управителят на БНБ участва в четири редовни и едно извънредно заседание на Генералния съвет на ЕЦБ, на което бе разгледан извънреден конвергентен доклад на ЕЦБ с оценка за Кипър и Малта по изпълнението на критериите за присъединяването им към еврозоната.

Представителите на БНБ са пълноправни членове в 12 комитета на ЕСЦБ и 29 работни групи към тях, както и в Конференцията за човешките ресурси. Участието им в работата на комитети и работни групи към ЕСЦБ предоставя възможността да бъдат изразени позициите на БНБ по изготвяни от ЕЦБ правни актове, при формирането и развитието на паричната и банковата инфраструктура, в областта на платежните и сетълмент системи, както и по практики и регламенти за статистическа отчетност. През отчетния период във връзка с дейността на комитетите и работните групи в БНБ са получени над 12 000 документа, които са обсъдени и по всички важни въпроси централната банка е формулирала и изразила позицията си.

На 1 август 2007 г. БНБ се присъедини към Меморандума за разбирателство между органите за платежен и банков надзор в третия етап на Икономическия и паричен съюз (в сила от 1 януари 2001 г.) и към Меморандума за разбирателство за водещите принципи на сътрудничество между органите за банков надзор и централните банки на ЕС при управление на кризи (в сила от 1 март 2003 г.).

На 25 октомври 2007 г. беше проведена първата консултация на БНБ с ЕЦБ във връзка с проекта на Закон за изменение и допълнение на Закона за паричните преводи, електронните платежни инструменти и платежните системи. Консултацията бе в съответствие с изискванията на Решение 98/415/ЕО на Съвета на ЕС от 29 юни 1998 г. за провеждане на консултации от страна на националните органи с ЕЦБ относно проекти за законодателни разпоредби. Консултацията на българския правен акт с ЕЦБ протече гладко и публикуваното на 12 декември 2007 г. становище на ЕЦБ бе положително.

По време на заседанието на Генералния съвет на ЕЦБ през декември управителят на БНБ подписа Споразумение за изменение на Споразумение от 16 март 2006 г. между ЕЦБ и националните централни банки на държавите-членки извън еврозоната, определящо оперативните процедури на валутния механизъм в третия етап на Икономическия и паричен съюз, както и Споразумение за сътрудничество при транспортиране на евробанкноти между държавите-членки.

През отчетния период представители на БНБ за първи път участваха в процеса на подготовка и съгласуване на Годишния отчет на ЕЦБ, както и на извънредния Конвергентен доклад, изготвен от ЕЦБ. БНБ участва активно в превода и редактирането на тези издания на ЕЦБ на български език. Към края на всяко тримесечие БНБ издава на български език съответния брой на *Месечен бюлетин* на ЕЦБ и го публикува на своята интернет страница.

БНБ продължава да подобрява своята нормативна база за повишаване ефективността от участието на представителите си в структурите на ЕСЦБ и другите органи на ЕС, както и за подобряване на координацията в рамките на БНБ. През февруари 2007 г. управителят на БНБ утвърди Вътрешни правила за изготвяне позиции по писмени процедури, провеждани в рамките на Генералния съвет на ЕЦБ, комитетите на ЕСЦБ и работните групи към тях и други органи на ЕС. Правилата регламентират отговорностите на отделните дирекции и служители на БНБ във връзка с подготовката на позиции по писмени процедури. С цел по-активна обмяна на информация между участниците в различните комитети и работни групи през 2007 г., както и за оформяне на общи позиции, които представителите на БНБ защитават, бяха проведени две срещи на Комитета по въпросите, свързани с участието на БНБ в ЕСЦБ.

Участие в заседания на ЕКОФИН и в комитети и работни групи към Съвета на ЕС и Европейската комисия

Управителят на БНБ участва два пъти годишно в неформалните срещи на министрите на икономиката и финансите (Съвета ЕКОФИН). Основните въпроси, дискутирани в рамките на тези срещи, са свързани с оценката на рисковете пред финансовата стабилност и подобряването на настоящата надзорна рамка, подобряване качеството на публичните финанси, данъчни въпроси и въпроси, свързани с квотите и представителството в МВФ.

Представители на БНБ участват редовно в заседанията на Икономическия и финансов комитет, на които се обсъждат широк кръг въпроси, свързани с оценка на икономическата ситуация в ЕС и развитието на финансовите пазари, провеждането на ежегодни оценки и подготовка на заключения на Съвета ЕКОФИН по програмите за стабилност и програмите за конвергенция на държавите – членки на ЕС. В началото на 2007 г. в тези комитети беше разгледана Конвергентната програма на България, отнасяща се за периода 2006–2009 г.

БНБ участва и в структури към Съвета на ЕС и към Европейската комисия, като Комитета за финансови услуги, Комитета на европейските банкови надзорни органи (*CEBS*) и работните групи към него, Европейския банков комитет,

Европейския комитет за финансови конгломерати, Комитета по предотвратяване изпирането на пари и финансирането на тероризма, комитети и работни групи към ЕК в областта на статистиката. Два пъти годишно се провеждат редовни срещи с експерти от Европейската комисия, на които се обсъждат икономическата ситуация в България и прогнозите на експертите от БНБ и ЕК за развитието на икономиката. Участието в работни групи към Съвета на ЕС позволи активното участие на централната банка при изготвянето на проектите на директива относно платежните услуги във вътрешния пазар и директива, изменяща няколко директиви по отношение на процедурните правила и критериите за разумна оценка на придобиванията и увеличението на дяловото участие във финансовия сектор.

Международни отношения

След приемането на България за пълноправен член на ЕС взаимоотношенията на БНБ с международните финансови институции навлязоха в нов етап на своето развитие. Новият етап в отношенията с МВФ беше отбелязан с организирането на съвместен семинар на БНБ и МВФ на тема „Присъединяването на България към ЕС – десетилетие на успехи“, който се проведе през май. В семинара участваха представители на правителството, на научните среди, на Европейската комисия и народни представители, които обсъдиха предизвикателствата пред страната и политиката във финансовата област след присъединяването към ЕС.

Управителят на БНБ участва в редовните двумесечни срещи на БМР, които представляват основен механизъм за международно сътрудничество на централните банки-акционери и за дискусия за икономическото развитие и перспективите пред световната икономика, международните финансови пазари и предизвикателствата пред централните банки, свързани с финансовата глобализация. Представители на БНБ участват в годишните срещи на координаторите на техническата помощ, на които се прави преглед на предоставената техническа помощ и се определят нуждите от техническа помощ на държавите-членки.

През 2007 г. успешно се изпълняваха дейностите по туининг-проекта „Преструктуриране дейността на БНБ за пълноправно членство в ЕСЦБ и Евросистемата“ между БНБ и централните банки на Франция, Нидерландия и Италия, започнал през октомври 2006 г. В областта на банковия надзор централната банка на Нидерландия подпомогна БНБ при прилагането на общите отчетни форми за капиталовата адекватност (*COREP*) и използването на програмния език *XBRL* в отчетната система. Проведен беше и семинар по икономическо моделиране и техники за калибриране на модели. Важен за банковата общност беше семинарът на тема „Предизвикателствата пред България в процеса на интеграция в общоевропейските платежни инфраструктури и стандарти – Единна зона за плащания в евро (СЕПА) и ТАРГЕТ2“ с лектори от френската, италианската и германската централна банка и с участието на 120 представители от търговски банки, оператори на платежни системи, Министерството на финансите, агенции. Партньорите от централната банка на Франция направиха оценка на правната рамка и вътрешните правила и процедури в областта на счетоводството с цел изготвянето на финансовите отчети в съответствие с изискванията и указанията на ЕЦБ и проведоха еднодневно обучение в София по счетоводните правила на ЕСЦБ. С помощта на експерти от френската централна банка беше разработена Политика за управление на риска, която бе одобрена от УС на БНБ. Експерти от централните банки на Нидерландия, Белгия и Финландия направиха оценка на съществуващата автоматизирана система за наблюдение и контрол на касовите операции и проведоха семинар в БНБ. В резултат на това бе изготвено предложение за подобряване на системата за управление и контрол на касовите операции, което бе одобрено от УС на БНБ.

През юни 2007 г., след 10-годишна активна подкрепа на реформите в банковия сектор, Американската агенция за международно развитие приключи дейността си в сектора със завършването на проекта „Интегритет на финансо-

вия сектор“. Дейностите бяха съсредоточени в три основни области: борба срещу изпирането на пари, подобряване регулациите на финансовия сектор и увеличаване прозрачността на финансовата система.

БНБ разширява сътрудничеството си с централните банки от ЕСЦБ. С централната банка на Германия то обхваща областите парична политика, управление на касовите операции, въвеждане на еврото, управление на валутните резерви, счетоводство, статистика, икономически анализи и прогнози. Осъществена бе обмяна на опит при извършване анализите на неистински банкноти и борбата срещу фалшифицирането на пари. Ползотворни срещи бяха проведени в БНБ и в областта на контрола и бюджетирането.

Нарастването на капацитета на БНБ повиши интереса към нейния опит и експертиза от страна на централни банки от страни – кандидатки за членство в ЕС, и от други региони. През първата половина на 2007 г. беше оказана техническа помощ на централната банка на Албания по въпроси, свързани с подбор и управление на персонала, атестиране, обучение и квалификация. Опитът на страната в присъединяването към ЕС във финансово-икономическата област, както и бъдещото сътрудничество с албанската централна банка бяха дискутирани и по време на официално посещение на управителя на БНБ в Албания през май. Техническа помощ беше оказана и на централната банка на Македония в различни области. През юни бе проведен тридневен семинар-обучение в БНБ на експерти от Националната банка на Азербайджан относно използването на автоматизираната система за управление на одиторския процес. През ноември по препоръка на Европейската комисия БНБ беше посетена от делегация от китайската централна банка, водена от висш служител на банката, чиято цел беше проучването на действащото законодателство и юридическата практика в областта на несъстоятелността на финансовите институции.

X. Статистическа дейност

В изпълнение на задълженията, произтичащи от Закона за БНБ, и на поетите ангажименти по чл. 5 от Устава на ЕСЦБ и ЕЦБ – да събира необходимата статистическа информация в съответствие с методологическите изисквания на ЕЦБ и Евростат, през 2007 г. БНБ подготвяше необходимата статистическа информация и продължи работата по реализирането на проекти, насочени към усъвършенстване на статистическата дейност.

В областта на паричната статистика завърши процесът по внедряване на изискванията на Регламент ЕЦБ/2001/13. От февруари 2007 г. обхватът на отчетните единици се разшири с фондовете на паричния пазар и започна публикуването на данни за еврозоната и извън еврозоната към сектор ЕС, както и на данни за нетните реални трансакции. През юли 2007 г. започна предоставянето на ЕЦБ на пълен набор месечни данни за салда и потоци на паричната статистика, а от ноември – на тримесечни данни (географска разбивка и по валути).

В областта на лихвената статистика завърши процесът по внедряване на изискванията на Регламент ЕЦБ/2001/18 относно статистиката на лихвените проценти, прилагани от парично-финансовите институции по депозити и кредити на домакинства и нефинансови предприятия, като за първи път бе изпратена на ЕЦБ информация съгласно този регламент. През 2007 г. бе завършена информационната подсистема „Лихвена статистика“ към Информационната система за парична статистика (ИСПС), което позволи и автоматично предаване на данни на ЕЦБ. През второто полугодие на 2007 г. БНБ започна изпращането на ЕЦБ на дневни данни за дългосрочния лихвен процент за целите на конвергенцията.

През 2007 г. БНБ продължи работата по статистическото обхващане на небанковия финансов сектор, чиято информация се използва за икономическия и паричния анализ, за анализа на финансовата стабилност, за съставянето на други статистики, както и във връзка с изпълнението на ангажиментите на БНБ като член на ЕСЦБ.

В съответствие с Насоки ЕЦБ/2003/2 относно някои изисквания на ЕЦБ за статистическата отчетност и процедурите за предоставяне от националните централни банки на статистическа информация в областта на паричната и банковата статистика бяха разработени методология и отчетни форми за целите на статистиката на небанковите финансови дружества, предоставящи кредити, и на дружествата със специална инвестиционна цел, секюритизиращи вземания. През второто полугодие БНБ започна да събира информация от тези дружества, която предстои да бъде публикувана през 2008 г. През четвъртото тримесечие на 2007 г. бе разширена статистическата информация от лизинговите дружества с допълнителни детайли относно кредитите и нерезидентния сектор.

Въведена бе разработената методология за статистика на инвестиционните дружества и договорните фондове във връзка с изискванията на Регламент ЕЦБ/2007/8 относно статистиката на активите и пасивите на инвестиционните фондове. През втората половина на 2007 г. завърши работата по разработването на методология и поетапно бе въведена статистика на пенсионните фондове и на пенсионноосигурителните и застрахователните дружества. Продължава работата по разработване на методология за статистиката на АДСИЦ, специализирани в секюритизация на недвижими имоти.

През първото полугодие на 2007 г. завърши работата по избор на изпълнител на представително извадково проучване на границата сред пътуващите български и чуждестранни граждани, което цели усъвършенстване на методоло-

гията за отчитане на данните за статия *пътувания* и други статии на платежния баланс. Проучването започна през втората половина на 2007 г.

Продължи работата по разработване на методология за пълно пряко отчитане на икономическите агенти за нуждите на платежния баланс и международната инвестиционна позиция.

В края на първото полугодие бе подписан договор между БНБ и Европейската комисия (Евростат) за съвместно финансиране на пилотно проучване сред местните лица с преки инвестиции в държави извън ЕС с цел създаване на статистика на тези предприятия съгласно Регламент (ЕО) № 716/2007 на Европейския парламент и на Съвета за статистиката на Общността за предприятия с чуждестранен контрол.

Продължи активната работа с ЕЦБ по проекта „Централизирана база данни за ценни книжа", като започна реален обмен на данни между двете институции. В сътрудничество с централната банка на Италия бе завършена методологическата част от разработването на цялостен модел за отчитане на портфейлните инвестиции с цел създаване на база данни *ценна книга по ценна книга*. В дирекция „Статистика" бе разработен прототип на система за събиране, обработка и поддържане на база данни за ценните книжа. В изпълнение на ангажиментите ни към ЕЦБ започна работата по създаването на база данни за българските ценни книжа. В съответствие с разработения модел за отчитане на портфейлните инвестиции бе разширен кръгът от отчетни лица, които отчитат пряко портфейлните си инвестиции – активи, на принципа *ценна книга по ценна книга*. Поетапно през 2007 г. в обхвата на отчетните единици бяха включени инвестиционните дружества и договорните фондове, фондовете за допълнително пенсионно осигуряване и пенсионноосигурителните дружества, застрахователните, презастрахователните и здравноосигурителните дружества. В края на 2007 г. бяха въведени методология и отчетни форми за събиране на информация за портфейлните инвестиции – активи, на база *ценна книга по ценна книга* от лизинговите дружества и небанковите финансови дружества, предоставящи кредити.

През 2007 г. за първи път бе подготвена и изпратена на ЕЦБ информация за целите на статистиката на фондовите борси.

През 2007 г. на основата на разработена от БНБ методология започна редовното съставяне и предоставяне на ЕЦБ и Евростат на данни за тримесечните финансови сметки за сектор *държавно управление* в съответствие с Регламент № 501/2004 на Европейския парламент и на Съвета. Започна редовното предоставяне на ЕЦБ на данни за държавната финансова статистика в съответствие с Насоки ЕЦБ/2005/5, подготвени съвместно от БНБ, Министерството на финансите и НСИ.

Редовно се предоставяха изискуемите редове от данни на БМР, които се използват за различни публикации на БМР и ЕЦБ. Със съдействието на НСИ на ЕЦБ редовно се предоставяше информация относно календарния график за публикуване на данни за показателите по общоикономическа статистика и допълнителна методологическа информация относно хармонизирания индекс на потребителските цени. В съответствие с методологическите изисквания и календара информация бе изпращана на МВФ и продължи актуализацията на данни и сертифицирането на метаданни по Специалния стандарт за разпространение на данни.

През 2007 г. започна работата по изготвяне на техническо задание по проекта за интегрирана статистическа информационна система. Предвижда се системата да автоматизира в максимална степен дейностите по получаване, контрол, обработка и разпространение на статистическа информация. По този начин ще се намали натовареността на отчетните единици и ще се повиши надеждността на обработваните данни.

Спазвайки принципа за достъпност и яснота от Кодекса за дейността на европейската статистика, БНБ в съответствие с предварително обявения календарен график предоставяше информация на потребителите в областта на паричната и лихвената статистика, статистиката на външния сектор и на небанковите финансови институции. През 2007 г. БНБ продължи работата по подобряване достъпността на информацията, предоставяна на потребителите на интернет страницата. Започна обновяването на изданието „Лихвена статистика“ с включване на нови показатели за капиталовите и паричните пазари. Конструирани бяха и нови динамични редове, необходими за разширяване на базата данни, ползвана от потребителите по интернет. Започна публикуване на дневни данни за дългосрочния лихвен процент за целите на сближаването. Обновена бе месечната публикация „Платежен баланс на България“ с включването на допълнителни таблици, съдържащи по-дълги редове от данни, които потребителите могат да ползват и в *Excel* формат. Започна създаването на архив на публикациите и на статистическите прессъобщения, поддържан както на български, така и на английски език.

XI. Изследователска дейност

Икономическите изследвания, анализът на процесите в българската икономика и макроикономическите прогнози, изготвяни в БНБ, подпомагат ръководството на банката при вземането на решения, както и при формирането на позиции по въпросите на икономическата политика. Изследователската дейност през 2007 г. беше подчинена на приоритета на БНБ за успешно участие в ЕСЦБ. Работата беше фокусирана върху развитието на макроикономическите модели, използвани за прогнозиране на икономическите процеси в страната, за изготвяне на алтернативни сценарии на развитие и за анализ на икономическата политика, както и върху подобряването на оценките за процесите на номинална и реална конвергенция. БНБ продължи и изследователската дейност по изучаване историята на централните банки, като активно участваше в Мрежата за изследване на паричната и финансовата история на Балканите.

Специализираните изследвания, провеждани в съответствие с Плана за изследователската дейност на БНБ за 2007–2008 г., подпомагат дейността на БНБ, като предлагат анализи на конкретни икономически процеси и проблеми, а така също допринасят за усъвършенстване на наличния инструментариум за прогнозиране и моделиране. В изпълнение на Плана за изследователската дейност през 2007 г. бяха направени разработки по теми, свързани със задълбочаване на оценката за готовността на България за членство в еврозоната, с развитие на инструментите за прогнозиране в съответствие с изискванията на ЕЦБ и с разработване на методологическа рамка за анализ на икономическата политика, базирана на подхода на динамичните стохастични модели на общо равновесие. Изследователската дейност относно подобряването на оценките за процесите на номинална и реална конвергенция обхваща анализи в следните области – динамика на цените, финансова интеграция и трансмисионен механизъм, дългосрочна устойчивост на публичните финанси и дългосрочни лихвени проценти, конкурентоспособност и устойчивост на външната позиция. Завършените изследвания се описват в технически доклади и се представят на семинари, организирани от БНБ, в които участват експерти в съответната област от други институции, научни и неправителствени организации.

С цел подобряване на макроикономическите прогнози, изготвяни в БНБ, е конструиран нов базисен макроиконометричен прогностичен модел. Първоначален вариант на модела е в период на тестова експлоатация, като резултатите и потенциалните насоки за усъвършенстване се обсъждат и координират с експерти на нидерландската централна банка.

През юни 2007 г. БНБ беше домакин на семинар, проведен от експерти от Центъра за обучение на служители от централните банки (*Centre for Central Banking Studies*) към централната банка на Обединеното кралство. Семинарът беше насочен към развитието на модели на общо пазарно равновесие и практическото им използване в централните банки. В семинара взеха участие представители на централните банки на Албания, Армения, Гърция, Македония, Румъния, Русия, Сърбия, Турция, Украйна, Хърватия и Черна гора.

Програмата за гост-изследователи подпомага изследователската дейност на БНБ и съдейства за установяване на ползотворно сътрудничество с експерти от България и от други държави по теми, представляващи интерес за БНБ. През 2007 г. по програмата за гост-изследователи работиха пет участници. Темите на изследванията бяха в областта на разработване на базисен вариант на динамичен стохастичен модел на общо равновесие за българската иконо-

мика, отчитащ спецификата на функционирането на паричния съвет; изследване на валутния контрол през 30-те години на XX век в България и Италия; интеграцията на финансовите пазари и трансмисионния механизъм на паричната политика; факторите за динамиката на реалния валутен курс в новите държави – членки на ЕС, и връзките между финансовите интереси и избора на режим за валутен курс в икономиките в преход от Източна Европа за периода 1990–2004 г.

Чрез своята изследователска поредица „Дискусионни материали" през 2007 г. БНБ продължи да насърчава и съдейства за развитието на изследователския потенциал на българската икономическа наука и практика в областите макроикономика, финанси и стопанска история. Редакционният съвет на поредицата проучи и рецензира 14 нови разработки, шест от които вече са публикувани, една е под печат и три са в процес на преработка от страна на авторите съгласно препоръките на съвета.

Продължава усилено дейността на създадения през 2006 г. с решение на Управителния съвет Програмен съвет за проучвания и публикации по банкова и финансова история. В тази изследователска област се работи по петия том на изданието „Българска народна банка. Сборник документи", който обхваща периода 1947–1990 г. и представлява съвместен проект на БНБ и Държавна агенция „Архиви" при Министерския съвет. В рамките на Програмния съвет бе започната поредицата на БНБ „История на финансите и банковото дело", в чийто раздел „Наследство" през настоящата година се подготвя за печат книгата „Спомени и документи на Марко Ряскoв" на немски език и се работи по предвиден за издаване през 2009 г. сборник с трудове на известния български икономист проф. Асен Христофоров. Във втория раздел „Изследвания" от същата поредица се подготвя за публикуване историография на външния държавен дълг на България през периода 1878–1989 г. През годината във връзка с предстоящото отбелязване през 2009 г. на 130-годишнината от създаването на БНБ започнаха проучвания и съставителска работа по ново, четвърто преработено и допълнено издание на каталози на паричните знаци, емитирани от БНБ. Също така БНБ участва със свои представители във Втората годишна конференция на Мрежата за изследване на паричната история на Югоизточна Европа (във Виена) и в работна среща на тема „Международното парично сътрудничество от двете страни на Атлантика" (в Рим), организирана от Европейската асоциация по банкова и финансова история, в която БНБ членува от 2002 г. Програмният съвет организира посещения и лекции в България на видни изследователи в областта на икономическите науки като проф. д.и.н. Петер Бернхолц от Центъра по икономика и бизнес при университета в Базел, Швейцария, на тема „Дългосрочни закономерности в историческото развитие на парите и паричните режими" (*Long-term Law-like Regularities in the History of Money and Monetary Regimes*); проф. Щефан Макс-Шулце, от *London School of Economics* на тема „Отново към въпроса за икономическото изоставане на Централна и Източна Европа: регионален стоков и пазарен потенциал на Хабсбургската империя, 1870–1910 г." (*The Economic Lag of Central and Eastern Europe revisited: regional product and market potential in the Habsburg Empire, 1870–1910*) и др.

XII. Информационна инфраструктура

Развитието и усъвършенстването на информационните системи на БНБ е важен приоритет в политиката на банката, насочен към осигуряването на модерна технологична инфраструктура, оптимизиране на работата чрез намаляване на спомагателните и допълнителни дейности, внедряването на съвременни технологии и методи за организация на работата, осигуряване на интегрирането със съответните системи на ЕСЦБ.

Организацията на работа в този сектор от дейности на БНБ беше променена, като се премина от административно-йерархична към проектна и екипна организация, при която бизнес звената имат водеща роля в дефинирането на конкретните цели и задачи. В процес е внедряването на многофункционална система за управление на проекти, свързана с въвеждането на единни, общо установени стандартни методи за управление на проектите в съответствие с международните стандарти и практики. Осигуряването на условия и създаването на постоянно действаща система за обучение и квалификация на служителите на БНБ в областта на информационните технологии беше друга важна задача, пряко свързана с успешното внедряване на нови информационни технологии и подобрения в технологичната инфраструктура.

Приоритет е осигуряването на висока степен на сигурност и защита на информацията в БНБ в съответствие с международните стандарти и препоръките на ЕЦБ. Работи се активно по разработване и прилагане на политики, процедури, описания на технологии, инструкции, ръководства и др., необходими за реализиране мерките за информационна сигурност. В тази връзка е работата по създаване на алтернативни комуникационни трасета извън корпоративната мрежа на БТК, което рязко ще намали риска от спиране на информационните системи за външни потребители и ще осигури непрекъсваемост на процесите и дейностите в БНБ. Подобряването и разширяването на функционалността на интранет мрежата в БНБ ще позволи оптимизация на достъпа на потребителите до ресурсите на корпоративната мрежа и ще подобри общото ниво на сигурност и оперативност.

От началото на 2007 г. започнаха дейностите по поетапното осигуряване на достъп на потребители от БНБ към информационни системи на ЕСЦБ. През март и април бяха реализирани дейностите по проекта *IERA* за пренасочване на електронната поща между централните банки на държавите от ЕС през *ESCBNet*, като по този начин се осигурява възможност за обмен на всички електронни съобщения между банките от ЕСЦБ през защитена среда. Продължи работата по осъвременяване на системата за гласови комуникации на БНБ с поетапна замяна на съществуващите телефонни централи със съвременни *VOIP* решения. Изграждането на интегрирана информационна система за връзка между БНБ и ЕСЦБ включва обработка и регистриране на оперативните данни и осигуряване на отчетна и аналитична, както и на регулативна и управленска информация.

През годината беше приключен първият етап от изграждането на „Единно хранилище на данни за целите на банковия надзор“, което има за цел ефективно управление на информационните потоци в банката и създаване на предпоставки за изграждане на единно хранилище на данни в БНБ. На базата на нови правни регулации тези съвременни методи за управление водят до унифициране на потоците от информация и създаване на единни стандарти по отношение на информацията в БНБ. Проектът е тясно свързан със съвременните изисквания за

осигуряване интегритет на данните и тяхната ефективна организация за целия период от тяхното съществуване с цел качествен анализ, даващ възможност за навременни и гъвкави управленски решения.

Развитието на аналитично приложение „Статистика“ с цел осигуряване на необходимата статистическа и аналитична информация в изпълнение на процес „Статистика“ от функционалния модел на БНБ има за цел обработка на постъпващите данни и създаване на дефинирани статистически и аналитични показатели; предоставяне на средства за анализ и прогнозиране; създаване на набор от отчети и справки.

Модернизацията на системата *RINGS* се реализира чрез подобряване на функционалните ѝ възможности, контролите за сигурност на приложно и технологично ниво, внедряване на нови средства за администриране, както и актуализиране на техническите средства за нейната реална експлоатация. Изградено и реално функциониращо е и единно хранилище на данните на системата *RINGS*, което ще бъде част от Единното хранилище на данни за БНБ. Всички направени подобрения имат за цел минимизиране на оперативния риск при функциониране на системата *RINGS* и нейното администриране в съгласие с изискванията на принцип VII на системно важните платежни системи, поставени от БМР, както и със съвременните изисквания за информационна сигурност, и не на последно място в перспектива за интеграцията с европейската платежна система.

Изграждането на единна информационна система (*Enterprise Resource Planning*) за обработка на данни, реализирана в *SAP*, ще осигури отчетна и аналитична информация за ресурсните процеси в БНБ посредством обслужване на ежедневните операции, отчитане изпълнението на бюджета на БНБ, осигуряване на управленска информация за активите и разходите по дейността.

Други проекти, реализирани през годината, бяха свързани с технологично осигуряване на модернизацията и функционалното разширяване на програмните системи АДЦК, ЕСРОТ, обслужващи дейностите по ДЦК, внедряване на система „Ковчежничество“ – *TREMA FinanceKit*.

По отношение на техническите средства, обслужващи информационната инфраструктура на банката, бяха извършени подмяна и модернизация на структурната кабелна система с цел осигуряване на бързо действие, непрекъсваемост и сигурност на работещата информационна система и безпроблемното ѝ развитие. Бяха обновени използваните в БНБ сървъри, работни станции, системен софтуер и комуникационно оборудване в съответствие с изискванията на „Стратегията за развитие на информационните и комуникационните технологии в БНБ“.

XIII. Управление на човешките ресурси

Политиката по управление на човешките ресурси на Българската народна банка е насочена към увеличаване на ефективността на работата на служителите и оптимизиране структурата на персонала посредством заплащане според резултатите от работата, създаване на мотивация за обучение и професионално развитие и повишаване степента на мобилност.

При формиране на работната заплата на служителите на БНБ през 2007 г. продължи практиката на ограничено нарастване на основната заплата и поставянето на акцент върху съществуващата бонусна система, като по този начин се цели по-голяма степен на обвързаност на общото възнаграждение с резултатите и приноса на всеки служител за изпълнението на целите и задачите на БНБ.

Повишаването на образованието и квалификацията е сред приоритетните дейности в управлението на човешките ресурси. Основно внимание се отделя на повишаването на професионалната квалификация в областите макроикономика, парична политика, управление на валутните резерви и риска, банков надзор, парична и банкова статистика, счетоводство, банково и финансово право, управление на човешките ресурси, вътрешен одит.

През учебната 2006–2007 г. 32 служители се обучаваха без откъсване от работа за степени „доктор“, „магистър“, „бакалавър“ и „специалист“ (при 28 за 2005–2006 г.). Общо 29 служители участваха в различни дистанционни програми за обучение, в т.ч. 12 в програми на Международния банков институт, петима в програмата *CFA* към *CFA Institute*, двама в програмата *CIA* към *Institute of Internal Auditors* и 10 в сертификационната програма на *CISCO*-академията към Технически университет – София. Общият брой на служителите, участвали през 2007 г. в краткосрочни курсове и семинари по специфични актуални проблеми, е 183.

Проведоха се специализирани краткосрочни обучения по прилагането на изменените вътрешни правила за касова дейност (30 служители), по въвеждането на нова версия на Системата за управление и контрол на наличните пари в БНБ (75 служители). Много активно е участието в обучения на служителите в областта на информационните системи – проведени са множество курсове относно изграждането на вътрешната инфраструктура, поддържането на системите и тяхното актуализиране, внедряване на нови приложения.

Реализирани са 128 участия в различни курсове и семинари, организирани от чуждестранни банки и финансови институции (Международния валутен фонд, *JVI* – Виена, централните банки на Австрия, Германия, Нидерландия, Обединеното кралство, Словения, Франция, Чехия, Швейцария, както и Банката за международни разплащания, и др.).

Във връзка с подготовката на служителите за изпълнение на новите функции и задачи, произтичащи от членството на БНБ в ЕСЦБ, беше проведена целева програма за подготовката на представителите на БНБ в комитетите и работните групи на ЕСЦБ, която включваше семинари и специализирани обучения. През изминалата година общо 16 служители на БНБ участваха в 14 семинара, 1 специализирано обучение и 1 конференция, организирани от комитети и работни групи на ЕСЦБ.

Обучението по чужди езици през 2007 г. беше насочено към достигане на утвърдените минимални езикови нива съгласно длъжностните характеристики на служителите. Освен курсове за усъвършенстване на английски език се предлагаха и такива за изучаване на втори чужд език – немски, френски, испански, италиански. Владеенето на повече от един западен език е предпоставка за

по-активни международни контакти, което дава възможност за достъп до по-широк кръг източници на разнообразна информация и повишава нивото на представителност на институцията. През 2007 година 73% от служителите достигнаха определените им нива.

Степента на мобилност на служителите на БНБ беше повишена в двете основни направления – вътрешна и външна. Вътрешните преназначения на служители, преминаването на работа от едно структурно звено в друго, са вече почеста практика. Успешно се реализира и външната мобилност, като по договори за краткосрочни назначения в ЕЦБ работят двама служители на БНБ.

В резултат на провежданата политика по управление на човешките ресурси БНБ изпълнява своите функции, включително и новите задачи, свързани с членството на страната в ЕС и членството на БНБ в ЕСЦБ, със списъчен брой на персонала в края на 2007 г. 914 души при 928 през 2006 г. (при непроменена щатна численост през последните три години от 1007 щатни бройки). През 2007 г. постъпиха на работа 80 нови служители, а напуснаха 99. По-високият брой на напусналите се дължи на оперативни промени в структурните звена на БНБ и на пенсиониране на служители, достигнали определената от закона възраст (10 души). Подборът на персонала беше насочен към привличането на квалифицирани кадри, отговарящи на всички изисквания, заложени в длъжностните характеристики.

Структура на персонала

(към 31 декември на съответната година) (брой, процент)

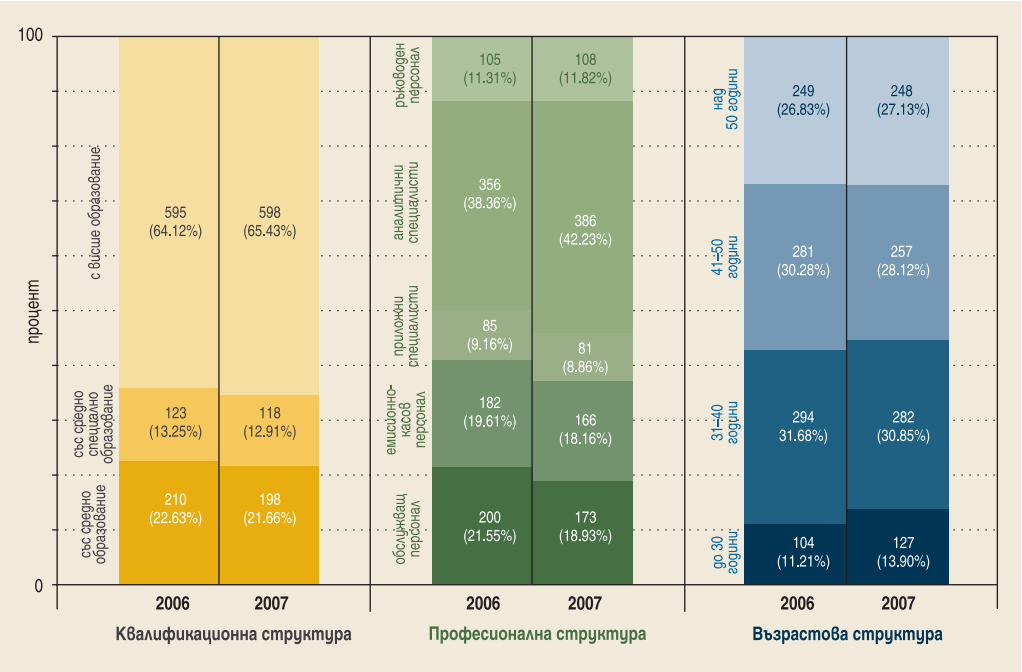

Източник: БНБ.

В образователната структура на персонала на БНБ две трети от служителите са с висше образование, което съответства и на професионалната структура, където най-висок е делът на аналитичните специалисти. През 2007 г. настъпи промяна във възрастовата структура на заетите в БНБ, като се увеличи делът на групата до 30 години.

Практиката в БНБ е да се осъществява въвеждащо обучение на новопостъпилите служители. През 2007 г. това бяха 56 служители (при 48 през 2006 г.), които получиха информация за историята и традициите на банката, правата и задълженията им съгласно нормите на трудовото законодателство и специфичните правила за работа в БНБ, задачите и отговорностите във връзка с членството в ЕСЦБ.

В БНБ се провежда политика на подкрепа за младите хора, които се обучават в различни учебни заведения в страната и в чужбина. Ежегодно БНБ провежда конкурс за стипендианти на банката, който е отворен за студенти от магистърска степен и докторанти. През 2007 г. за стипендианти бяха избрани трима студенти. Значителни са и възможностите за стаж в БНБ. През 2007 г. броят на стажантите беше 42, като 9 от тях постъпиха на работа в БНБ.

XIV. Управление на собствеността

БНБ ползва предимно собствени сгради и имоти, което осигурява необходимата степен на независимост, сигурност и защита, изискващи се за институция като централната банка. Основните разходи по управление на собствеността на БНБ са свързани с изпълнението на инвестиционната програма съгласно бюджета на БНБ за съответната година и се отнасят до ново строителство, реконструкция, модернизация, доставки и обзавеждане, ремонти, автотранспорт, организация на снабдяването с дълготрайни и краткотрайни материални активи и основни консумативи за извършване на емисионно-касовата дейност, съхранението и разходването на консумативи и канцеларски материали в структурните звена на БНБ, оптималното разходване на електроенергия, топлоенергия и вода в обектите на БНБ на територията на София. Изпълнението на бюджета на БНБ за 2007 г. относно разходите по ремонт на сгради е 100%, за придобиване на съоръжения и оборудване съответно 88%. Разходите по отношение на ново строителство, реконструкции и модернизации са реализирани само по отношение на проектирането, съгласуването и изграждането на бъдещия Касов център на БНБ, поради което изпълнението на бюджета по това перо е 21.5%.

През 2007 г. не са придобивани нови имоти, нито е реализирано освобождаване от такива, собственост на БНБ. Беше извършено обследване по отношение на енергийна ефективност на сградите на БНБ, намиращи се на пл. „Княз Александър I“ № 1 и на ул. „Московска“ № 7 в София, в резултат на което за тези сгради бе издаден Сертификат за енергийни характеристики категория „Б“. Въз основа на сертификата тези два обекта, собственост на БНБ, бяха освободени от данък сгради за пет години. Съгласно стратегията за развитие на автотранспорта в БНБ през годината на три бюджетни организации бяха дарени три автомобила и бяха закупени два нови автомобила.

XV. Вътрешен одит

През 2007 г. бяха одитирани дейности и обекти на БНБ в областите: парична политика, поддържане на банкнотно-монетното обращение, агент на правителството, информационно-аналитична и административна.

В областта на паричната политика оперативният одит и одитът за съответствие на международните валутни резерви имаха за цел да се оценят ефективността и ефикасността на контролните системи и управлението на рисковете при дейността по управлението на портфейлите и да се осигури разумна увереност за постигане на стратегическите цели. Важна задача беше да се оценят надеждността и целостта на финансовата и оперативната информация и осигуряването на съответствие с приложимите законови актове. Извърши се преглед на промените след внедряването на новата информационна система *TREMA* във връзка с отражението им върху адекватността, качеството и функционирането на системите за вътрешен контрол.

При одита на поддържане на банкнотно-монетното обращение се извърши преглед на регионалните касови подразделения и бяха оценени състоянието на контролните системи и готовността на структурните звена за преминаване към Вътрешните правила за касовата дейност, в сила от 1 юли 2007 г. Във връзка с преструктуриране на касовата работа в рамките на Стратегията за развитие на БНБ в периода 2004–2009 г. главният одитор и експерти на „Вътрешен одит“ извършваха мониторинг на два основни проекта – „Създаване на дружество за касови услуги“ и „Изграждане на касов център на БНБ“.

По изпълнението на функцията на БНБ като агент на правителството беше одитирана електронната система за обслужване търговията с държавни ценни книжа. Направена беше оценка на постигнатите цели при въвеждането на модернизирана версия на системата; извършен беше преглед на производителността и качеството; адекватността на механизмите за контрол по отношение на пълнота, точност, сигурност, надеждност и своевременност на обработваната информация; съответствие със законовата и вътрешната регулативна база; прилагани мерки за контрол в интерфейсите и мерките за ИТ-сигурност.

Одитът на основните позиции от финансовия отчет на БНБ имаше за цел да оцени точността и пълнотата на информацията, достоверността на оповестяванията и съответствието с промените в счетоводната политика на банката.

Оперативният одит и одитът за съответствие по обслужването на Централния кредитен регистър на банките имаха за цел да се направи преглед и да се оцени дейността в БНБ по създаване и функциониране на информационната система, организацията и развитието на регистъра.

В областта на административната дейност бяха извършени одити на изпълнение и съответствие на Вътрешните правила при избор на изпълнители на обществени поръчки по приложението на Закона за обществените поръчки и изпълняваните договори за доставки и услуги.

Във връзка с изпълнението на годишната програма за одит на Комитета на вътрешните одитори на ЕСЦБ и произтичащите ангажименти вътрешният одит на БНБ участва в подготвителната фаза на ИТ-одита *ESCB Extranet and ESCB Document Dissemination Projects*. Подготвителната фаза имаше за цел запознаване с рисковете за обмен на документи между централните банки в рамките на ЕСЦБ при използването на екстранет и на въведените в експлоатация автоматизирани средства.

Вътрешният одит продължи да работи и през отчетния период по проекта за Система за управление на риска в БНБ. Разработена беше Обща политика за управление на оперативните рискове в БНБ, с която се въвеждат общи правила за регламентиране на процесите, свързани с идентифициране, оценка и ограничаване на присъщите рискове в дейността на централната банка. В рамките на съвместния проект с френската централна банка се разработва методология за оценка и изготвяне на обща матрица на рисковете в БНБ.

През 2007 г. вътрешните одитори отделиха значително време за изготвяне на становища, консултации и препоръки по редица теми и области, за които е поискано одиторско мнение.

Извършени одити през 2007 г.

Функции на БНБ	Извършени одити
Парична политика	Управление на портфейла от международни валутни активи
	Управление на ликвидността
Поддържане на банкнотно-монетното обращение	Поддържане на банкнотно-монетното обращение
	Приемане, предаване и съхраняване на касови наличности
Агент на правителството	Електронна система за обслужване търговията с ДЦК – ECPOT
Информационно-аналитична	Финансов отчет на БНБ към 30 юни 2007 г.
	Централен кредитен регистър
	Седмични и месечни баланси
Административна	Избор на доставчици
	Сключени и изпълнявани договори за доставки

Източник: БНБ.

XVI. Изпълнение на бюджета на БНБ

Бюджетът на Българската народна банка е приет от Управителния съвет на банката с Решение № 153 от 30 ноември 2006 година и е публикуван в ДВ, бр. 101 от 15 декември 2006 г. Отчетът по бюджета на банката е изготвен в два раздела – разходи за издръжка на БНБ и инвестиционна програма, съгласно приетите от УС на БНБ „Вътрешни правила за съставяне, изпълнение и отчитане на бюджета на БНБ“.

1. Разходи за издръжка на БНБ

Разходите за издръжката на БНБ за 2007 г. са в размер на 63 972 хил. лв., което представлява 87.8% от годишния бюджет.

Общо разходите за паричното обращение за годината са в размер на 20 522 хил. лв., което представлява 89.3% от утвърдения годишен бюджет. За отпечатването на нови банкноти и отсичането на нови монети са изразходвани 19 557 хил. лв., или 90.8% от предвидените средства в бюджета на БНБ за 2007 г., в рамките на които за производство на банкноти са изразходвани 14 949 хил. лв., или 91.0% от предвидените по бюджета разходи, а за производството на нови монети са изразходвани 4608 хил. лв., от които за разменни монети са разходвани 3724 хил. лв. Разходите за възпоменателни златни и сребърни монети възлизат на 884 хил. лв. и са във връзка с изпълнението на приетата от УС монетна програма на банката. Извършени са разходи за проектиране на нови емисии банкноти и монети, за унищожаване на банкноти и монети, за консумативи, свързани с обработката на банкнотите и монетите. За резервни части за машините, ползвани при емисионно-касовата дейност, са извършени разходи в размер на 141 хил. лв., или 55.3% от годишния бюджет. Разходите за наеми на помещенията, ползвани от служители на банката в сградите на „Печатница на БНБ“ АД и на „Монетен двор ЕООД“, са на стойност 513 хил. лв.

Разходите за материали, услуги и амортизация са 21 483 хил. лв., което представлява 82.3% от годишния бюджет. Разходите за материали са в размер на 768 хил. лв. Най-голям относителен дял в тази група имат разходите за канцеларски материали – в размер на 287 хил. лв., и разходите за горива и резервни части за транспорта – в размер на 277 хил. лв.

За външни услуги са извършени разходи в размер на 10 979 хил. лв., което е 78.9% от годишния бюджет. По-съществени тук са разходите за системите Блумбърг, Ройтерс, интернет и други системи, за които са изплатени 1255 хил. лв., за абонаментните такси за ползване на програмни продукти 2564 хил. лв., за такси за абонаментното поддържане на канцеларската техника 749 хил. лв. Разходите за пощенски, телефонни и телексни услуги са в размер на 467 хил. лв., за данък сгради и такса за битови отпадъци са изплатени 1132 хил. лв., за електроенергия – 409 хил. лв. Изплатените суми по договора с МВР за охрана на банката са в размер на 1807 хил. лв. За ремонт на основни сгради през годината са изразходвани 648 хил. лв. През 2007 г. банката е изразходвала 148 хил. лв. за консултантски услуги: данъчни консултации по ЗДДС, правни консултации, актюерски консултации и други.

Банката отчита разходи за амортизация в размер на 9736 хил. лв., което е 88.0% от годишния разчет.

На базата на разработените вътрешни правила за организация на работната заплата в банката, които се основават на трудовото и осигурителното законодателство, на ЗБНБ и решения на УС на БНБ, разходите за персонал, со-

циално и здравно осигуряване на служителите са в размер на 17 938 хил. лв., което представлява 99.6% от годишния разчет. В тези разходи, спазвайки изискванията на МСС 19 „Доходи на наети лица“, банката е отразила настоящата стойност на задълженията си към персонала за пенсиониране в размер на 192 хил. лв. и неизползван платен годишен отпуск в размер на 418 хил. лв.

Разходите за социална дейност са в размер на 1848 хил. лв., което е 99.8% от годишния бюджет.

Другите административни разходи на банката са в размер на 1162 хил. лв. и са 50.0% от годишния разчет. Командировките в страната в размер на 44 хил. лв. са свързани основно със зареждане на регионалните касови служби на БНБ с банкноти и монети и извършване на проверки по регионалните касови служби.

Командировките в чужбина са свързани предимно с участие в семинари и повишаване на квалификацията на служителите. Средствата за тези командировки са усвоени в размер на 459 хил. лв., което е 74.9% от годишния разчет.

В съответствие с Програмата за повишаване на образованието и професионалната квалификация на служителите на БНБ обучението през 2007 г. е насочено към подготовката на персонала за работа в централна банка от системата на ЕСЦБ и за присъединяване към еврозоната. Общо за повишаване на квалификацията и обучение на персонала през 2007 г. са изразходвани 429 хил. лв., от които за усвояването на европейските практики и опит в банковите дейности 210 хил. лв., за краткосрочно обучение по усвояване на актуални промени в българското законодателство, както и за квалификационни курсове са изразходвани 175 хил. лв., а за чуждоезиково обучение – 44 хил. лв.

Представителните и протоколните разходи на банката за 2007 г. възлизат на 209 хил. лв.

През 2007 г. за участие в ЕСЦБ са направени разходи в размер на 1019 хил. лв. Представители на банката участват в заседанията на комисиите и комитетите, функциониращи към ЕСЦБ, като за тази цел са изразходвани 454 хил. лв. за командировки. Разходите за такси за наемане на линии за комуникация, за поддръжка на техника, свързана с участие на БНБ в ЕСЦБ, са 529 хил. лв., а за обучение на служители – 36 хил. лв.

2. Инвестиционна програма

Средствата по раздел II „Инвестиционна програма“ са 26 479 хил. лв., като от тях са усвоени 15 525 хил. лв., или 58.6%.

През 2007 г. са изразходвани 962 хил. лв. за финансиране на ново строителство, реконструкция и модернизация, като 594 хил. лв. са за проучвателни, проектни работи и консултантски услуги за обект „Касов център на БНБ“.

За придобиване на машини и съоръжения, транспортни средства и друго оборудване са изразходвани средства в размер на 1652 хил. лв., като от тях за машини и съоръжения, обслужващи паричното обращение, са изразходвани 309 хил. лв. Разходите за технически средства за безопасността на БНБ възлизат на 202 хил. лв., от които 13 хил. лв. за разширение на системата за видеонаблюдение, 89 хил. лв. за цветни камери и устройства за запис, 9 хил. лв. за дренажни помпи, 36 хил. лв. за доставки на видеокамери, 18 хил. лв. за доставка на монитори и други технически средства по безопасността. Придобити са два броя леки автомобили за нуждите на банката.

За закупуване на копирни машини, климатици, мебелно обзавеждане, вентилатори за специалните обекти на банката и за други офис мебели и канцеларско оборудване са изразходвани 812 хил. лв.

Инвестиционните разходи в областта на информационните технологии са свързани преди всичко с изпълнението на стратегията за развитие на информационните и комуникационните технологии на банката. Разходите за електро-

низация на банката са 4674 хил. лв., от които 2259 хил. лв. за оборудване и 2415 хил. лв. за софтуер. Разходите за софтуер включват 708 хил. лв. по проект „Основна банкова информационна система“, 234 хил. лв. за „Система за управление на портфолио от проекти“, 160 хил. лв. за извършени промени в системата ЕСРОТ, 36 хил. лв. за разширение на информационната система „Централен кредитен регистър“, 149 хил. лв. за доставка на лицензи за *Microsoft*, 287 хил. лв. за лицензи на *Оракъл*, 403 хил. лв. за допълнение и изменение на касовата система и други.

Едновременно с приемането на Република България в Европейския съюз от 1 януари 2007 година БНБ стана член на ЕСЦБ. Вноската на банката в капитала на ЕСЦБ е 3 561 868.99 евро, или 6966 хил. лв., която представлява 94.9% от годишния бюджет.

Съгласно решение на УС на БНБ банката участва в капитала на новосъздаденото Дружество за касови услуги, като внесеният дялов капитал е в размер на 1271 хил. лв.

Изпълнение на бюджета на БНБ към 31 декември 2007 г.

Показатели	Отчет 31.XII.2007 г. (хил. лв.)	Бюджет 2007 г. (хил. лв.)	Изпълнение (%)
Раздел I. Разходи за издръжка на БНБ	**63 972**	**72 865**	**87.8**
Разходи, свързани с издръжка на паричното обращение	20 522	22 984	89.3
Разходи за материали, услуги и амортизация	21 483	26 115	82.3
Разходи за персонал и социално осигуряване	17 938	18 008	99.6
Разходи за социална дейност	1 848	1 852	99.8
Други административни разходи	1 162	2 323	50.0
Разходи, свързани с участието на БНБ в ЕСЦБ	1 019	1 583	64.4
Раздел II. Инвестиционна програма	**15 525**	**26 479**	**58.6**
Финансиране на ново строителство, реконструкция и модернизация	962	4 483	21.5
Придобиване на машини, съоръжения, транспортни средства и друго оборудване	1 652	2 796	59.1
Електронизация на БНБ	4 674	10 360	45.1
Инвестиции, свързани с участието на БНБ в ЕСЦБ	6 966	7 340	94.9
Други инвестиции	1 271	1 500	84.7

XVII. Консолидиран финансов отчет на БНБ към 31 декември 2007 г.

Доклад на независимия одитор до Управителния съвет на Българската народна банка 74

Изложение за отговорностите на Управителния съвет на Българската народна банка 76

Консолидиран отчет за доходите към 31 декември 2007 г. 77

Консолидиран баланс към 31 декември 2007 г. 78

Консолидиран отчет за паричния поток към 31 декември 2007 г. 79

Консолидиран отчет за промените в собствения капитал към 31 декември 2007 г. 80

Приложения към консолидирания финансов отчет 81

KPMG

ДОКЛАД НА НЕЗАВИСИМИЯ ОДИТОР ДО УПРАВИТЕЛНИЯ СЪВЕТ НА БЪЛГАРСКАТА НАРОДНА БАНКА

Доклад върху финансовите отчети

Ние извършихме одит на приложените консолидирани финансови отчети на Българската народна банка (Банката) и дъщерните ѝ дружества, включващи консолидиран счетоводен баланс към 31 декември 2007 година, консолидиран отчет за доходите, консолидиран отчет за промените в собствения капитал и консолидиран отчет за паричните потоци за годината, завършваща на тази дата, както и обобщеното оповестяване на съществените счетоводни политики и другите пояснителни приложения.

Отговорност на ръководството за финансовите отчети

Отговорността за изготвянето и достоверното представяне на тези консолидирани финансови отчети в съответствие с Международните стандарти за финансови отчети, приложими в Европейския Съюз, се носи от ръководството. Тази отговорност включва: разработване, внедряване и поддържане на система за вътрешен контрол, свързана с изготвянето и достоверното представяне на финансови отчети, които да не съдържат съществени неточности, отклонения и несъответствия, независимо дали те се дължат на измама или на грешка; подбор и приложение на подходящи счетоводни политики; и изготвяне на приблизителни счетоводни оценки, които са разумни при конкретните обстоятелства.

Отговорност на одитора

Нашата отговорност се свежда до изразяване на одиторско мнение върху тези консолидирани финансови отчети, основаващо се на извършения от нас одит. Нашият одит бе проведен в съответствие с изискванията на Международните одиторски стандарти. Тези стандарти налагат спазване на етичните изисквания, както и одитът да бъде планиран и проведен така, че ние да се убедим в разумна степен на сигурност доколко финансовите отчети не съдържа съществени неточности, отклонения и несъответствия.

Одитът включва изпълнението на процедури, с цел получаване на одиторски доказателства относно сумите и оповестяванията, представени във финансовите отчети. Избраните процедури зависят от преценката на одитора, включително оценката на рисковете от съществени неточности, отклонения и несъответствия във финансовия отчет, независимо дали те се дължат на измама или на грешка. При извършването на тези оценки на риска одиторът взема под внимание системата за вътрешен контрол, свързана с изготвянето и достоверното представяне на финансовите отчети от страна на Банката, за да разработи одиторски процедури, които са подходящи при тези обстоятелства, но не с цел изразяване на мнение относно ефективността на системата за вътрешен контрол на Дружеството. Одитът също така включва оценка на уместността на прилаганите счетоводни политики и разумността на приблизителните счетоводни оценки, направени от ръководството, както и оценка на цялостното представяне във финансовите отчети.

Считаме, че получените от нас одиторски доказателства са подходящи и достатъчни за формирането на база за изразяване на нашето мнение.

Мнение

По наше мнение, консолидираните финансови отчети дават вярна и честна представа за консолидираното финансовото състояние на Българската народна банка и дъщерните ѝ дружества към 31 декември 2007 година, както и за консолидираните финансови резултати от дейността и за консолидираните парични потоци за годината, завършваща тогава, в съответствие с Международните стандарти за финансови отчети, приложими в Европейския Съюз.

Доклад върху други правни и надзорни изисквания

Годишен доклад за дейността на Банката съгласно изискванията на чл. 33 от Закона за счетоводството.

Съгласно изискванията на Закона за счетоводството, ние също така докладваме, че историческата финансова информация изготвена от ръководството и представена в годишния доклад за дейността на Банката, съгласно чл. 33 от Закона за счетоводството, съответства във всички съществени аспекти на финансовата информация, която се съдържа в годишните консолидирани финансови отчети на Банката към и за годината завършваща на 31 декември 2007 година. Отговорността за изготвянето на годишния доклад за дейността, който е одобрен от Управителния съвет на Банката на 23 април 2008 година, се носи от ръководството на Банката.

КПМГ България ООД

София, 23 април 2008 г.

КПМГ България ООД

ул. "Фритьоф Нансен" 37

София 1142

България

Изложение за отговорностите на Управителния съвет на Българската народна банка

Законът за Българската народна банка изисква Управителният съвет на Българската народна банка да изготвя финансов отчет, представящ финансовото състояние на банката и резултатите от дейността ѝ за периода.

Финансовият отчет на Българската народна банка, одобрен от Управителния съвет, е изготвен в съответствие с изискванията на Международните стандарти за финансова отчетност, приети от Европейската комисия.

Управителният съвет на Българската народна банка носи отговорност за воденето на точни регистри, които да отразяват достоверно и по всяко време финансовото състояние на Българската народна банка. Той носи обща отговорност за предприемането на мерки за опазване активите на Българската народна банка, за предотвратяването или разкриването на злоупотреби или други нередности.

Иван Искров
Управител на БНБ

Консолидиран отчет за доходите към 31 декември 2007 г.

(хил. лв.)

	Приложения	31.XII.2007	31.XII.2006
Приходи от лихви	7	688 104	409 527
Разходи за лихви	7	(210 312)	(101 204)
Нетни приходи от лихви		**477 792**	**308 323**
Приходи от такси и комисиони		8 332	6 930
Разходи за такси и комисиони		(4 530)	(2 952)
Нетни приходи от такси и комисиони		**3 802**	**3 978**
Нетни печалби/(загуби) от финансови активи и пасиви, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	8	257 408	(6 315)
Други оперативни приходи	9	36 445	32 685
Общо приходи от дейността		**775 447**	**338 671**
Административни разходи	10	(81 567)	(74 361)
Печалба за периода		**693 880**	**264 310**

Разпределение на печалбата към 31 декември 2007 г.:

(хил. лв.)

	Приложения	31.XII.2007	31.XII.2006
Печалба за периода		**693 880**	**264 310**
Разпределение (в)/от специален резерв	25	(239 016)	55 509
Резултат след разпределение (в)/от специален резерв		**454 864**	**319 819**
Разпределение в резерви и малцинствено участие	25	204 230	149 189
Предвидена вноска към държавния бюджет		250 634	170 630
		454 864	**319 819**

Приложенията, представени на страници 81–102, представляват неразделна част от консолидирания финансов отчет.

Консолидиран баланс към 31 декември 2007 г.

(хил. лв.)

	Приложения	31.XII.2007	31.XII.2006
АКТИВИ			
Парични средства и предоставени депозити в чуждестранна валута	11	3 507 981	4 206 480
Злато, инструменти в злато и други благородни метали	12	1 432 666	1 226 617
Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	13	18 356 669	11 968 687
Финансови активи, на разположение за продажба	14	1 391 586	1 465 753
Вземания от правителството на Република България	15	-	506 326
Материални активи	16	151 430	156 328
Нематериални активи	17	14 935	15 138
Други активи	18	46 359	35 688
Общо активи		**24 901 626**	**19 581 017**
ПАСИВИ			
Банкноти и монети в обращение	19	8 410 867	6 888 576
Задължения към банки и други финансови институции	20	5 783 538	3 593 746
Задължения към държавни институции и други задължения	21	6 753 822	5 105 564
Кредити от международни финансови институции	22	-	506 326
Задължения за участие в международни финансови институции	23	1 275 420	1 356 364
Други пасиви	24	45 750	19 108
Общо пасиви		**22 269 397**	**17 469 684**
КАПИТАЛ И РЕЗЕРВИ			
Капитал	25	20 000	20 000
Резерви	25	2 608 836	2 088 047
Малцинствено участие	26	3 393	3 286
Общо капитал и резерви		**2 632 229**	**2 111 333**
Общо пасиви, капитал и резерви		**24 901 626**	**19 581 017**

Приложенията, представени на страници 81–102, представляват неразделна част от консолидирания финансов отчет.

Консолидиран отчет за паричния поток към 31 декември 2007 г.

(хил. лв.)

	Приложения	31.XII.2007	31.XII.2006
Оперативна дейност			
Нетна печалба		693 880	264 310
Корекции за изравняване с нетния паричен поток от оперативна дейност:			
Приходи от дивиденти		(4 486)	(4 489)
Амортизации	16, 17	15 548	15 188
Печалба от продажба на материални активи		21	(147)
Печалба от пазарна преоценка на финансови активи и пасиви		(243 784)	41 241
Печалба от асоциирани предприятия		(1 164)	(2 494)
Други корекции		(35)	-
Нетен паричен поток от оперативна дейност преди промени в краткосрочни активи и пасиви		**459 980**	**313 609**
Промени в краткосрочни активи			
(Увеличение)/намаление на злато, инструменти в злато и други благородни метали		(485)	795
(Увеличение) на финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата		(6 350 866)	(2 322 007)
(Увеличение)/намаление на финансови активи, на разположение за продажба			
(Увеличение)/намаление на вземания от правителството		498 024	525 465
(Увеличение) на други активи		(5 901)	(954)
Промени в краткосрочни пасиви			
Увеличение на банкноти и монети в обращение		1 522 291	1 021 363
Увеличение на задължения към банки и други финансови институции		2 189 924	1 109 031
Увеличение на задължения към държавни институции и други задължения		1 653 165	824 362
(Намаление) на кредити от международни финансови институции		(498 024)	(525 465)
Увеличение/(намаление) на други пасиви		26 450	(3 308)
Нетен паричен поток от оперативна дейност		**(505 442)**	**942 891**
Инвестиционна дейност			
Парични плащания за придобиване на мат. и нематер. активи		(11 269)	(15 352)
Парични постъпления от дивиденти		4 486	4 489
Увеличение на дяловото участие на БНБ		(10 874)	-
Нетен паричен поток от инвестиционна дейност		**(17 657)**	**(10 863)**
Финансова дейност			
Плащания към правителството		(170 630)	(150 162)
Нетен паричен поток от финансова дейност		**(170 630)**	**(150 162)**
Нетно намаление/увеличение на паричните средства и парични еквиваленти		**(693 729)**	**781 866**
Парични средства и парични еквиваленти в началото на периода		**4 230 198**	**3 448 332**
Парични средства и парични еквиваленти в края на периода	**11, 18**	**3 536 469**	**4 230 198**

Приложенията, представени на страници 81–102, представляват неразделна част от консолидираният финансов отчет.

Консолидиран отчет за промените в собствения капитал към 31 декември 2007 г.

(хил. лв.)

Източник на капиталови промени	Капитал	Малцин-ствено участие	Резерв от преоценка на немонетарни активи	Резерв от преоценка на монетарни активи	Резерв от преоценка на възпоменателни монети	Други резерви	Общо
Салдо към 1 януари 2006 г.	**20 000**	**3 206**	**105 504**	**943 970**	**838**	**925 328**	**1 998 846**
Печалба от преоценка на злато	-	-	-	125 423	-	-	125 423
Загуба от преоценка на чуждестранна валута (нето)	-	-	-	(4 763)	-	-	(4 763)
Загуба от преоценка на финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата (нето)	-	-	-	(177 149)	-	-	(177 149)
Преоценка на финансови активи, на разположение за продажба	-	-	(1 355)	-	-	-	(1 355)
Плащане на вноска в държавния бюджет на Република България за предходната година	-	-	-	-	-	(150 162)	(150 162)
Предвидена вноска в държавния бюджет на Република България за текущата година	-	-	-	-	-	170 630	170 630
Печалба за годината след вноска в държавния бюджет на Република България и малцинствено участие	-	80	-	-	-	84 109	84 189
Други специални резерви	-	-	-	-	-	65 000	65 000
Други прехвърляния	-	-	(202)	-	(103)	979	674
Салдо към 31 декември 2006 г.	**20 000**	**3 286**	**103 947**	**887 481**	**735**	**1 095 884**	**2 111 333**
Нереализирана печалба от преоценка на злато	-	-	-	205 564	-	-	205 564
Нереализирана загуба от преоценка на чуждестранна валута (нето)	-	-	-	(3 734)	-	-	(3 734)
Нереализирана печалба от преоценка на финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата (нето)	-	-	-	37 116	-	-	37 116
Преоценка на финансови активи, на разположение за продажба	-	-	(1 328)	-	-	-	(1 328)
Плащане на вноска в държавния бюджет на Република България за предходната година	-	-	-	-	-	(170 630)	(170 630)
Предвидена вноска в държавния бюджет на Република България за текущата година	-	-	-	-	-	250 634	250 634
Печалба за годината след вноска в държавния бюджет на Република България и малцинствено участие	-	142	-	-	-	117 088	117 230
Други специални резерви	-	-	-	-	-	87 000	87 000
Други прехвърляния	-	(35)	(801)	-	(134)	14	(956)
Салдо към 31 декември 2007 г.	**20 000**	**3 393**	**101 818**	**1 126 427**	**601**	**1 379 990**	**2 632 229**

Приложенията, представени на страници 81–102, представляват неразделна част от консолидирания финансов отчет.

Приложения към консолидирания финансов отчет

1. Организация и дейност

Българската народна банка (банката) е 100% собственост на българската държава.

Банката е централна банка на Република България. Дейността ѝ се регулира от Закона за Българската народна банка (ЗБНБ), в сила от 10 юни 1997 г.

В съответствие с този закон основните дейности на банката могат да се обобщят, както следва:

- поддържа ценовата стабилност чрез осигуряване стабилността на националната валута;
- притежава изключително право за емитиране на банкноти и монети;
- регулира и осъществява надзор върху дейността на другите банки в страната с оглед поддържане стабилността на банковата система;
- съдейства за създаване и функциониране на ефективни платежни системи и осигуряване на надзор върху тях.
- банката не може да предоставя кредити на държавата или на държавни институции освен кредити за сметка на покупки на специални права на тираж (СПТ) от Международния валутен фонд (МВФ) съгласно определени от закона условия;
- банката не може да предоставя кредити на банки освен при възникване на ликвиден риск, засягащ стабилността на банковата система;
- банката не може да търгува български държавни ценни книжа;
- банката не може да емитира български левове над размера на левовия еквивалент на брутните международни валутни резерви;
- при договорени с министъра на финансите условия банката действа като агент по държавни дългове или по дългове, гарантирани от държавата;
- банката е официален депозитар на държавни ценни книжа.

Управителният съвет на БНБ прие на 23 април 2008 г. консолидирания финансов отчет, представен на страници 73–102.

2. Приложими стандарти

Настоящият финансов отчет е изготвен в съответствие с Международните стандарти за финансова отчетност (МСФО), приети от Европейската комисия.

3. База за изготвяне

Финансовите отчети са представени в хиляди български левове (хил. лв.). Те са изготвени на база справедливата стойност на финансовите активи и пасиви, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата, на разположение за продажба и дериватите, с изключение на тези, за които няма надеждно определена справедлива стойност. Другите финансови и нефинансови активи и пасиви са представени по амортизирана или историческа стойност.

Банката последователно прилага счетоводната си политика от предходната година.

При изготвянето на финансови отчети в съответствие с Международните стандарти за финансова отчетност банката прави оценки и допускания, които засягат отчетните стойности на активите и пасивите през следващата финансовата година. Оценките допускат непрекъснато актуализиране и се базират на историческия опит и други фактори, включително очакване на бъдещи събития, които при определени обстоятелства се смятат за основателни.

4. База за консолидиране

Дъщерни предприятия

Дъщерни предприятия са тези, които се контролират от банката. Контрол съществува, когато банката притежава пряка или непряка възможност да управлява финансовата и оперативната политика на едно дружество, като по този начин получава печалби от дейността му. Финансовите отчети на дъщерните дружества се включват в консолидираните финансови отчети от датата на възникване на контрола върху предприятието до датата на прекратяването

му. Всички вземания и задължения, приходи и разходи, както и вътрешногруповите печалби в резултат от извършени операции между дружества от групата се елиминират, освен в случаите, в които те са несъществени. Частта от нетните активи на дъщерните предприятия на банката, която отговаря на пропорционалния дял на миноритарните акционери, се представя на отделен ред в *Капитал и резерви* на реда *Малцинствено участие*.

Асоциирани предприятия

Асоциирани предприятия са тези, в които банката упражнява значително влияние, но които не представляват нито дъщерно предприятие, нито смесено предприятие. Инвестициите в асоциираните предприятия се представят в консолидирания финансов отчет на банката по метода на собствения капитал като стойност, съответствуваща на дела на банката в собствения капитал на асоциираното предприятие към края на отчетния период. Частта на банката от нетния резултат на асоциираното предприятие след придобиването се представя в отчета за доходите като приход/разход от инвестиции и се прибавя/намалява към/от балансовата стойност на инвестицията.

5. Основни елементи на счетоводната политика

а) Признаване на приходи

Приходите от и разходите за лихви се признават съгласно принципа на начисляването на база ефективната доходност на актива или съответната променлива доходност. Приходите от и разходите за лихви включват амортизация на сконто и премии, както и на разлики между първоначалната балансова стойност и стойността на падеж на база ефективен лихвен процент.

Приходите от и разходите за такси и комисиони от финансови услуги на банката се признават в отчета за доходите в момента на възникването им.

Другите финансови приходи/разходи включват приходи и разходи от продажби и промени в справедливата стойност на финансови активи и пасиви, отчитани по справедлива стойност в отчета за доходите, и на активи на разположение за продажба.

Приходите от дивиденти от капиталовите инструменти на разположение за продажба се отчитат в отчета за доходите, когато банката получава плащания от капиталовите инвестиции.

б) Финансови инструменти

1) Класификация

За целите на последващата оценка на финансовите инструменти банката ги класифицира в четири категории:

Финансови инструменти, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата, са тези, които банката държи основно с цел краткосрочна печалба. Те включват инвестиции, които не са предназначени за определена цел, ефективни хеджиращи инструменти и задължения по краткосрочни продажби на финансови инструменти. Нетни вземания по деривати за търгуване (положителни промени в справедливата стойност), както и закупените опции, ако има такива, се отчитат като активи за търгуване. Всички нетни задължения по деривати за търгуване (отрицателни промени в справедливата стойност), както и издадени опции, ако има такива, се отчитат като пасиви за търгуване.

Кредити и вземания са тези инструменти, издадени от банката посредством осигуряване на пари в качеството ѝ на кредитор, различни от активи, държани с цел краткосрочна печалба.

Финансови активи, държани до падеж, са активи с фиксирана или установима доходност и фиксиран падеж, които банката има намерението и възможността да държи до падеж.

Финансови активи на разположение за продажба са всички активи, които не могат да бъдат класифицирани в друга категория, както и всеки финансов актив, който е бил предназначен за тази категория при първоначалното му признаване.

2) Първоначално отчитане

Банката признава финансовите активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата, финансовите активи, държани до падеж, и финансовите активи на разположение за продажба на датата на уреждане. Всички проме-

ни в справедливата стойност на активите се отчитат от банката от датата на поемане на ангажимента за покупка на актива.

Банката управлява валутните резерви в съответствие с разумните инвестиционни принципи и практика съгласно изискванията на ЗБНБ. Инвестира се в ценни книжа, издадени само от институции с висок кредитен рейтинг.

3) Последващо отчитане

Първоначално финансовите инструменти се отчитат по себестойност, която включва разходите по осъществяване на сделката.

След първоначалното им признаване всички финансови инструменти, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата, и финансовите активи на разположение за продажба, се оценяват по справедлива стойност, с изключение на тези, за които няма котировки на пазарна цена на активен пазар и чиято справедлива стойност не може да бъде надеждно определена, които се отчитат по себестойност, включваща разходите по осъществяване на сделката минус загуби от обезценка, ако има такива.

Всички финансови пасиви, освен финансовите пасиви за търгуване, кредити и вземания и финансовите активи, държани до падеж, се оценяват по амортизирана стойност минус загубите от обезценка. Амортизираната стойност се изчислява на база метода ефективен лихвен процент. Всички премии или сконто, включително първоначалните разходи по осъществяване на сделката, се включват в балансовата стойност на съответния инструмент и се амортизират на база ефективния лихвен процент на инструмента.

4) Принципи за оценка и представяне по справедлива стойност

Справедливата стойност на финансовите инструменти се определя на база котировките на пазарни цени към датата на баланса, без да се включват разходите по осъществяване на сделката. В случай че такива котировки на пазарни цени не съществуват, справедливата стойност на финансовите инструменти се определя на база математически методи или посредством техники на дисконтиране на паричните потоци.

В случаите на използване на дисконтирани парични потоци прогнозните бъдещи парични потоци се определят на база най-точната преценка на ръководството, а като дисконтов фактор се прилага пазарният процент към датата на баланса, приложим за инвестиция със сходни условия и характеристики. При използване на математически методи за определяне на цената данните са базирани на пазарни измерители, актуални към датата на баланса.

Справедливата стойност на дериватите, които не са търгуеми на пазара, се определя като сума, която банката би получила или платила за прекратяване на договора към датата на баланса предвид съществуващите пазарни условия и платежоспособност на нейните контрагенти.

Фючърсите се оценяват ежедневно по справедлива стойност чрез съотнасяне към котирани пазарни цени от активни пазари.

В съответствие с МСФО 7 банката оповестява справедливата стойност на активи и пасиви, за които се публикува пазарна информация и за които справедливата стойност съществено се различава от стойността им, отчетена в баланса на банката.

Справедливата стойност на паричните средства и предоставените депозити в чуждестранна валута и други текущи вземания и задължения приблизително съответства на тяхната балансова стойност, поради краткосрочния им характер. Банката променя условията по дължимата лихва по задължения към държавни институции с плаваща лихва в зависимост от пазарните условия, така че договорените лихвени проценти следват пазарните нива.

5) Печалби и загуби при последваща оценка

Всички печалби и загуби, възникнали в резултат от промени в справедливата стойност на финансови инструменти, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата, се признават в отчета за доходите.

Приходите и разходите от промените в справедливата стойност на финансовите активи на разположение за продажба се признават директно в собствения капитал, докато финансовите активи бъдат отписани или обезценени, като кумулативните приходи и разходи, признати до момента в собствения капитал, се признават в отчета за доходите.

6) Отписване

Финансов актив се отписва на датата на вальора, след като банката загуби контрол върху договорните права, включващи актива. Това може да стане при погасяване, изтичане или прехвърляне на договорните условия.

Финансов пасив се отписва при погасяване на договорните условия.

Финансови активи на разположение за продажба и финансови активи, отчитани чрез отчета за доходите, се отписват на деня на уреждане. Печалбите или загубите при отписването се определят индивидуално за всеки актив.

7) Споразумения за автоматично отдаване под наем на ценни книжа

Инвестиции, отдадени по силата на споразумения за автоматично отдаване под наем на ценни книжа, се отчитат в баланса и се оценяват съгласно счетоводната политика, приложима за активи, или съответно за активи за продажба. Инвестициите, дадени под наем по споразумения за автоматично отдаване под наем на ценни книжа, не се отписват от активите на банката. Приходите, възникнали в резултат на сделки за автоматично отдаване под наем на ценни книжа, се отчитат при тяхното възникване като приход от лихви.

8) Обезценка на активи

Към датата на изготвяне на всеки баланс се извършва преглед на финансовите активи за наличие на признаци за обезценка. В случай че такива признаци са налице, се определя възстановимата стойност на актива.

в) Злато и други благородни метали

Златото и другите благородни метали се оценяват по пазарната им стойност, определена на базата на фиксинга в евро на Лондонския пазар на благородни метали към датата на изготвяне на баланса.

г) Инвестиции в други предприятия

За целите на оценката при последващо отчитане на инвестициите в предприятия те са класифицирани като финансови активи на разположение за продажба и са отчетени по справедлива стойност.

Подробна информация относно притежаваните от банката инвестиции е представена в приложение 14.

д) Дълготрайни материални и нематериални активи

Дълготрайните материални и нематериални активи са представени в счетоводния баланс по цена на придобиване, съответно преоценена стойност, намалена с начислената амортизация и загуби от обезценка.

1) Последващи разходи

Разходите, свързани с подновяване на компоненти на дълготрайните материални активи, отчетени отделно, се капитализират. Всички останали разходи се капитализират само тогава, когато увеличават бъдещите икономически ползи от дълготрайния материален актив. Всички останали разходи се признават в отчета за доходите при тяхното възникване.

2) Амортизация

Амортизацията се начислява на база линейния метод по установени норми с цел пренасяне в разход стойността или оценката на дълготрайните материални и нематериални активи за времето на очаквания срок на използване. Земите не се амортизират. По-долу са представени използваните годишни амортизационни норми.

(%)

Сгради	2–4
Машини, съоръжения и оборудване	3–20
Компютри	33.3
Стопански инвентар	6.7–20
Транспортни средства	8–25
Нематериални дълготрайни активи	15–20

Разходите за придобиване на дълготрайни материални и нематериални активи не се амортизират до момента на тяхното въвеждане в експлоатация.

3) Възстановима стойност на активите

Възстановимата стойност на дълготрайните активи на банката представлява по-високата от нетната продажна стойност или стойността им в употреба. При оценка на стойността в употреба на активите очакваните бъдещи парични потоци се дисконтират до настояща стойност при използване на пределната норма на лихвата по привлечения ресурс, която отразява настоящите пазарни очаквания за стойността на парите във времето и специфичния за актива риск. За всеки актив, който не генерира независимо парични потоци, възстановимата стойност се определя за единицата, генерираща парични потоци, към която принадлежи активът.

4) Реинтегриране на обезценката

Загубите от обезценка на дълготрайни материални активи се реинтегрират в случай на промяна на прогнозите, използвани за определяне на възстановимата стойност. Загубите от обезценка се реинтегрират само до размера на балансовата стойност на актива преди признаване на загуби от обезценка.

е) Чуждестранна валута

Приходите и разходите в чуждестранна валута се преизчисляват в левова равностойност по официалния валутен курс в деня на сделката. Монетарните активи и пасиви, деноминирани в чуждестранна валута, се преизчисляват в левове по заключителния обменен курс на банката. Курсовите разлики, възникнали в резултат от преоценката на монетарните активи и пасиви, се отчитат в отчета за доходите. Немонетарните активи и пасиви във валута са оценени по курса на датата на придобиване или по последна преоценка по справедлива стойност.

Неприключените форуърдни договори в чуждестранна валута са оценени по пазарна стойност. Печалбите и загубите от преоценката на неприключените форуърдни договори се отчитат в отчета за доходите.

Валутните курсове на основните чуждестранни валути към 31 декември 2007 г. и 31 декември 2006 г. са, както следва:

Валута	31.XII.2007	31.XII.2006
Щатски долар (*USD*)	1 : BGN 1.33122	1 : BGN 1.48506
Евро (*EUR*)	1 : BGN 1.95583	1 : BGN 1.95583
Специални права на тираж (*SDR*)	1 : BGN 2.10130	1 : BGN 2.23412
Злато (*XAU*)	1 тройунция : BGN 1102.460	1 тройунция : BGN 944.198

ж) Данъчно облагане

Банката не подлежи на облагане с данък върху печалбата във връзка с основната си дейност. Данъкът върху печалбата на дъщерните предприятия за периода включва текущ и отсрочен данък. Текущият данък включва сумата на данъка, която следва да се плати върху очакваната облагаема печалба за периода, въз основа на ефективната данъчна ставка или действуваща такава в деня на изготвяне на баланса. Отсроченият данък се изчислява чрез прилагане на балансовия метод за определяне на задълженията на база временните разлики между данъчно признатия размер на активите и пасивите и балансовата стойност на същите.

з) Заеми, отпуснати от Международния валутен фонд

Задълженията към МВФ са деноминирани в специални права на тираж.

и) Политика за разпределение на печалбата от дейността на банката

Политиката на банката за разпределение на печалбата от дейността ѝ се определя съгласно изискванията на ЗБНБ. С решение на УС на БНБ са приети нови „Вътрешни правила за финансови отчети и счетоводна политика на БНБ“, в сила от 1 януари 2007 г., в съответствие с чл. 36, ал.1 и 2 от ЗБНБ. Съгласно тези правила банката отнася в специални резерви нереализираните печалби и загуби, възникнали от преоценката на активи и пасиви, деноминирани в чуждестранна валута или злато. Съгласно изискванията на чл. 8, ал. 2 от ЗБНБ банката отчислява 25% от годишното превишение на приходите над разходите във фонд „Резервен“. Съгласно чл. 8, ал. 3 от ЗБНБ след отчисляване за фонд „Резервен“

банката може да създава специален резерв за покриване на загуби от пазарен риск и други резерви по решение на Управителния съвет. След заделяне на резерви съгласно ЗБНБ банката предвижда остатъка за вноска в държавния бюджет.

к) Парични средства в каса и предоставени депозити в чуждестранна валута

Паричните средства и еквиваленти се състоят от парични средства в каса, разплащателни сметки и депозити с падеж до три месеца.

л) Приложение на публикуваните Международни стандарти за финансова отчетност, които се отнасят към дейността на банката

МСФО 8 *Оперативни сегменти* (в сила от 1 януари 2009 г.). Стандартът изисква оповестяване на сегменти на база компоненти на банката, които ръководството наблюдава при вземане на оперативни решения. Оперативните сегменти са компоненти от банката, за които е налична самостоятелна финансова информация, която се преглежда периодично от лице с ръководни функции при вземане на оперативни решения при преценка как да се разпределят ресурсите и при оценка на представянето на оперативните сегменти. Ръководството счита, че МСФО 8 не се отнася за дейността на банката.

Преработен МСС 23 *Разходи по заеми* премахва възможността всички разходи по заеми да се отчитат като разход в момента на възникване и изисква предприятията да капитализират разходите по заеми, директно свързани с придобиването, строителството или производството на отговарящ на условията актив, като част от себестойността на актива. Преработеният МСС 23 е задължителен за финансовите отчети за 2009 г. и не се отнася за дейностите, извършвани от банката.

КРМСФО 11 МСФО 2 *Трансакции с групови и собствени акции* (в сила за годишни периоди, започващи на или след 1 март 2007 г.). Разяснението изисква споразумение за плащане, базирано на акции, в което дадено дружество получава стоки или услуги като възнаграждение за своите собствени капиталови инструменти, да бъде осчетоводено като трансакция за плащане, базирано на акции, уредено чрез акции, независимо как са получени необходимите капиталови инструменти. Банката счита че КРМСФО 11 няма да има ефект върху операциите на банката, тъй като през 2007 г. не са сключвани договори за плащания на базата на акции.

КРМСФО 12 *Споразумения за концесии на услуги* (в сила от 1 януари 2008 г.). Разяснението предоставя ръководство към дружествата от частния сектор относно някои оповестявания и въпроси, свързани с оценки, които възникват в счетоводството на публично-частните концесионни споразумения. Банката счита, че КРМСФО 12 не се отнася за операциите на банката, тъй като банката не е сключвала договори за концесия.

КРМСФО 13 *Клиентски програми за лоялност* се отнася до отчетността от предприятия, които оперират или участват в програми за лоялност на клиентите им. Това разяснение се отнася за програми за лоялност на клиентите, при които клиентите могат да разменят натрупани кредити за награди като безплатни или с намалена цена стоки и услуги. КРМСФО 13 е в сила от 1 юли 2008 г. и не се отнася до дейностите, извършвани от дружеството.

КРМСФО 14 МСС 19 *Лимит на актив по план за дефинирани доходи, минимални изисквания за финансиране и тяхното взаимодействие* (в сила от 1 януари 2008 г.) изяснява кога увеличения и намаления в бъдещите плащания по активите на плановете с дефинирани доходи следва да бъдат третирани като налични и предоставя информация за минимални изисквания за финансиране на тези активи. КРМСФО 14 разяснява при кои случаи минималните изисквания за финансиране на активите на плана водят до признаване на задължение. Това разяснение влиза в сила за финансовите отчети за 2008 г., но не се отнася до дейността на банката.

6. Оповестяване на политиката по управление на финансовия риск

а) Въведение и общ преглед

Банката е изложена на следните видове риск при операциите си с финансови инструменти:

- кредитен риск

- ликвиден риск
- пазарен риск
- операционен риск

Това приложение дава информация за целите на банката, експозициите към всеки от горепосочените рискове и политиките и процесите за измерване и управление на риска.

Общи положения при управление на риска

При управлението на брутния международен валутен резерв БНБ има за цел на първо място да гарантира високата сигурност и ликвидност на активите, след което да търси максимизиране на доходността в зависимост от условията на международните пазари. Инвестиционната стратегия зависи предимно от специфичните функции на централната банка, която работи в условията на паричен съвет и при пълно съответствие с изискванията на ЗБНБ.

Основна част от валутните резерви на БНБ са инвестирани в нискорискови сконтови и купонни държавни ценни книжа, краткосрочни депозити във валута и злато, предоставени при първокласни чуждестранни банки. Останалата част се поддържа в СПТ и монетарно злато, съхранявано в трезорите на банката.

Рисковете, съпровождащи управлението на валутните резерви, се управляват от независимо звено по управление на риска. То отговаря пряко за стратегическото структуриране на активите и определянето на бенчмарка на валутните резерви, изготвя и предлага за одобрение инвестиционните ограничения по отношение на тяхното управление. На тримесечна база се прави цялостен преглед на промените в пазарните условия, размера и структурата на валутните резерви и при необходимост се извършва актуализация на инвестиционните ограничения и съответстващите бенчмаркове. Ежедневно се следи и контролира спазването на заложените лимити, правила и процедури. Регулярно се изготвят отчети, които са предназначени както за оперативно управление на валутните резерви, така и за актуална информация на ръководството на банката.

Всички разрешени финансови инструменти и класове активи, в които БНБ може да инвестира, са посочени в документа „Инвестиционни ограничения и бенчмаркове за управление на брутния международен валутен резерв“. В същия документ са дефинирани основните портфейли и съответстващите им моделни портфейли (бенчмаркове), както и всички лимити за кредитен, лихвен, валутен и операционен риск. Документът съдържа изчерпателен списък от разрешените емитенти на дългови инструменти, в които БНБ може да инвестира, както и списък с чуждестранните финансови институции – контрагенти на банката.

Дейността по управление на валутния резерв се ръководи и от правила за поведение и процедури, регулиращи изпълнението на функциите и задачите на отговорните за процеса структурни звена. Тези правила и процедури се съдържат в документа „Наръчник с бизнес процедури за управление на валутните резерви“.

б) Кредитен риск

БНБ е изложена на кредитен риск при осъществяване на търговските операции и инвестиционната дейност, както и в случаите, при които тя играе ролята на посредник от името на правителството или други публични институции. Банката поема кредитен риск и при операциите по покупко-продажба на чуждестранна валута с търговски банки. Най-общо кредитният риск е свързан с вероятността за настъпване на неплатежоспособност или фалит на някой от контрагентите на БНБ, както и с неплатежоспособност или фалит на някой от емитентите, в чийто дълг банката е инвестирала свои средства. Кредитният риск е лимитиран посредством строги изисквания за наличие на високи кредитни рейтинги, дадени от международно признати рейтингови агенции.

От гледна точка на кредитния риск понастоящем банката може да инвестира в следните класове активи:

- облигации, емитирани от държави, централни банки, наднационални и държавно гарантирани институции;
- срочни депозити във валута или злато, предоставени при централни банки, наднационални институции и банки;
- търговски ценни книжа, емитирани от държави, наднационални институции; агенции, гарантирани и негарантирани от съответната държава; от банки; от емитенти на европейски обезпечени облигации;

- европейски обезпечени облигации (ценни книжа, гарантирани с пул от активи), емитирани от банки в редица държави от еврозоната. Понастоящем БНБ има право да инвестира в германски облигации от типа *Jumbo Pfandbriefe*, френски облигации от типа *Obligations Foncieres* и ирландски облигации от типа *Irish Asset Covered Securities*;
- облигации, емитирани от агенции, негарантирани от държави;
- фючърсни контракти (облигационни и лихвени), търгувани на регулираните пазари;
- прави и обратни репо-сделки (споразумения за обратно изкупуване);
- отдаване в заем на ценни книжа от портфейла на БНБ при основния депозитар и/или банка-агент.

За инвестиране в дълг, емитиран от държави, централни банки или държавно гарантирани финансови институции е определен лимит за минимална експозиция. С него се определя частта от валутните резерви, която да бъде инвестирана в най-безрисковия и високоликвиден клас активи. За останалите изброени по-горе класове активи са определени лимити за максимална експозиция. Всички лимити са в пряка зависимост от степента на кредитен риск на съответния клас активи.

Съгласно разработената *Политика за контрагентите на БНБ по управление на брутния международен валутен резерв* чуждестранните финансови институции – контрагенти на банката, са обособени в две групи:

- първа група – финансови институции, към които БНБ може да има кредитна експозиция. Те трябва да притежават дългосрочен кредитен рейтинг, който трябва да бъде по-висок или равен на *AA-* по *S&P* и *Fitch Ratings* или на *Aa3* по *Moody's*, присъден едновременно най-малко от две от посочените агенции;
- втора група – финансови институции, с които БНБ може да сключва сделки за покупко-продажба на ценни книжа при условията „доставка срещу плащане" (*Delivery Versus Payment – DVP*). Те трябва да притежават краткосрочен кредитен рейтинг, по-висок или равен на *A-1* по *S&P*, *F-1* по *Fitch Ratings* или *P-2* по *Moody's*, присъден едновременно най-малко от две от посочените агенции.

В инвестиционните ограничения на БНБ е заложена система от лимити за максимална експозиция към отделните контрагенти. Установеният лимит се изчислява на базата на вътрешен кредитен рейтинг и капитал на контрагента. Вътрешният кредитен рейтинг от своя страна е функция от дългосрочните рейтинги, присъдени на институциите от горепосочените три рейтингови агенции. Освен това на база вътрешния кредитен рейтинг се определя лимитът за максимална срочност на предоставяните при търговски банки депозити във валута или злато, както и на емитираните от тях търговски ценни книжа.

в) Ликвиден риск

Ликвидният риск възниква при осигуряването на средства за основните дейности на банката и управлението на нейните позиции. Той има две измерения, като първото е рискът банката да не бъде в състояние да посрещне задълженията си в момента, когато станат дължими. Второто се изразява в невъзможността банката да реализира на международните пазари свои активи по справедливи цени и в нормално установените срокове.

Клиентите на банката са определени в ЗБНБ. Тя привлича средства посредством набор от инструменти – депозитни/инвестиционни сметки, структурирана индексна сметка (СИС), разплащателни сметки и други привлечени средства, регламентирани нормативно. БНБ се стреми да поддържа баланс между срочността на привлечения ресурс и тази на активите посредством инвестиции във финансови инструменти с различна матуритетна структура. Определени са лимити за обезпечаване на минимална ликвидност по видове валути. Ликвидността се осигурява на дневна база и по този начин се обезпечават всички валутни плащания на БНБ. Има и лимити за остатъчния срок до падежа на финансовите инструменти от разрешените за инвестиране класове активи.

Банката текущо оценява ликвидния риск посредством следене на промените в необходимостта от средства за обезпечаване на целите, залегнали в цялостната ѝ стратегия. Като част от цялостната стратегия за управление на ликвидния риск са дефинирани изисквания по управлението на ликвиден портфейл в ев-

ро и поддържане на активи в други валути, необходими за посрещане на съответни входящи и изходящи потоци на банката.

Финансовите активи и пасиви на банката, анализирани по остатъчен срок от датата на баланса до дата на последващо договаряне или предвиден падеж, са, както следва:

(хил. лв.)

Към 31 декември 2007 г.	До 1 месец	От 1 до 3 месеца	От 3 месеца до 1 година	От 1 до 5 години	Над 5 години	Без падеж	Общо
Финансови активи							
Парични средства и предоставени депозити в чуждестранна валута	3 507 981	-	-	-	-	-	3 507 981
Злато, инструменти в злато и други благородни метали	88 248	756 624	-	-	-	587 794	1 432 666
Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	3 112 942	4 182 918	8 048 728	2 749 597	262 484	-	18 356 669
Финансови активи, на разположение за продажба	70 023	-	-	-	-	1 321 563	1 391 586
Общо финансови активи	**6 779 194**	**4 939 542**	**8 048 728**	**2 749 597**	**262 484**	**1 909 357**	**24 688 902**
Финансови пасиви							
Банкноти и монети в обращение	-	-	-	-	-	8 410 867	8 410 867
Задължения към банки и други финансови институции	5 783 538	-	-	-	-	-	5 783 538
Задължения към държавни институции и други задължения	6 140 774	601 727	11 321	-	-	-	6 753 822
Задължения за участие в международни финансови институции	-	-	-	-	-	1 275 420	1 275 420
Общо финансови пасиви	**11 924 312**	**601 727**	**11 321**	**-**	**-**	**9 686 287**	**22 223 647**
Разлика в срочността на финансовите активи и пасиви	**(5 145 118)**	**4 337 815**	**8 037 407**	**2 749 597**	**262 484**	**(7 776 930)**	**2 465 255**

Към 31 декември 2006 г.	До 1 месец	От 1 до 3 месеца	От 3 месеца до 1 година	От 1 до 5 години	Над 5 години	Без падеж	Общо
Финансови активи							
Парични средства и предоставени депозити в чуждестранна валута	3 814 409	392 071	-	-	-	-	4 206 480
Злато, инструменти в злато и други благородни метали	164 457	483 265	75 464	-	19 017	484 414	1 226 617
Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	3 316 539	3 488 840	3 506 981	1 598 821	57 506	-	11 968 687
Финансови активи, на разположение за продажба	74 044	-	-	-	-	1 391 709	1 465 753
Вземания от правителството на Република България	-	38 948	136 319	331 059	-	-	506 326
Общо финансови активи	**7 369 449**	**4 403 124**	**3 718 764**	**1 929 880**	**76 523**	**1 876 123**	**19 373 863**
Финансови пасиви							
Банкноти и монети в обращение	-	-	-	-	-	6 888 576	6 888 576
Задължения към банки и други финансови институции	3 593 746	-	-	-	-	-	3 593 746
Задължения към държавни институции и други задължения	4 280 887	802 695	21 982	-	-	-	5 105 564
Кредити от международни финансови институции	-	38 948	136 319	331 059	-	-	506 326
Задължения за участие в международни финансови институции	-	-	-	-	-	1 356 364	1 356 364
Общо финансови пасиви	**7 874 633**	**841 643**	**158 301**	**331 059**	**-**	**8 244 940**	**17 450 576**
Разлика в срочността на финансовите активи и пасиви	**(505 184)**	**3 561 481**	**3 560 463**	**1 598 821**	**76 523**	**(6 368 817)**	**1 923 287**

Остатъчните договорни падежи на финансовите пасиви на банката са, както следва:

(хил. лв.)

	Балансова стойност	Брутен номинален изходящ паричен поток	До 1 месец	От 1 до 3 месеца	От 3 месеца до 1 година	От 1 до 5 години	Над 5 години
Към 31 декември 2007 г.							
Банкноти и монети в обращение	8 410 867	8 410 867	-	-	-	-	8 410 867
Задължения към банки и други финансови институции	5 783 538	5 783 538	5 783 538	-	-	-	-
Задължения към държавни институции и други задължения	6 753 822	6 758 799	6 130 862	605 605	22 332	-	-
Задължения за участие в международни финансови институции	1 275 420	1 275 420	-	-	-	-	1 275 420
	22 223 647	**22 228 624**	**11 914 400**	**605 605**	**22 332**	**-**	**9 686 287**
Към 31 декември 2006 г.							
Банкноти и монети в обращение	6 888 576	6 888 576	-	-	-	-	6 888 576
Задължения към банки и други финансови институции	3 593 746	3 593 746	3 593 746	-	-	-	-
Задължения към държавни институции и други задължения	5 105 564	5 110 294	4 281 609	806 567	22 118	-	-
Кредити от международни финансови институции	506 326	506 326	-	38 948	136 319	331 059	-
Задължения за участие в международни финансови институции	1 356 364	1 356 364	-	-	-	-	1 356 364
	17 450 576	**17 455 306**	**7 875 355**	**845 515**	**158 437**	**331 059**	**8 244 940**

г) Пазарен риск

Пазарен риск

Всички търговски инструменти са обект на пазарен риск, т.е. на риск от обезценка в резултат от настъпване на промени в пазарните условия. Инструментите се оценяват ежедневно по справедлива пазарна стойност, която в максимална степен отразява текущите условия на пазара на съответния вид финансови инструменти. Банката управлява своите портфейли при отчитане на променящите се пазарни условия. Експозицията по отношение на пазарния риск се поддържа чрез спазване на съответните лимити, определени в Инвестиционните ограничения за управление на брутния международен валутен резерв.

В таблицата по-долу е представен един важен измерител на пазарния риск – „стойност, изложена на риск“, или *Value at Risk (VaR)*. *VaR* е показател за максималната загуба за определен период от време (период на държане) и определена степен на вероятност (ниво на достоверност). Използваният в отчета *VaR* се основава на 95% ниво на достоверност и предполага 1-дневен период на държане.

Въпреки че *VaR* е важен инструмент при измерването на пазарния риск, допусканията, на които моделът се основава, имат някои ограничения:

- 1-дневният период на държане предполага, че е възможно да се хеджират или освободят позиции през този период. Това се счита за реално допускане почти във всички случаи, освен в ситуациите, при които има ниска пазарна ликвидност за продължителен период от време;
- 95% ниво на доверителност не отчита загубите, които могат да възникнат извън този интервал. Дори и в рамките на модела има 5% вероятност загубите да надхвърлят *VaR*;
- *VaR* се изчислява в края на всеки ден и не отчита излагането на рискове, които могат да възникнат по време на реалната търговия през деня;
- използването на исторически даннни като база за определяне на вероятните изходи не винаги може да покрие всички възможни сценарии, особено тези от необичайно естество;
- *VaR* зависи от позициите на банката и колебливостта на пазарните цени. *VaR* на непроменена по обем позиция намалява, когато колебливостта на пазарните цени намалява, и обратно.

Банката използва *VaR* за измерването на цялостния пазарен, валутен и лихвен риск, както и на риска от промяна в цените в дълговите инструменти и другите ценови рискове. Кратко описание на *VaR*-позициите на банката е представено по-долу:

(хил. лв.)

	Към 31 декември	Средно	Максимум	Минимум
2007 г.				
Валутен риск	(22 814)	(14 074)	(24 701)	(4 399)
Лихвен риск	(591)	(1 104)	(4 682)	846
Корелация	0.26	-0.05	0.49	-0.32
Общо:	**(22 438)**	**(12 493)**	**(24 867)**	**(4 041)**
2006 г.				
Валутен риск	(11 572)	(26 226)	(50 939)	(9 285)
Лихвен риск	(9)	(3 332)	(13 873)	91
Корелация	-0.02	0.04	0.41	-0.54
Общо:	**(11 344)**	**(26 644)**	**(48 515)**	**(7 424)**

VaR на валутния риск се състои от два компонента: злато и инструменти в злато, и компонентът на отворени позиции във валути, различни от евро. *VaR* компонентът на златото и инструментите в злато представлява 99.61% от общата стойност на *VaR* на валутния риск към 31 декември 2007 г. (31 декември 2006 г. – 97.17%).

Лихвен риск

Банката е изложена на риск от промени в лихвените нива, което оказва отражение върху цените на активи (включително инвестициите) и лихвоносните пасиви. Основна мярка за измерване на лихвения риск е модифицираната дюрация. Тя дава оценка за това, с колко би се променила пазарната стойност на даден актив (пасив) в процент, ако лихвените нива се променят с 1 б.т. (една стотна процент). Освен това ежедневно се изчисляват и следят допълнителни технически параметри на портфейлите като конвексите, дюрация във фиксирана точка от кривата на доходност и др. За всеки един от портфейлите на БНБ лихвеният риск е ограничен посредством избор на съответен бенчмарк (моделен портфейл) и установени в инвестиционните ограничения лимити за максимално отклонение на модифицираната дюрация на портфейла от тази на съответния бенчмарк.

При активи и пасиви с плаващи лихвени проценти банката е изложена на риск от промени в базата, служеща за определяне на лихвените проценти.

(хил. лв.)

Към 31 декември 2007 г.	Ефективен лихвен процент	Общо	Плаващ лихвен процент	Фиксиран лихвен процент		
				До 1 месец	От 1 до 3 месеца	От 3 месеца до 1 година
Лихвоносни активи						
Парични средства и предоставени депозити в чуждестранна валута	4.15	3 416 197	4 810	3 411 387	-	-
Злато, инструменти в злато и други благородни метали	0.16	844 752	-	88 245	756 507	-
Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	4.11	18 241 492	98 029	3 091 809	4 172 759	10 878 895
Финансови активи на разположение за продажба		70 023	-	70 023	-	-
Други лихвоносни активи		28 488	-	28 488	-	-
Общо		**22 600 952**	**102 839**	**6 689 952**	**4 929 266**	**10 878 895**
Лихвоносни пасиви						
Задължения към банки и други финансови институции		5 783 538	-	5 783 538	-	-
Задължения към държавни институции и други задължения	3.44	5 011 875	146 687	4 254 188	600 000	11 000
Общо		**10 795 413**	**146 687**	**10 037 726**	**600 000**	**11 000**
Разлика между лихвоносни активи и пасиви		**11 805 539**	**(43 848)**	**(3 347 774)**	**4 329 266**	**10 867 895**

(хил. лв.)

Към 31 декември 2006 г.	Ефективен лихвен процент	Общо	Плаващ лихвен процент	Фиксиран лихвен процент		
				До 1 месец	От 1 до 3 месеца	От 3 месеца до 1 година
Лихвоносни активи						
Парични средства и предоставени депозити в чуждестранна валута	3.68	4 193 663	6 314	3 796 183	391 166	-
Злато, инструменти в злато и други благородни метали	0.15	707 551	-	148 874	483 259	75 418
Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	3.65	11 817 460	-	3 281 937	3 446 814	5 088 709
Финансови активи на разположение за продажба		81 736	-	74 044	-	7 692
Вземания от правителството на Република България		506 326	506 326	-	-	-
Други лихвоносни активи		23 891	-	23 891	-	-
Общо		**17 330 627**	**512 640**	**7 324 929**	**4 321 239**	**5 171 819**
Лихвоносни пасиви						
Задължения към банки и други финансови институции		3 593 746	-	3 593 746	-	-
Задължения към държавни институции и други задължения	3.33	4 771 575	146 687	3 803 374	800 000	21 514
Кредити от международни финансови институции		506 326	506 326	-	-	-
Общо		**8 871 647**	**653 013**	**7 397 120**	**800 000**	**21 514**
Разлика между лихвоносни активи и пасиви		**8 458 980**	**(140 373)**	**(72 191)**	**3 521 239**	**5 150 305**

За управлението на лихвения риск и границите на изменението на лихвените проценти се правят набюдения върху чувствителността на финансовите активи и пасиви към различни стандартни и нестандартни сценарии за движението на лихвените проценти.

Стандартните сценарии включват 100 базисни точки мигновено и паралелно нарастване и спад на всички криви на доходност в световен мащаб и 50 базисни точки нарастване и спад на кривите на доходност за периода над 12 месеца. При вторите два сценария се допуска, че промяната на доходностите се случва в началото на периода и в следващата година кривата остава непроменена.

Анализът на чувствителността на банката към промяната на лихвените проценти, предполагайки константна балансова позиция и изключвайки асиметрично движение на кривите на доходност, е, както следва:

(хил. лв.)

	100 б.т. паралелно покачване	100 б.т. паралелен спад	50 б.т. паралелно покачване след 1 година	100 б.т. паралелен спад след 1 година
2007 г.				
Към 31 декември	(102 790)	102 790	451 069	443 321
2006 г.				
Към 31 декември	(65 977)	65 977	290 837	277 095

Валутен риск

За банката валутен риск е налице в случаите, когато има несъответствие между валутната структура на активите от тази на пасивите. От счетоводна гледна точка банката е изложена на валутен риск при извършване на сделки с финансови инструменти, деноминирани в различни от базовата валута (евро) чуждестранни валути.

С въвеждането на паричния съвет и фиксирането на българския лев към еврото върху счетоводните отчети, изготвени в национална валута, влияние оказват промените на валутния курс на лева спрямо валутите, различни от еврото.

С цел минимизиране на валутния риск е въведено ограничение за отклоненията на валутната структура на активите от тази на пасивите. Съгласно чл. 31(3) от ЗБНБ общата пазарна стойност на активите във валути, различни от евро, СПТ и монетарно злато, не може да се отклонява с повече от +/-2% от пазарната стойност на средствата по пасива, деноминирани в тези валути.

(хил. лв.)

	31.XII.2007	31.XII.2006
Активи		
Български левове и валути от еврозоната	22 063 825	16 261 368
Щатски долари	34 353	128 776
Японски йени	68	68
Британски лири	230	307
СПТ	1 368 157	1 960 923
Злато	1 429 006	1 223 516
Други	5 987	6 059
	24 901 626	19 581 017
Пасиви		
Български левове и валути от еврозоната	23 591 210	17 592 803
Щатски долари	34 148	124 018
Японски йени	-	-
Британски лири	-	56
СПТ	1 274 243	1 861 369
Злато	-	-
Други	2 025	2 771
	24 901 626	19 581 017
Нетна позиция		
Български левове и валути от еврозоната	(1 527 385)	(1 331 435)
Щатски долари	205	4 758
Японски йени	68	68
Британски лири	230	251
СПТ	93 914	99 554
Злато	1 429 006	1 223 516
Други	3 962	3 288

7. Приходи от и разходи за лихви

(хил. лв.)

	31.XII.2007	31.XII.2006
Приходи от лихви		
- от ценни книжа	525 689	290 941
- от депозити	162 388	117 146
- други	27	1 440
	688 104	409 527
Разходи за лихви		
- по депозити	204 329	93 192
- други	5 983	8 012
	210 312	101 204

Разходите за лихви, платени по депозити на правителството, към 31 декември 2007 г. в левове са в размер на 147 859 хил. лв. и във валута – 31 622 хил. лв. Разходите за лихви, платени по депозити на други държавни организации, към 31 декември 2007 г. в левове са в размер на 2883 хил. лв. и във валута – 5942 хил. лв.

8. Нетни печалби/(загуби) от финансови активи и пасиви, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата

(хил. лв.)

	31.XII.2007	31.XII.2006
Нетни приходи от операции с ценни книжа	18 346	49 530
Нетни приходи от операции с чуждестранна валута	116	644
Нетни печалби от преоценка на фючърси	9 387	252
Нетни печалби/(загуби) от преоценка на ценни книжа	27 729	(177 401)
Нетни (загуби) от преоценка на активи и пасиви в чуждестранна валута	(3 734)	(4 763)
Нетни печалби от преоценка на злато и благородни метали	205 564	125 423
	257 408	(6 315)

9. Други оперативни приходи

(хил. лв.)

	31.XII.2007	31.XII.2006
Нетни приходи от продажба на дълготрайни активи	300	80
Приходи от продажби от дъщерни предприятия	21 044	18 586
Приходи от асоциирани предприятия	1 164	2 494
Приходи от продажба на монети	1 580	1 152
Приходи от дивиденти	4 486	4 489
Други нетни приходи	7 871	5 884
	36 445	32 685

В *други нетни приходи* са включени приходи от отписани стари банкноти с неизтекъл срок на обмяна за 4484 хил. лв. (съответно 4450 хил. лв. към 31 декември 2006 г.).

10. Общи административни разходи

(хил. лв.)

	31.XII.2007	31.XII.2006
Разходи за персонала	26 255	24 148
Административни разходи	35 784	32 433
Амортизации	15 566	15 188
Други разходи	3 962	2 592
	81 567	74 361

Разходите за персонала включват разходите за заплати, социални и здравни осигуровки, начислени в съответствие с разпоредбите на националното законодателство към 31 декември 2007 г., съответно за БНБ – 19 786 хил. лв., за „Печатница на БНБ“ АД – 4458 хил. лв. и за „Монетен двор“ ЕООД – 2011 хил. лв. Броят на служителите в БНБ и дъщерните ѝ предприятия е 1253 за 2007 г. (2006 г. – 1264) в т.ч. персоналът на БНБ е 914 за 2007 г. (2006 г. – 928 души).

Съгласно изискванията на Кодекса на труда при прекратяване на трудовия договор на служител, който е получил право на пенсия, банката е длъжна да му изплати обезщетение в размер на две брутни заплати. В случай че служителят е работил в банката през последните десет години, размерът на това дължимо обезщетение е равно на шест брутни заплати към момента на пенсиониране.

Банката е начислила на база актюерски изчисления задълженията си към персонала при пенсиониране в размер на 192 хил. лв. и за неизползван платен годишен отпуск – 418 хил. лв. (31 декември 2006 г. – 221 хил. лв. и 360 хил. лв.). Задълженията за пенсиониране и неизползван платен годишен отпуск към 31 декември 2007 г. за дъщерните предприятия са 258 хил. лв. и 162 хил. лв. съответно (31 декември 2006 г. – 298 хил. лв. и 163 хил. лв.).

В административните разходи са включени разходите на банката за паричното обращание в размер на 20 522 хил. лв. към 31 декември 2007 г. (съответно към 31 декември 2006 г. – 18 885 хил. лв.).

11. Парични средства и предоставени депозити в чуждестранна валута

(хил. лв.)

	31.XII.2007	31.XII.2006
Парични средства в чуждестранна валута	87 944	8 001
Разплащателни сметки в банки	4 917	6 462
Депозити в чуждестранна валута	3 415 120	4 192 017
	3 507 981	4 206 480

Паричните средства и предоставените депозити в чуждестранна валута по кореспонденти са представени, както следва:

(хил. лв.)

	31.XII.2007	31.XII.2006
Резиденти на еврозоната		
в евро	1 204 545	2 191 004
в други валути	144	70
	1 204 689	2 191 074
Нерезиденти на еврозоната		
в евро	2 264 465	1 948 882
в други валути	38 827	66 524
	2 303 292	2 015 406
	3 507 981	4 206 480

12. Злато, инструменти в злато и други благородни метали

	31.XII.2007		31.XII.2006	
	хил. тройунции	хил. лв.	хил. тройунции	хил. лв.
Кюлчета злато в стандартна форма	513	565 609	513	484 414
Депозити в злато в стандартна форма	766	844 872	686	647 722
Злато в друга форма	17	18 526	17	15 962
Други благородни метали	-	3 659	-	3 055
Други инструменти в злато		-	80	75 464
		1 432 666		1 226 617

Златото в стандартна форма включва злато при кореспонденти, по което се начислява лихва от 0.005% до 0.30% годишно. Златото в друга форма включва юбилейни и възпоменателни златни монети на стойност 16 218 хил. лв. В други благородни метали са включени сребърни юбилейни и възпоменателни монети на стойност 308 хил. лв. и платинени юбилейни и възпоменателни монети на стойност 3351 хил. лв.

13. Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата

(хил. лв.)

Ценни книжа, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	31.XII.2007	31.XII.2006
Чуждестранни държавни ценни книжа	18 356 669	11 968 687
	18 356 669	11 968 687

Ценните книжа включват лихвени и сконтови ценни книжа, деноминирани в евро. Купонната лихва по ценните книжа, деноминирани в евро, достига 3.9 % през 2007 г. (31 декември 2006 г. – 3.89%)

Стойността на ценните книжа, предоставени като обезпечение по операции с фючърси, възлиза на 19 606 хил. лв. към 31 декември 2007 г. (31 декември 2006 г. –19 800 хил. лв.).

Ценните книжа, емитирани от чуждестранни правителства и други емитенти с кредитен рейтинг, определен най-малко от две от трите рейтингови агенции – *Standard & Poors, Fitch Ratings* или съответстващата оценка по *Moody's*, са представени, както следва:

(хил. лв.)

	Кредитен рейтинг на емитента	31.XII.2007	31.XII.2006
Ценни книжа по кредитен рейтинг на емитента	*AAA*	11 213 991	8 776 027
	AA+	4 860 584	1 473 739
	AA	1 545 181	947 726
	AA-	348 812	771 195
	A+	388 101	-
		18 356 669	11 968 687

14. Финансови активи на разположение за продажба

(хил. лв.)

	31.XII.2007	31.XII.2006
Квота на Република България в МВФ	1 345 663	1 430 540
Инвестиции в международни финансови институции	27 989	22 351
Инвестиции в асоциирани предприятия	17 934	12 862
	1 391 586	1 465 753

Квотата на Република България в МВФ е в размер на 640 200 хил. СПТ. Резервният транш по квотата на Република България в МВФ е в размер на 70 023 хил. лв. МВФ заплаща възнаграждение (лихва) на страните-членки, които имат лихвоносна резервна позиция, като средният лихвен процент е 3.78% на годишна база.

Инвестициите в международните финансови институции включват инвестиции в Банката за международни разплащания, Базел (БМР), като 25% от съучастието в капитала на БМР са платени. Текущата стойност на 10 000 хил. акции в СПТ възлиза към 31 декември 2007 г. на 22 341 хил. лв., а към 31 декември 2006 г. – на 23 696 хил. лв. (виж приложение 30.1).

Невнесеният капитал е с опция за внасяне до три месеца по решение на Борда на управителите на БМР.

Инвестициите в международните финансови институции не надвишават 10% от записания акционерен капитал на съответната институция.

Едновременно с приемането на Република България в ЕС от 1 януари 2007 г. БНБ стана член на ЕСЦБ. В съответствие на действащата нормативна уредба националните банки на страните, които не са въвели еврото, заплащат ефективно 7% от записаното дялово участие. Вноската на БНБ в капитала на ЕСЦБ е 3 561 868.99 евро, или 6966 хил. лв.

Съгласно решение на УС на БНБ банката участва в капитала на новосъздаденото Дружество за касови услуги с парична вноска и непарична вноска на движими вещи, като записа 2500 акции от капитала с номинална стойност 1000 лева всяка.

Банката упражнява значително влияние върху финансовата и оперативната политика на следните асоциирани дружества и капиталовите ѝ инвестиции в местни предприятия могат да бъдат анализирани, както следва:

Наименование на институцията	Участие, %	Основна дейност
Асоциирани предприятия		
Банксервиз АД	35.85	Междубанкови разплащания
БОРИКА АД	36.24	Картови разплащания
Международен банков институт ООД	42.31	Финансово обучение и научни изследвания
Централен депозитар АД	20.00	Депозитар на корпоративни ценни книжа
Дружество за касови услуги АД	25.00	Обработка на ценни пратки от БНБ и ТБ на български банкноти и монети

15. Вземания от правителството на Република България

Вземанията от правителството на Република България, които съответстват на правителствените кредити от МВФ, са погасени предсрочно на 24 април 2007 г. в съответствие със Стратегията на правителството за управление на държавния дълг за периода 2006–2008 г.

(хил. лв.)

Година	31.XII.2007	31.XII.2006
2007	-	175 267
2008	-	175 267
2009	-	116 844
2010	-	38 948
	-	506 326

16. Материални активи

(хил. лв.)

	Земя и сгради	Машини и оборудване	Информационно оборудване	Офис оборудване	Друго оборудване (вкл. транспортни средства)	Разходи за придобиване на материални активи	Общо
Към 1 януари 2007 г.	122 761	66 925	17 789	4 442	4 795	3 599	220 311
Влезли	94	2 795	83	206	-	5 232	8 410
Излезли	(392)	(2 189)	(3 736)	(86)	(65)	(18)	(6 486)
Прехвърлени	-	924	3 090	315	321	(4 650)	-
Към 31 декември 2007 г.	122 463	68 455	17 226	4 877	5 051	4 163	222 235
Амортизация и загуби от обезценка							
Към 1 януари 2007 г.	(12 616)	(34 152)	(12 058)	(2 299)	(2 858)	-	(63 983)
Начисления за периода	(3 272)	(5 849)	(2 711)	(432)	(545)	-	(12 809)
На излезлите	-	2 112	3 731	79	65	-	5 987
Към 31 декември 2007 г.	(15 888)	(37 889)	(11 038)	(2 652)	(3 338)	-	(70 805)
Балансова стойност към 31 декември 2007 г.	**106 575**	**30 566**	**6 188**	**2 225**	**1 713**	**4 163**	**151 430**
Балансова стойност към 31 декември 2006 г.	**110 145**	**32 773**	**5 731**	**2 143**	**1 937**	**3 599**	**156 328**

17. Нематериални активи

(хил. лв.)

	Софтуер	Други нематериални активи	Разходи за придобиване на нематериални активи	Общо
Към 1 януари 2007 г.	18 118	47	3 650	21 815
Влезли	5	4	2 529	2 538
Излезли	(195)	(7)	-	(202)
Прехвърлени	1 926	-	(1 926)	-
Към 31 декември 2007 г.	19 854	44	4 253	24 151
Амортизация и загуби от обезценка				
Към 1 януари 2007 г.	(6 640)	(37)	-	(6 677)
Начисления за периода	(2 734)	(5)	-	(2 739)
На излезлите	193	7	-	200
Към 31 декември 2007 г.	(9 181)	(35)	-	(9 216)
Балансова стойност към 31 декември 2007 г.	**10 673**	**9**	**4 253**	**14 935**
Балансова стойност към 31 декември 2006 г.	**11 478**	**10**	**3 650**	**15 138**

В софтуера към 31 декември 2007 г. са включени закупени за БНБ лицензи на стойност 9923 хил. лв. (31 декември 2006 г. – 9173 хил. лв.), програмни продукти на стойност 9353 хил. лв. (31 декември 2006 г. – 8487 хил. лв.).

18. Други активи

(хил. лв.)

	31.XII.2007	31.XII.2006
Вземания на дъщерни предприятия от местни банки	28 488	23 718
Възпоменателни монети за продажба	467	736
Материални запаси	8 543	7 506
Вземания от доставчици	3 699	1 089
Разходи за бъдещи периоди	1 244	715
Други вземания	3 918	1 924
	46 359	35 688

19. Банкноти и монети в обращение

(хил. лв.)

	31.XII.2007	31.XII.2006
Банкноти в обращение	8 284 832	6 781 539
Монети в обращение	126 035	107 037
	8 410 867	6 888 576

20. Задължения към банки и други финансови институции

(хил. лв.)

	31.XII.2007	31.XII.2006
Депозити на виждане от банки и други финансови институции		
- в левове	2 117 513	1 540 437
- в чуждестранна валута	3 666 025	2 053 309
	5 783 538	3 593 746

Банката не начислява лихви върху депозитите на виждане от банки и други финансови институции. Сумата на депозитите на виждане включва 5295 млн. лв., представляващи задължителните резерви, които банките са длъжни да поддържат по сметки в БНБ (31 декември 2006 г. – 3293 млн. лв.).

21. Задължения към държавни институции и други задължения

(хил. лв.)

	31.XII.2007	31.XII.2006
Разплащателни сметки		
- в левове	1 038 243	106 650
- в чуждестранна валута	846 282	369 109
Срочни депозитни сметки		
- в левове	3 520 929	3 684 025
- в чуждестранна валута	1 348 368	945 780
	6 753 822	5 105 564

Депозитите и разплащателните сметки на правителството в банката включват средства, държани от името на бюджетни и други правителствени организации. Банката не начислява лихви върху разплащателните сметки. Депозитите на правителството в щатски долари се олихвяват с лихвен процент между 3.60% и 4.98%. Депозитите на правителството в евро се олихвяват с лихвен процент между 3.22% и 3.78%, а в левове с лихвен процент между 3.14% и 3.85%.

22. Кредити от международни финансови институции

(хил. лв.)

	31.XII.2007	31.XII.2006
Разширено споразумение с МВФ	-	506 326
	-	506 326

Кредитите, предоставени от общите фондове на МВФ, са погасени предсрочно на 24 април 2007 г. Кредитите от МВФ съответстват на вземания на банката от правителството в същия размер и са платими според погасителните планове по отделните споразумения – виж приложение 15.

23. Задължения за участие в международни финансови институции

Задълженията към МВФ по квотата за участие на Република България към 31 декември 2007 г. възлизат на 1 271 866 хил. лв. – 605 276 хил. СПТ (31 декември 2006 г. – 1 352 663 хил. лв. – 605 457 хил. СПТ).

Задълженията към МВФ са деноминирани в СПТ. Задълженията, свързани с квотата на България в МВФ, са безлихвени и нямат определен падеж. В това приложение е включена сметка № 1 на МВФ в левове за административни разходи в размер на 3554 хил. лв. (31 декември 2006 г. – 3701 хил. лв.).

24. Други пасиви

(хил. лв.)

	31.XII.2007	31.XII.2006
Средства на Европейската комисия	32 914	-
Задължения по заплати и социално осигуряване	1 720	1 883
Приходи за бъдещи периоди	1 765	6 299
Други пасиви	9 351	10 926
	45 750	19 108

От 1 януари 2007 г. България като държава – членка на Европейския съюз, участва във финансирането на бюджета на ЕС. На основание чл. 9 от Регламент на Съвета № 1150/2000 г. банката е открила сметки в левове и в евро за средствата на Европейската комисия. Платежните инструкции за операциите по тези сметки се дават от оторизирани лица на Европейската комисия.

25. Капитал и резерви

Капиталът на банката е определен със ЗБНБ и е в размер на 20 000 хил. лв.

Резервите от преоценка на немонетарни активи и възпоменателни монети включват нетното изменение в справедливата стойност на определени групи дълготрайни материални активи, капиталови инвестиции и възпоменателни монети.

Съгласно ЗБНБ нереализираните печалби/загуби, възникнали от преоценка на активи и пасиви, деноминирани в чуждестранна валута или злато, са прехвърлени в специална резервна сметка. Специалните резерви включват преоценки на монетарните активи.

Другите резерви включват 25% от годишното превишение на приходите над разходите и резерви, създадени по решение на Управителния съвет на банката.

По силата на чл. 8, ал. 3 от ЗБНБ към 31 декември 2007 г. УС на БНБ задели 87 млн. лв. във фонд със специално предназначение „Допълнителни резерви за загуби от преоценки“.

Разпределението на печалбата за 2007 г. съгласно оповестената в прил. 5(и) политика е, както следва:

(хил. лв.)

	31.XII.2007	31.XII.2006
Печалба за периода	**693 880**	**264 310**
Разпределение (в)/от специален резерв		
Нереализирана (печалба) от преоценка на злато	(205 564)	(125 423)
Нереализирана (печалба)/загуба от преоценка на финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	(37 116)	177 149
Нереализирана загуба от преоценка на чуждестранна валута	3 734	4 763
Други нереализирани (печалби)	(70)	(980)
Резултат след разпределение (в)/от специален резерв, в т.ч.	**454 864**	**319 819**
Разпределение в други резерви и малцинствено участие	*117 230*	*84 189*
Разпределение във фонд със специално предназначение	*87 000*	*65 000*
Предвидена вноска към държавния бюджет	*250 634*	*170 630*

26. Малцинствено участие

„Печатница на БНБ“ АД е акционерно дружество с двама акционери – БНБ и държавата чрез министъра на финансите. Българската народна банка притежава 95.6% от капитала на дружеството. През 2005 г. държавата чрез министъра на финансите придобива 4.4% от капитала на дружеството – 3093 броя акции с номинална стойност 1000 лева всяка.

27. Парични задължения и брутни международни валутни резерви

(хил. лв.)

	31.XII.2007	31.XII.2006
Брутни международни валутни резерви		
Парични средства и предоставени депозити в чуждестранна валута	3,507,981	4,206,480
Монетарно злато и други инструменти в злато	1,410,480	1,207,600
Инвестиции в ценни книжа	18,356,669	11,968,687
Капиталови инвестиции и квота в МВФ	70,023	74,045
	23,345,153	17,456,812
Парични задължения		
Банкноти и монети в обращение	8,410,867	6,888,576
Задължения към банки и други финансови институции	5,783,339	3,593,538
Задължения към държавни институции	6,446,827	4,981,971
Други задължения	340,108	123,800
	20,981,141	15,587,885
Превишение на брутните международни валутни резерви над паричните задължения	2,364,012	1,868,927

Вземанията по лихви и задълженията по начислени лихви се отнасят към съответните активи и пасиви.

Монетарно злато и други инструменти в злато се преоценяват ежедневно на база фиксинга в евро на Лондонския пазар на благородни метали.

28. Сделки със свързани лица

1) *Правителство на Република България*

Международен валутен фонд

Всички заеми, отпуснати от МВФ на правителството на Република България и на банката, се получават чрез БНБ. На правителствените кредити от МВФ съответства вземане на банката от правителството в същия размер. С цел елиминиране колебанията на валутните курсове вземанията от правителството са деноминирани също в СПТ.

Лихвите по тези заеми се плащат от правителството. Следователно не се начисляват лихви по вземанията от правителството и не се включват разходи за лихви за частта на правителството от заемите, предоставени от МВФ.

Квотата на Република България в МВФ е обезпечена със записи на заповед, подписани от банката и правителството (виж приложение 22).

Банкови сметки на правителството

Бюджетните правителствени организации имат разплащателни сметки и срочни депозити в банката (виж приложение 21).

Дейности по агентските функции

В съответствие със ЗБНБ и при условия, договорени с министъра на финансите, банката действа като агент по държавни дългове или по дългове, гарантирани от държавата. В тази си роля тя изпълнява депозитарни и агентски функции, свързани с администриране и управление на издадените от Министерството на финансите държавни ценни книжа. Банката получава комисиони, свързани с изпълнението на тези функции. Тези държавни ценни книжа не са активи или пасиви за банката и не са отразени в консолидирания ѝ баланс. Банката не е изложе-

на на кредитен риск по отношение на държавните ценни книжа, тъй като не ги гарантира. Номиналната стойност на държавните ценни книжа, държани от банката като депозитар, към 31 декември 2007 г. са в размер на 3190 млн. лв. (31 декември 2006 г. – 2935 млн. лв.).

29. Дъщерни дружества

(%)

Дял в акционерния капитал	31.XII.2007	31.XII.2006
Монетен двор ЕООД	100	100
Печатница на БНБ АД (виж приложение 26)	95.6	95.6

За отчетния период нетният приход от дъщерни предприятия включва нетна печалба в размер на 1000 хил. лв. от „Монетен двор“ ЕООД (31 декември 2006 г. – 1327 хил. лв.) и 3252 хил. лв. от „Печатница на БНБ“ АД (31 декември 2006 г. –1824 хил. лв.).

30. Поети ангажименти и потенциални задължения

1) Участие в Банката за международни разплащания

Банката притежава 8000 акции от капитала на Банката за международни разплащания, всяка възлизаща на стойност 5000 СПТ. От съучастието в капитала на БМР 25% са платени. Невнесеният капитал е с опция за внасяне до три месеца след решение на Борда на управителите на БМР. Потенциалното задължение на банката към 31 декември 2007 г. е 63 039 хил. лв. (31 декември 2006 г. – 67 024 хил. лв.).

2) Квота в МВФ

Квотата в МВФ е обезпечена със записи на заповед, подписани съвместно от банката и правителството на Република България, на стойност 1 045 648 хил. лв.

3) Капиталови ангажименти

Към 31 декдември 2007 г. банката има поети ангажименти за 27 924 хил. лв. за придобиване на дълготрайни активи (31 декември 2006 г. – 1910 хил. лв.).

4) Други ангажименти и поети задължения

Банката няма издадени други гаранции, акредитиви или поети ангажименти за закупуването или продажбата на злато, други благородни метали или чуждестранна валута.

31. Събития, настъпили след датата на баланса

Няма събития, възникнали след датата на баланса, които да изискват допълнително оповестяване или корекции във финансовите отчети на банката.

По-важни решения на Управителния съвет на Българската народна банка

18 януари Приема *Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 3 за паричните преводи и платежните системи.*

1 февруари Приема *Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 18 за контрол върху качеството на банкнотите и монетите в наличнопаричното обращение.*

Приема *Вътрешни правила за касовата дейност на БНБ*.

15 февруари Закрива регионалните представителства на БНБ в градовете Русе и Бургас.

БНБ пуска в обращение, считано от 28 февруари 2007 г., сребърна възпоменателна трикомпонентна монета „Борис Христов“ от серията „Именити български гласове“ с номинална стойност 10 лева, емисия 2007 г.

Приема *Наредба за изменение на Наредба № 26 за финансовите къщи.*

Одобрява актуализирани продажни цени на банкноти и монети, продавани от БНБ по цена, различна от номиналната им стойност.

1 март Приема нова *Наредба № 11 за управлението и надзора върху ликвидността на банките*.

Приема *Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 22 за Централен кредитен регистър на банките.*

15 март Приема *Отчета за изпълнение на бюджета на Българската народна банка за 2006 г.*

БНБ пуска в обращение, считано от 12 април 2007 г., сребърна възпоменателна монета „Българската планина“ от серията „Национални паркове и резервати“, с номинална стойност 10 лева, емисия 2007 г.

27 март БНБ пуска в обращение, считано от 3 май 2007 г., златна възпоменателна монета „Св. Георги Победоносец“ от серията „Българска иконография“ с номинална стойност 20 лева и златна възпоменателна монета „Св. Георги Победоносец“ от същата серия с номинална стойност 100 лева, емисия 2007 г.

12 април Дава съгласие за учредяване на „Дружество за касови услуги“ АД и се утвърждава неговият устав.

24 април Приема *Годишния отчет на Българската народна банка за 2006 г.*

19 юни На основание Закона за паричните преводи, електронните платежни инструменти и платежните системи БНБ дава съгласие да бъде издаден лиценз за системен оператор на платежна система на дружеството „Система за електронни плащания (СЕП България)“ АД за извършване на дейност на територията на Република България след изпълнение на условията по чл. 61, ал. 2 от Наредба № 3 на БНБ от 2005 г. за паричните преводи и платежните системи. Лицензът е издаден на 15 ноември 2007 г.

19 юли Приема *Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 21 за задължителните минимални резерви, които банките поддържат в БНБ.*

Приема *Наредба за допълнение на Наредба № 8 на БНБ за капиталовата адекватност на кредитните институции.*

Приема *Основни принципи на лицензионната политика на БНБ.*

7 август Приема *Наредба за изменение на Наредба № 18 на БНБ за контрол върху качеството на банкнотите и монетите в наличнопаричното обращение.*

Приема *Наредба за изменение на Наредба № 24 за обмяна на старите банкноти и монети с нови банкноти и монети във връзка с деноминацията на лева.*

13 септември БНБ пуска в обращение, считано от 23 октомври 2007 г., сребърна възпоменателна монета с нанесено оцветяване „Килимарство“ от серията „Българските занаяти“ с номинална стойност 5 лева, емисия 2007 г.

Приема *Отчета за изпълнението на бюджета на БНБ към 30 юни 2007 г.*

4 октомври Приема *Наредба № 5 за реда и условията за придобиване, регистриране, изплащане и търговия с държавни ценни книжа.*

Приема *Наредба № 15 за контрол върху сделките с държавни ценни книжа*.

Приема *Наредба № 31 за сетълмент на държавни ценни книжа.*

15 октомври БНБ пуска в обращение, считано от 12 ноември 2007 г., като законно платежно средство банкнота с номинална стойност 20 лева, емисия 2007 г.

8 ноември Приема *Бюджета на БНБ за 2008 г.*

Приема *Отчета на БНБ за периода януари – юни 2007 г.*

БНБ пуска в обращение, считано от 19 декември 2007 г., сребърна възпоменателна монета с нанесено частично позлатяване „Пегас от Вазово“ от серията „Съкровищата на България“ с номинална стойност 10 лева, емисия 2007 г.

29 ноември Приема *Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 36 за банките-попечители по Кодекса за социално осигуряване.*

БНБ прекратява изкупуването на малтийски и кипърски лири след въвеждането на еврото в Малта и Кипър.

7 декември Приема *Наредба № 12 на БНБ за надзор на консолидирана основа.*

21 декември Разширява списъка от валути, за които БНБ публикува обменни курсове към българския лев, и добавя към списъка малтийската и кипърската лира.